

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Mój region w Europie

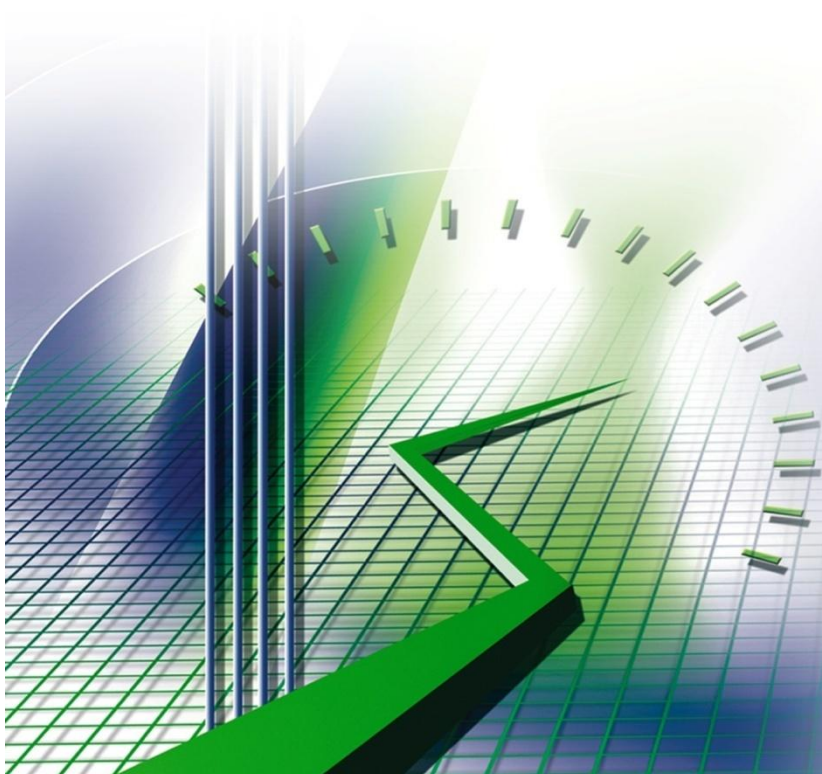
ASM - CENTRUM BADAŃ I ANALIZ RYNKU SP. Z O.O.

Dział Badań i Analiz

RAPORT EWALUACYJNY

***Realizacja zobowiązań wynikających z dyrektyw UE
w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez działania
współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego
Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013***

Kutno, dnia 4.04.2014

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Mój region w Europie

Badanie ewaluacyjne:

Realizacja zobowiązań wynikających z dyrektyw UE w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez działania współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013

Termin realizacji badania:

październik 2013 r. - luty 2014 r.

Raport wykonany przez:

ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o.

Zespół ewaluacyjny:

Małgorzata Walczak-Gomuła
Jakub Grabowski
Marek Skrzyński
Artur Janiszewski

© Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Toruń 2014

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Plac Teatralny 2
87-100 Toruń

Departament Zarządzania Funduszami i Projektami Unijnymi
Wydział Zarządzania RPO
Biuro Ewaluacji RPO
tel. 56 62 18 649
56 62 18 653
www.mojregion.eu

Publikacja finansowana jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE.....	1
SUMMARY.....	5
I. KONCEPCJA REALIZACJI BADANIA	8
1.1 Cel główny badania ewaluacyjnego	11
1.2 Cele szczegółowe badania ewaluacyjnego	11
1.3 Pytania badawcze	12
1.4 Odbiorcy badania	14
1.5 Zakres ewaluacji.....	14
II. SYNTETYCZNY OPIS ZASTOSOWANYCH METOD BADAWCZYCH	15
2.1 Desk research	15
2.1.1 Opis techniki	15
2.1.2 Źródła danych zastanych	15
2.1.3 Narzędzie badawcze	16
2.1.4 Wyniki analizy źródeł zastanych	16
2.2 CATI	18
2.2.1 Opis techniki	18
2.2.2 Dobór próby	19
2.3 IDI	20
2.3.1 Opis techniki	20
2.3.2 Dobór próby	20
2.4 Panel ekspercki	21
2.4.1 Opis techniki	21
2.4.2 Dobór próby	21
2.5 Case study	21
2.5.1 Opis techniki	21
2.5.2 Dobór próby	22
III. ANALIZA WYNIKÓW BADANIA	24
3.1 Charakterystyka działań realizowanych w ramach projektów	24
3.1.1 Kategoria interwencji nr 46: Oczyszczanie ścieków	28
3.1.2 Kategoria interwencji nr 44: Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	29
3.1.3 Kategorie interwencji nr 35, 40, 41, 42, 43: Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona, zarządzanie energią	30
3.1.4 Kategorie interwencji nr 47 i 48: Jakość powietrza	31
3.1.5 Kategorie interwencji nr 24 i 25: Hałas	31
3.1.6 Kategorie interwencji nr 53 i 54: Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym	31
3.1.7 Kategorie interwencji nr 24 i 25: Transport	32
3.1.8 Kategorie interwencji nr 6, 24, 51, 55, 56: Realizacja projektów na obszarach objętych ochroną	32
3.1.9 Kategoria interwencji nr 51: Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody	32
3.1.10 Kategoria interwencji nr 51: Zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej w realizowanych projektach	34
3.1.11 Kategorie interwencji nr 6 i 43: Wsparcie efektywności ekologicznej	34
3.1.12 Kategorie interwencji nr 53 i 54: Zagadnienia dot. gospodarki wodnej realizowane w projektach	34
Podsumowanie.....	35

3.2 Ocena realizacji wytycznych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013	36
3.2.1 Adekwatność alokacji przewidzianej w RPO WK-P na lata 2007-2013 w obszarze środowiskowym do potrzeb i możliwości beneficjentów	37
3.2.2 Potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE	39
3.2.3 Czynniki wpływające na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE	46
3.2.4 Dobre praktyki przyczyniające się do skutecznej realizacji dyrektyw UE	53
3.2.5 Adekwatność dotychczasowych kierunków działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 w stosunku do zapisów dyrektyw objętych badaniem	53
3.2.6 Czynniki zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013 osłabiające wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE	55
3.2.7 Zbieżność realizacji dyrektyw UE z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu	56
3.2.8 Zgodność realizacji dyrektyw UE z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego	59
Podsumowanie	62
IV. STUDIA PRZYPADKÓW	65
4.1 „Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Bysław wraz z wykonaniem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowościach Zamrzenica i Minikowo”	65
4.1.1 Beneficjent i opis projektu	65
4.1.2 Dobre praktyki	65
4.2 „Remont grobli przy moście na rzece Zgłowiączce w miejscowości Nowy Młyn w ciągu drogi powiatowej nr 2906 Polówka-Stary Brześć”	66
4.2.1 Beneficjent i opis projektu	66
4.2.2 Dobre praktyki	66
4.3 „Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Naczachowie oraz wprowadzenie systemu redukcji odpadów niebezpiecznych na terenie Miasta i Gminy Izbica Kujawska”	67
4.3.1 Beneficjent i opis projektu	67
4.3.2 Dobre praktyki	67
4.4 „Podniesienie jakości środowiska naturalnego na terenie Gminy Łubianka, poprzez montaż i uruchomienie indywidualnych jednostek wytwórczych, wykorzystujących energię promieniowania słonecznego”	68
4.4.1 Beneficjent i opis projektu	68
4.4.2 Dobre praktyki	68
4.5 „Likwidacja niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek”	69
4.5.1 Beneficjent i opis projektu	69
4.5.2 Dobre praktyki	69
4.6 – „Budowa linii tramwajowej z centrum miasta do dworca kolejowego Bydgoszcz Główna z rozbudową ulic: Marszałka Focha, Naruszewicza, Dworcowa i Zygmunta Augusta w Bydgoszczy”	70
4.6.1 Beneficjent i opis projektu	70
4.6.2 Dobre praktyki	70
4.7 „Rozwój edukacji ekologicznej w Nadleśnictwie Brodnica w oparciu o ścieżkę dydaktyczną na terenie Osady Leśnej w Górznie”	70
4.7.1 Beneficjent i opis projektu	71
4.7.2 Dobre praktyki	71
4.8 „Promocja walorów przyrodniczych Wdeckiego Parku Krajobrazowego – Zalew Żurski i jego okolice”	71
4.8.1 Beneficjent i opis projektu	72
4.8.2 Dobre praktyki	72

V. ZESTAWIENIE ODPOWIEDZI NA PYTANIA BADAWCZE.....	73
VI. REKOMENDACJE.....	80
1. Niezbędna jest promocja projektów przyczyniających się do ograniczenia powstawania odpadów, w tym zmiana wzorców konsumpcji zgodnych z zasadą zrównoważonego rozwoju	81
2. Należy podnieść poziom wiedzy z zakresu obowiązku stosowania procedur związanych z gospodarką odpadami oraz wyborem technologii zgodnych z wymogami BAT	82
W ramach realizacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku:.....	84
zdefiniowano następujące problemy:	84
ZAŁĄCZNIK nr 1. KWESTIONARIUSZ WYWIADU CATI	87
ZAŁĄCZNIK nr 2. MATRYCA – DESK RESEARCH.....	89
ZAŁĄCZNIK nr 3. KWESTIONARIUSZ WYWIADU IDI	95
ZAŁĄCZNIK nr 4. KWESTIONARIUSZ PANELU EKSPERTÓW	96
ZAŁĄCZNIK nr 5. ZESTAWIENIE PYTAŃ BADAWCZYCH W POWIĄZANIU Z TECHNIKAMI BADAWCZYMI.....	98

WYKAZ SKRÓTÓW

Skrót	Znaczenie
BDL	Bank Danych Lokalnych
CATI	Wspomagane komputerowo wywiady telefoniczne
CS	Case study
DR	Desk Research
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
FGI	Zogniskowany wywiad grupowy
GDOŚ	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GJ	Gigadżul
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny Wywiad Pogłębiony
IZ	Instytucja Zarządzająca
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
MIR	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MŚP	Małe i średnie przedsiębiorstwa
MWh	Megawatogodzina
N	Liczebność
OZE	Odnawialne źródła energii
PE	Panel ekspercki
RPO WK-P	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
SOPZ	Szczegółowy Opis Przedmiotu Zamówienia

STRESZCZENIE

Dokument stanowi raport końcowy z badania ewaluacyjnego zatytułowanego „Realizacja zobowiązań wynikających z dyrektyw UE w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez działania współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013”, które firma ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku zrealizowała na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Celem przeprowadzonych badań było określenie wpływu projektów współfinansowanych z RPO WK-P na lata 2007-2013 na poprawę stanu środowiska i realizację ochrony przyrody.

Pozyskane w ramach badania dane zostały przeanalizowane w siedmiu obszarach tematycznych:

1. Ocena zapisów projektów pod kątem środowiskowym, tj. sprawdzenie czy zadania realizowane w ramach danego projektu miały wpływ z jednej strony na zminimalizowanie lub ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko oraz z drugiej strony na jego ochronę.
2. Określenie, które projekty miały wpływ na wypełnienie zobowiązań zapisanych w poszczególnych dyrektywach.
3. Przeanalizowanie założeń projektowych, stanu prac nad wdrażanymi projektami, efektów realizacji projektów oraz wpływu projektów na realizację działań z zakresu ochrony środowiska i przyrody – ocena jakościowa.
4. Identyfikacja potencjalnych zagrożeń i problemów w wypełnianiu dyrektyw UE.
5. Wskazanie czynników, które miały lub mogą mieć wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE.
6. Opracowanie dobrych praktyk – najbardziej skutecznie przyczyniających się do realizacji dyrektyw UE.
7. Analiza dotychczasowego kierunku działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 w kontekście adekwatności do zapisów dyrektyw UE objętych badaniem.

Do poszczególnych Działań RPO WK-P na lata 2007-2013 zostały przypisane wybrane kategorie interwencji funduszy strukturalnych. Do analizy wpływu projektów na wypełnienie zobowiązań zapisanych w dyrektywach, wybrano tylko te kategorie interwencji i przyporządkowane do nich projekty, które biorą pod uwagę zapisy następujących Dyrektyw:

- ◆ Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych - kategoria interwencji 46, 6;
- ◆ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej - kategoria interwencji 53,54,6;
- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy - kategoria interwencji 44, 6;
- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE- kategoria interwencji 40, 41, 42, 6;
- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy - kategoria interwencji 43, 47, 48, 35, 6;

- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku- kategoria interwencji 24, 25, 28, 16, 18, 6;

- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa- kategoria interwencji 51, 55, 56;

- ◆ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory- kategoria interwencji 51, 55, 56.

Działania z zakresu ochrony środowiska i ochrony przyrody były realizowane w ramach czterech osi priorytetowych RPO WK-P 2007-2013. Były to osie: 1 (1.1-1.3), 2 (cała), 5 (5.3) oraz 6 (6.1). Łączna alokacja środków wyniosła 173 812 247 euro.

Analiza rozmieszczenia przestrzennego projektów wykazała nierównomierny rozkład. Najwięcej zadań (ponad 35%) realizowano na terenie największych miast regionu oraz w powiatach do nich przylegających. Były to miasta Toruń, Bydgoszcz i Włocławek oraz powiaty: toruński, bydgoski i włocławski.

W wyniku badania stwierdzono, że w ramach gospodarki wodno-ściekowej realizowano 26 projektów w celu zwiększenia ilości oczyszczonych ścieków, zwiększenia przepustowości oczyszczalni ścieków, przebudowy oczyszczalni, racjonalizacji gospodarki wodno-ściekowej, podłączenia osób do wybudowanej/zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej. Prognozy zakładają, że najpełniej zostanie osiągnięty wskaźnik dotyczący długości wybudowanej sieci sanitarnej, na poziomie aż 4310,43% (239,66 km).

Realizowane przez projektodawców zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami (10 projektów) obejmowały takie działania, jak: rekultywacja i modernizacja składowisk, racjonalizacja gospodarki odpadami, w tym recykling, wybudowanie sortowni, kompostowni, składowisk, zwiększenie mocy przerobowej zakładów zagospodarowania odpadów oraz zwiększenie liczby osób objętych system gospodarki odpadami. Do końca 2013 roku wskaźnik modernizacji składowisk został osiągnięty na poziomie 25%.

Podniesienie efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej (kogeneracja) i zarządzanie energią zapewniono poprzez realizację 85 zadań związanych w większości z termomodernizacją, modernizacją systemów ciepłowniczych i przebudową kotłowni. W wyniku działań termomodernizacyjnych szacowana wartość zaoszczędzonego zużycia energii wyniosła 22 438,44 MWh/rok docelowo w programie, co stanowi 73,26%. Natomiast w 2013 roku zrealizowano dopiero 22,60% zakładanej wartości na ten rok.

Zrealizowano 5 projektów w zakresie wykorzystania gazu ziemnego oraz 15 działań związanych z energią odnawialną, głównie energetyką słoneczną. Zgodnie z założeniami, stopień osiągnięcia wskaźnika w zakresie energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych do końca roku 2013, wyniósł 83,38%.

Żaden z beneficjentów nie uwzględnił w rezultatach projektu efektu w postaci zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu. Niemniej jednak wnikliwa analiza wniosków wykazała, że w kilku projektach zawarto działania mające na celu poprawę jakości powietrza, m.in. poprzez likwidację źródeł niskiej emisji. Ponadto Beneficjenci dostrzegają potrzebę podejmowania działań na rzecz walki ze zmianami klimatycznymi i uważają, że realizowane przez nich projekty przyczyniają się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych m.in.: poprzez wykorzystanie źródeł odnawialnych.

W 125 projektach realizuje się działania na rzecz efektywnego wykorzystania zasobów. Działania te obejmują m.in.: obniżenie materiało- i energochłonności, recykling, wprowadzenie Systemu Zarządzania Środowiskowego wg normy ISO 14 001.

Spośród analizowanych projektów siedem obejmowało zagadnienia związane z ochroną przed hałasem poprzez budowę ścieżek rowerowych i sieci tramwajowych. Beneficjenci nie podawali

wartości wskaźników w zakresie zmniejszenia poziomu hałasu. Docelowo zostanie wybudowanych 87,747 km ścieżek rowerowych i 11,75 km sieci tramwajowej.

W żadnym z analizowanych projektów cel główny nie odnosił się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych. Zadania obejmowały doposażenie w sprzęt specjalistyczny oraz modernizację infrastruktury przeciwpowodziowej.

Jedynie 7 spośród wszystkich 33 realizowanych przedsięwzięć z zakresu promowania bioróżnorodności i ochrony przyrody miało na celu zatrzymanie utraty bioróżnorodności. Zadanie to realizowano poprzez działania z zakresu ochrony czynnej, nasadzenia, zachowanie starych odmian, zapewnienia miejsc bytowania dla gatunków chronionych. Dodatkowo 31 beneficjentów w swoich projektach zawarło zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. Objęły one jedynie działania z zakresu edukacji ekologicznej: wspieranie centrów edukacji ekologicznej, projekty ścieżek dydaktycznych, organizację imprez i kampanii promocyjno-informacyjnych.

Cele wszystkich Dyrektyw były uwzględnione minimum w 10% przypadków analizowanych projektów. Dyrektywą, do której najczęściej musieli stosować się projektodawcy, była dyrektywa dot. jakości powietrza (56% przypadków). Znacząco rzadziej uwzględnianymi dyrektywami były: Dyrektywa w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, wypełniana przez 29,5% badanych oraz Dyrektywa w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, uwzględniona przez 25,8% badanych. W dalszej kolejności spełniano wymogi dyrektywy: dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych (uwzględniona przez 16,6% badanych), w dziedzinie polityki wodnej (zastosowana przez 15,7% badanych), w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (uwzględniona przez 12,9% badanych). Zdecydowanie najrzadziej uwzględnianymi przez wnioskodawców dokumentami były: Dyrektywa w sprawie odpadów (zastosowana przez 10,6% badanych) oraz Dyrektywa odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (zastosowana przez 10,6%). Analizując wysokość przyznanego wsparcia, ponad 80% badanych beneficjentów oceniła ją jako wystarczającą.

Zdaniem większości badanych realizacja dyrektyw brana była już pod uwagę podczas przygotowania RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz konkretnych konkursów, a później w ocenie wniosków. W związku z powyższym poszczególne kategorie interwencji wpisywały się w cele dyrektyw. Projekty, które mogłyby nieść za sobą jakieś niezgodności były odrzucane na etapie weryfikacji wniosków. Ewentualne trudności wynikały z czynników natury prawnej i instytucjonalnej oraz niedostatecznego poziomu wiedzy w zakresie procedur związanych z realizacją zadań, która często wiązała się z opracowaniem dodatkowych ekspertyz i audytów. Jedną z przyczyn tych problemów był brak wyspecjalizowanej i doświadczonej kadry, głównie po stronie beneficjentów. Problemem i zagrożeniem było również wskazane przez respondentów niedostosowanie prawa krajowego do prawa Unii Europejskiej oraz wynikające z tego niejasności dotyczące interpretacji przepisów prawnych oraz ich implementacji. Skutkowało to trudnościami w zakresie realizacji, wdrażania, jak i kontroli przedsięwzięć i inwestycji. Problemem mogło być również nieprawidłowe przygotowanie projektów, czy brak potencjału administracyjnego beneficjentów.

Według respondentów uniknięcie wyżej wskazanych zagrożeń w przyszłej perspektywie finansowej jest możliwe poprzez wprowadzanie jasnych procedur i przepisów, jednoznaczne przełożenie prawa wspólnotowego na krajowe, informowanie o zmianach w przepisach z odpowiednim wyprzedzeniem oraz pokazanie praktycznych jego aspektów. Duże znaczenie dla niwelowania wszelkich zagrożeń i problemów związanych z wypełnianiem dyrektyw UE w zakresie ochrony środowiska ma działalność informacyjno-promocyjna. Respondenci będący przedstawicielami IZ RPO WK-P podkreślali rolę spotkań informacyjnych, szkoleń, warsztatów, promocję w Internecie oraz mediach. Aby beneficjenci mogli uniknąć zagrożeń, jakie wynikają z ich działalności, należy zadbać o odpowiednie doświadczenie pracowników, ich edukację oraz przygotowanie do wykonywanych czynności, a także wsparcie ze strony takich podmiotów jak Instytucja Zarządzająca. Warto podkreślać także rolę wcześniejszych doświadczeń związanych z poprzednią perspektywą finansową i realizowanymi w jej ramach projektami. Dla zdecydowanej

większości badanych (powyżej 80%) realizacja projektów zgodnie z zapisami Dyrektyw nie była problematyczna (w ich ocenie nie stanowiło to trudności).

Dużą trudnością w realizacji badania i ocenie skuteczności wypełniania celów dyrektyw przez poszczególne działania finansowane w ramach RPO WK-P 2007-2013 był brak zestawu wskaźników odnoszących się do poszczególnych aktów prawa wspólnotowego. Stworzenie takich parametrów umożliwi skuteczny monitoring realizacji celów dyrektyw w kolejnej perspektywie finansowej. Ponadto należy preferować projekty, które wpisują się w unijną politykę środowiskową, opartą o zasadę przezorności, czyli likwidacji przyczyn a nie skutków.

Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane przez Instytucję Zarządzającą RPO WK-P na lata 2007-2013 w pracach nad sprawozdawczością programu oraz planowaniem przyszłych działań z zakresu ochrony środowiska i ochrony przyrody w latach 2014-2020. Ponadto informacje zawarte w raporcie zostaną uwzględnione podczas negocjacji z Komisją Europejską Kujawsko-Pomorskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 oraz w trakcie procesu zamykania perspektywy finansowej 2007-2013. Finalnym produktem badania jest opracowany zestaw wniosków i rekomendacji sformułowanych w ramach procesu oceny.

SUMMARY

This document is the final report of the evaluation study entitled "The implementation of obligations arising from EU directives in the field of sustainable development by taking measures co-financed by the Regional Operational Programme of Kuyavian and Pomeranian Voivodeship for the years 2007-2013" which ASM – Market Research and Analysis Centre Ltd. has implemented on the commission of Marshal's Office of the Kuyavian and Pomeranian Voivodeship.

The objective of the implemented studies was to determine the impact of projects co-financed by the ROP KPV for the years 2007-2013 on the environment quality improvement and the implementation of nature protection.

The data obtained during the study have been analyzed in seven thematic areas:

1. Assessment of the projects' provisions in regard to the environment i.e. checking whether the activities carried out in the framework of particular project had an impact on one hand on minimization or reduction of negative influence on the environment and on the other hand on its protection.
2. Determining which projects had impact on the fulfillment of obligations enshrined in particular directives.
3. Analyzing of projects' assumptions, the progress of implemented projects, the effects of project implementation and impact of projects on the implementation of activities in the field of environmental protection and nature – a qualitative assessment.
4. Identification of potential threats and problems in fulfilling EU directives.
5. Indication of factors that had or may have an impact on the implementation of the requirements arising from EU directives.
6. Development of good practices – which most effectively contribute to the implementation of EU directives.
7. Analysis of the current course of action concerning the support of environmental protection and nature conservation within the ROP KPV for the years 2007-2013 in the context of the adequacy with provisions enshrined in EU directives covered by the study.

Chosen categories of Structural Funds intervention have been assigned to particular Measures under ROP KPV for the years 2007-2013. For the analysis of the impact of the projects on the fulfillment of obligations enshrined in the directives, selected had been only those categories of intervention and projects assigned to them, which take into account the provisions of the following directives:

- ◆ Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban waste water treatment – category of intervention 46,6;
- ◆ Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy – category of intervention 53,54,6;
- ◆ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives – category of intervention 44,6;
- ◆ Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC – category of intervention 40, 41, 42, 6;
- ◆ Directive 2008/50/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on ambient air quality and cleaner air for Europe – category of intervention 43,47,48,35,6;

- ◆ Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise – category of intervention 24,25,28,16,18,6;
- ◆ Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds – category of intervention 51,55,56;
- ◆ Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora – category of intervention 51, 55, 56.

Activities undertaken within the area of environmental protection and nature conservation were implemented under four priority axes of ROP KPV for the years 2007-2013. These axes were: 1 (1.1-1.3), 2 (whole), 5 (5.3) and 6 (6.1). The total allocation of funds amounted to 173 812 247 euro. Analysis of the spatial distribution of the projects revealed uneven spread. Most of the activities (35%) have been implemented in the largest cities of the region and in the counties adhering to them. These were the cities of: Torun, Bydgoszcz and Wloclawek and additionally the counties of: Torun, Bydgoszcz and Wloclawek.

The research revealed that within water and wastewater management system 26 projects had been implemented in order to increase the amount of treated wastewater, increase the capacity of wastewater treatment plants, modernize wastewater treatment plants, rationalize water and wastewater management system, connect people to constructed/reconstructed sewage network. Forecasts assume that the indicator of the length of constructed sanitary network will be achieved most fully reaching to 4310,43% (239,66 km).

Implemented projects regarding waste management (10 projects) included such activities as: reclamation and modernization of landfills, rationalization of waste management including recycling, construction of sorting plant, composting plant, landfills, increasing processing capacity of waste treatment plants and increasing the number of people covered by the waste management system. Until the end of 2013, the landfills modernization indicator has been achieved at the level of 25%.

Improvement of energy efficiency, cogeneration and energy management has been ensured by the implementation of 85 activities related mostly to thermo-modernization, modernization of heating systems and reconstruction of boiler rooms. As a result of thermo-modernization measures estimated value of the saved energy consumption amounted to 22 438,44 MWh/year (73,26%) in 2013.

5 projects regarding the use of natural gas have been completed along with 15 activities related to renewable energy, especially solar energy. According to the assumptions, the level of achieving the indicator in the field of energy derived from renewable sources amounted, until the end of 2013, to 83,38 %.

None of the beneficiaries had included in the project results the effect of reduction of sulfur dioxide emissions, suspended dust PM10 and PM2,5, lead and carbon monoxide in the air. However, thorough analysis of the results revealed, that in several projects measures to improve air quality among others by liquidation low-emission sources have been included. In addition, beneficiaries perceive the need to take measures aimed at tackling climate change. Moreover, they are certain that the projects implemented by them, which include among others, the use of renewable energy sources contribute to the reduction of greenhouse gas emissions.

Within the 125 projects, activities aimed at effective use of resources are carried out. These measures include among others: reduction of material/energy intensity, recycling as well as implementation of the Environmental Management System in accordance to ISO 14 001.

Among the analyzed projects, 7 included issues related to protection against noise through the construction of bicycle lanes and tram networks. Beneficiaries did not give indicators in terms of noise level reduction. The end target is to build 87,747 km of bicycle lanes and 11,75 km of tram network.

In none of the analyzed projects the main goal referred to the improvement of chemical and ecological status of surface water and groundwater. The activities included supplying with specialist equipment and the modernization of flood defense infrastructure.

Only 7 out of all 33 projects in the field of promoting biodiversity and nature protection were aimed at halting the loss of biodiversity. Such activities were implemented by taking measures such as active protection, planting, preserving old varieties, species and providing habitat for protected species. In addition, 31 beneficiaries included issues related to support of nature conservation and environmental education in their projects. These included only activities related to environmental education: supporting centers for environmental education, nature trail projects, organization of events and promotional campaigns.

The objectives of all Directives were included in minimum 10% of the analyzed projects. The directive to which the project providers had to apply most often was the directive regarding air quality (56% of cases). Directives taken less often into account were: Directive on the conservation of natural habitats and wild fauna and flora (applied by 29.5% of respondents) and Directive on the conservation of wild birds (applied by 25,8% of respondents). Subsequently, fulfilled were the requirements of directives: relating to urban wastewater treatment (taken into account by 16,6 % of respondents), in field of water policy (applied by 15,7% of respondents) and Directive relating to promotion of the use of energy from renewable sources (applied by 12.9% of respondents). Definitely the least frequently applied documents by the applicants were: Directive on waste (applied by 10,6%) and Directive relating to the assessment and management of environmental noise (applied by 10,6%). When analyzing the amount of support granted, more than 80% of beneficiaries assessed it as sufficient.

According to most respondents the implementation of directives had been taken into account already during the preparation of the ROP KPV for the years 2007-2014 and specific calls, and later in the evaluation of proposals. Therefore, the particular categories of interventions were consistent with the objectives of the directives. Projects that could entail some inconsistencies are rejected at the stage of verification of applications. Possible difficulties arise from legal and institutional factors and insufficient knowledge about the procedures relating to the execution of the activities which is often associated with the development of additional expertise and audits. One reason for these problems is the lack of specialized and experienced staff, mainly on the beneficiaries' side. The incompatibility of national and European Union law and the resulting uncertainties regarding the interpretation of laws and its implementation are also considered by the respondents as threats and dangers. This results in difficulties in the implementation, deployment as well as control of the projects and investments. Incorrect preparation of projects or lack of administrative capacity of the beneficiaries can also be problem.

According to the respondents, in order to avoid the threats mentioned above, clear procedures and laws should be implemented, European Union law should be incorporated clearly and unequivocally to national laws. Information about changes of law should be announced in advanced and its practical aspects ought to be presented. Promotional activities are also important when it comes to eliminating risks and problems associated with the fulfillment of EU directives relating to environmental protection. Respondents emphasized the role of information meetings, trainings, workshops, media and internet promotion. In order for the beneficiaries to avoid risks arising from their activities it is important to provide adequate experience for employees, their education and preparation for their performed activities, as well as gain support from such entities as Managing Authority. Emphasized should also be the importance of previous experience within the previous financial perspective and projects implemented within it. For the vast majority of respondents (over 80%) the implementation of projects in accordance with the provisions of the Directives was not problematic.

A great difficulty in the implementation of research and evaluation of the effectiveness of fulfilling the objectives of the directives within particular activities financed under ROP KPV for the years 2007-2013 was the lack of a set of indicators regarding to the particular acts of common law. The development of such parameters will allow effective monitoring of the implementation of objectives of the directives in the next financial perspective. In addition, preference should be given to projects which fall within EU's environmental policy based on the precautionary principle which means elimination of the causes and not the effects.

Results of the evaluation will be used by the Managing Authority of ROP KPV for the years 2007-2013 in the work on reporting of the program and planning future activities in the field of environmental protection and nature conservation for the years 2014-2020. Furthermore, the information included in the report will be taken into account during the negotiations with the European Commission on the Regional Operational Program of Kuyavian and Pomeranian Voivodeship for the years 2014-2020, and in the process of closing the financial perspective 2007-2013. The final product of the study is a developed set of conclusions and recommendations formulated in the framework of the assessment process.

I. KONCEPCJA REALIZACJI BADANIA

Postanowienia Traktatu Akcesyjnego, który Polska podpisała przystępując do Wspólnoty Europejskiej, nałożyły na nią szereg zobowiązań, w tym w sektorze środowiska. Do najistotniejszych należą wymogi w zakresie: ścieków, wody, odpadów, energii (ze źródeł odnawialnych i efektywności energetycznej), ochrony powietrza, hałasu oraz bioróżnorodności.

Z zapisów traktatu wynika również konieczność dostosowania zapisów prawa polskiego do prawa unijnego w zakresie ochrony środowiska i ochrony przyrody. W związku z tym Polska zobowiązana jest do realizacji postanowień następujących dyrektyw szczegółowych Unii Europejskiej:

1. Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (D1),
2. Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej (D2),
3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (D3),
4. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE (D4),
5. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (D5),
6. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (D6),
7. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (D7),
8. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (D8).

Jednym z instrumentów finansowych wspomagających realizację wymogów dyrektyw Unii Europejskiej jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (RPO WK-P). Realizacja RPO WK-P wiąże się nie tylko z efektami gospodarczymi i społecznymi, na które jest ukierunkowany, ale także z poprawą stanu środowiska przyrodniczego.

W RPO WK-P na lata 2007-2013 horyzontalna zasada zrównoważonego rozwoju realizowana jest dwojako. W sposób bezpośredni m.in. poprzez przygotowanie oraz wdrażanie *Osi Priorytetowej 2. Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska (Działania 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6)*. W sposób pośredni, poprzez wsparcie nastawione na ochronę środowiska naturalnego i działania pro środowiskowe możliwe dzięki realizacji *Osi Priorytetowej 1. Rozwój infrastruktury technicznej (Działania 1.1, 1.2, 1.3)*; *Osi Priorytetowej 5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw (Działanie 5.3)* oraz *Osi Priorytetowej 6. Wsparcie rozwoju turystyki (Działanie 6.1)*.

Do poszczególnych Działań RPO WK-P na lata 2007-2013 zostały przypisane wybrane kategorie interwencji funduszy strukturalnych. Do analizy wpływu projektów na wypełnienie zobowiązań zapisanych w dyrektywach wybrano tylko te kategorie interwencji i przyporządkowane do nich projekty, które biorą pod uwagę zapisy wymienionych powyżej dyrektyw.

Przedmiotem zainteresowania niniejszego badania ewaluacyjnego były wszystkie projekty (N=219)¹ realizowane w ramach kategorii interwencji wymienionych w tabeli 1.

---

¹ Liczba projektów wybranych do analizy z KSI SIMIK (07-13) wg stanu na dzień 31.10.2013 r.

Tabela 1. Zestawienie kategorii interwencji będących przedmiotem badania.

Działania RPO WK-P na lata 2007-2013		Kategoria interwencji		Nr dyrektywy	Liczba projektów
Numer	Nazwa	Numer	Nazwa		
Oś priorytetowa 1. Rozwój infrastruktury technicznej					
1.1	Infrastruktura drogowa	24	Ścieżki rowerowe	D6	4
1.2	Infrastruktura transportu publicznego	25	Transport miejski	D6	3
		28	Inteligentne systemy transportu	D6	0
1.3	Infrastruktura kolejowa	16	Kolej	D6	1
		18	Tabor kolejowy	D6	1
SUMA					9
Oś priorytetowa 2. Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska					
2.1	Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej	46	Oczyszczanie ścieków	D1	26
2.2	Gospodarka odpadami	44	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	D3	10
2.3	Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (Kogeneracja), zarządzanie energią	D5	85
		47	Jakość powietrza	D5	13
		48	Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń	D5	1
2.4	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	35	Gaz ziemny	D5	5
		40	Energia odnawialna: słoneczna	D4	5
		41	Energia odnawialna: biomasa	D4	1
		42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe	D4	1
2.5	Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałania zagrożeniom środowiska	53	Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami)	D2	7
		54	Inne działania na rzecz ochrony	D2	1

			środowiska i zapobiegania zagrożeniom		
2.6	Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych	51	Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)	D7, D8	33
SUMA					188
Oś priorytetowa 5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw					
5.3	Wspierania przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska	6	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska	D1, D2, D3, D4, D5, D6	10
SUMA					10
Oś priorytetowa 6. Wsparcie rozwoju turystyki					
6.1	Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze	55	Promowanie walorów przyrodniczych	D7, D8	10
		56	Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego	D7, D8	2
SUMA					12
ŁĄCZNA SUMA WSZYSTKICH PROJEKTÓW					219

Źródło: Opracowanie własne na podstawie liczby projektów wybranych do analizy z KSI SIMIK (07-13) wg stanu na dzień 31.10.2013 r.

Zapotrzebowanie na przedmiotowe badanie ewaluacyjne miało na celu weryfikację stopnia realizacji dyrektyw związanych z ochroną środowiska i ochroną przyrody w projektach dofinansowanych w ramach RPO 2007-2013. Wnioski z przedmiotowego badania mogą zostać wykorzystane w kolejnej perspektywie finansowej. Wobec powyższego zrealizowane badanie ewaluacyjne miało dwa cele pragmatyczne:

- ◆ opracowanie danych koniecznych w systemie sprawozdawczości mijającego okresu programowania w zakresie realizacji zobowiązań wynikających z wybranych dyrektyw UE oraz
- ◆ opracowanie podstaw negocjacyjnych w kontekście RPO WK-P na lata 2014-2020 i zobowiązań wynikających z wybranych dyrektyw UE.

Z celów pragmatycznych wynikają cele poznawcze badania, które zaprezentowano poniżej.

1.1 Cel główny badania ewaluacyjnego

Głównym celem poznawczym badania była ocena stopnia realizacji zobowiązań wynikających z dyrektyw UE w obszarze ochrony środowiska, ochrony przyrody, gospodarki wodnej i odpadowej oraz w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez zadania realizowane w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013.

1.2 Cele szczegółowe badania ewaluacyjnego

Cel główny został osiągnięty poprzez realizację dwóch celów szczegółowych:

- ◆ Cel szczegółowy 1 - Ocena wpływu RPO WK-P na lata 2007-2013 na realizację wymogów dyrektyw UE w obszarze zrównoważonego rozwoju,

- ◆ Cel szczegółowy 2 - Identyfikacja problemów i zagrożeń w realizacji wymogów dyrektyw UE w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013.

Pozyskane dzięki badaniu dane zostały przeanalizowane w siedmiu obszarach tematycznych. W zakresie celu szczegółowego 1 znalazły się niżej wymienione obszary:

1. Ocena zapisów projektów pod kątem środowiskowym, tj. sprawdzenie czy zadania realizowane w ramach danego projektu miały wpływ z jednej strony na zminimalizowanie lub ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko oraz z drugiej strony na jego ochronę.
2. Określenie, które projekty miały wpływ na wypełnienie zobowiązań zapisanych w poszczególnych dyrektywach.
3. Przeanalizowanie założeń projektowych, stanu prac nad wdrażanymi projektami, efektów realizacji projektów oraz wpływu projektów na realizację działań z zakresu ochrony środowiska i przyrody – ocena jakościowa.

Do celu szczegółowego 2 zaliczono natomiast pozostałe obszary:

4. Identyfikacja potencjalnych zagrożeń i problemów w wypełnianiu dyrektyw UE.
5. Wskazanie czynników, które miały lub mogą mieć wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE.
6. Opracowanie dobrych praktyk – najbardziej skutecznie przyczyniających się do realizacji dyrektyw UE.
7. Analiza dotychczasowego kierunku działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 w kontekście adekwatności do zapisów dyrektyw UE objętych badaniem.

1.3 Pytania badawcze

Wpływ RPO WK-P na lata 2007-2013 na realizację wymogów dyrektyw UE w obszarze zrównoważonego rozwoju był możliwy do oceny poprzez udzielenie odpowiedzi na niżej wymienione pytania badawcze:

1. O ile zwiększono ilość oczyszczanych ścieków?
2. O ile zwiększono przepustowość oczyszczalni?
3. Jaka została zrealizowana długość sieci kanalizacji sanitarnej (wybudowana/ zmodernizowana)?
4. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych? Jeśli tak to w jakiej skali i w jaki sposób?
5. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych? Jeśli tak to w jaki sposób?
6. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska? Jeśli tak to w jaki sposób?
7. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji zadania związanego z budową lub rozbudową składowiska? Jeśli tak to w jakim zakresie?
8. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?
9. Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?
10. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?

11. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?
  12. Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?
  13. Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?
  14. Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?
  15. Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie:
    - a. zatrzymania utraty bioróżnorodności,
    - b. walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian oraz
    - c. efektywnego wykorzystania zasobów?
  16. Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu:
    - a. wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej,
    - b. transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe),
    - c. efektywności ekologicznej,
    - d. odnawialnych źródeł energii,
    - e. gospodarki ściekowej,
    - f. gospodarki odpadami,
    - g. wsparcia gospodarki wodnej?
  17. Czy alokacja przewidziana w RPO WK-P na lata 2007-2013 była adekwatna do potrzeb i możliwości beneficjentów, realizujących projekty w obszarze środowiskowym?
- Z kolei identyfikacja problemów i zagrożeń w realizacji wymogów dyrektyw UE w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013, zostanie dokonana za pomocą odpowiedzi na pozostałe pytania badawcze:
18. Jakie były potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE?
  19. Jakie czynniki miały lub mogą mieć wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE?
  20. Jakie można wskazać dobre praktyki – najbardziej skutecznie przyczyniające się do realizacji dyrektyw UE?
  21. Jakie dotychczasowe kierunki działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 są adekwatne w stosunku do zapisów dyrektyw objętych badaniem?
  22. Jakie czynniki, zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013, osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE?
  23. Na ile realizacja dyrektyw UE, będących przedmiotem badania, jest zbieżna z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu?
  24. Na ile realizacja dyrektyw UE jest zgodna z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego?
  25. Czy realizacja wytycznych wynikających z dyrektyw UE może wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla regionu (jak np. zastój gospodarczy – np. ograniczenie inwestycji o charakterze

przemysłowym, spadek jakości życia mieszkańców – np. niewybudowanie potrzebnej trasy kolejowej lub drogowej ze względów środowiskowych)?

1.4 Odbiorcy badania

Bezpośrednim odbiorcą badania była Instytucja Zarządzająca RPO WK-P na lata 2007-2013 (IZ RPO), Wydział Zarządzania RPO Departamentu Zarządzania Funduszami i Projektami Unijnymi. Natomiast pośrednimi odbiorcami wyników ewaluacji byli beneficjenci RPO WK-P.

1.5 Zakres ewaluacji

- ◆ Zakres terytorialny - badanie obejmowało swoim zasięgiem obszar województwa kujawsko-pomorskiego.
- ◆ Zakres czasowy – badanie obejmowało okres od początku realizacji RPO WK-P do 31.10.2013.
- ◆ Zakres przedmiotowy – w ramach badania zostały objęte analizą dokumenty wymienione w doborze próby do desk research.
- ◆ Zakres podmiotowy – w ramach badania pozyskana została wiedza od niżej wymienionych grup osób:
  - pracownicy IZ RPO WK-P zajmujący się zarządzaniem i wdrażaniem działań objętych badaniem,
  - pracownicy IZ RPO WK-P zajmujący się monitorowaniem, analizą i sprawozdawczością realizacji programu,
  - beneficjenci RPO WK-P działań objętych badaniem,
  - beneficjenci RPO WK-P, których projekty okazały się najbardziej efektywne pod względem ich wpływu na ochronę środowiska i ochronę przyrody.

II. SYNTETYCZNY OPIS ZASTOSOWANYCH METOD BADAWCZYCH

Proces badawczy został przeprowadzony zgodnie z założeniami triangulacji metodologicznej rozumianej, jako zwielokrotnienie:

- ◆ Metod i technik badawczych (triangulacja metodologiczna) – kontrolowanie spójności wniosków formułowanych przy wykorzystaniu różnych metod i technik gromadzenia danych.
- ◆ Źródeł informacji (triangulacja źródeł informacji) – pozyskiwanie danych ze zdywersyfikowanych środowisk.
- ◆ Typów danych (triangulacja teoretyczna) – zwielokrotnienie rodzajów zbieranych i analizowanych danych (dane jakościowe - dane ilościowe, dane wtórne-dane pierwotne).

Zastosowanie w procesie badawczym założeń triangulacji metodologicznej pozwoliło na uzyskanie bardziej wiarygodnych danych i informacji, a następnie – w procesie analizy eksperckiej – na sformułowanie miarodajnych wniosków. W dalszej części rozdziału scharakteryzowano zastosowane w badaniu techniki badawcze.

2.1 Desk research

2.1.1 Opis techniki

Analiza danych zastanych, zwana Desk Research (DR), polega na wykorzystaniu dostępnych i istniejących już źródeł informacji na temat przedmiotu badania i pozwala uzyskać wiedzę, którą można uzupełnić dzięki technikom badawczym umożliwiającym pozyskanie danych pierwotnych z odpowiedzi respondentów (m.in. CATI, IDI).

Badanie techniką Desk Research przebiegało dwutorowo. Z jednej strony została dokonana analiza projektów w oparciu o informacje pochodzące z umów o dofinansowanie projektów oraz wniosków końcowych o płatność (w przypadku projektów, które się już zakończyły). Z drugiej strony zostały przeanalizowane dokumenty, statystyki, sprawozdania i publikacje, których znajomość była niezbędna do prawidłowej realizacji badania.

Analiza projektów została przeprowadzona w oparciu o narzędzie badawcze stanowiące załącznik nr 2 do niniejszego raportu.

2.1.2 Źródła danych zastanych

W ramach analizy dokumentów wykorzystane zostały poniższe źródła danych:

- ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013;
- ✓ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO);
- ✓ Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020;
- ✓ Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+;
- ✓ Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych;
- ✓ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej;
- ✓ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy;
- ✓ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE;

- ✓ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy;
- ✓ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku;
- ✓ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa;
- ✓ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory;
- ✓ Ewidencja udzielonego dofinansowania wg stanu na 4.10.2013 r.;
- ✓ Roczne i okresowe sprawozdania z realizacji RPO WK-P na lata 2007-2013 za okres od 2007 r. do I półrocza 2013 r.;

Dane statystyczne:

- ◆ Wybrane statystyki dotyczące stanu i ochrony środowiska (BDL),
- ◆ Wybrane statystyki dotyczące stanu i ochrony środowiska („Województwo Kujawsko-Pomorskie 2012 - podregiony, powiaty, gminy”, GUS),
- ◆ Wybrane statystyki z publikacji „Ochrona Środowiska 2012”, GUS.
- ◆ Badania ewaluacyjne, zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego m.in:
  - Ewaluacja osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013 (strategicznego i szczegółowych) [2013],
  - Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020 [2012],
  - Bariery i trudności ograniczające skuteczne aplikowanie o środki z RPO WK-P na lata 2007-2013 [2009].

2.1.3 Narzędzie badawcze

Do analizy projektów wykorzystany został standaryzowany kwestionariusz – matryca, zawierający kluczowe pytania wynikające z celów badawczych. Narzędzie badawcze, stworzone w pliku Excel, znajduje się w załączniku do raportu. Matryca została poddana weryfikacji empirycznej w formie pilotażu narzędzia – według niej została zrealizowana wstępna analiza do N=5 projektów. Po pilotażu została przygotowana ostateczna wersja narzędzia badawczego.

Za główny czynnik różnicujący projekty realizowane w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013, uznano kategorię interwencji. W związku z powyższym, w zależności od kategorii interwencji, w którą wpisuje się dany projekt, został on przeanalizowany pod kątem różnych pytań badawczych. Zastosowane rozwiązanie miało istotny wpływ na trafność narzędzia badawczego skonstruowanego do analizy projektów w ramach techniki DR. W załączniku nr 2 znajdują się informacje dotyczące przyporządkowania pytań badawczych poszczególnym kategoriom interwencji.

2.1.4 Wyniki analizy źródeł zastanych

Każda z dyrektyw Unii Europejskiej, które zostały objęte badaniem zawiera przepisy określające obowiązek wprowadzenia ich do prawa krajowego oraz wymogi dotyczące obszaru środowiska i ochrony przyrody. Na potrzeby dalszych analiz należało dokonać zestawienia tych wymogów i ogólnego określenia ich charakteru (tabela 2).

Tabela 2. Wymogi określone przez dyrektywy UE

Nazwa dyrektywy	Wymogi określone w dyrektywie
Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych	<ul style="list-style-type: none"> - cały ładunek ścieków z aglomeracji powyżej 2000 RLM (<i>równoważnej liczby mieszkańców</i>) powinien być zbierany przez system kanalizacyjny i doprowadzony do oczyszczenia, zapewniając 100% skanalizowania (w uzasadnionych przypadkach istnieje możliwość zastosowania innych systemów oczyszczania ścieków zapewniających ten sam stopień ochrony środowiska); - systemy kanalizacyjne muszą być projektowane, budowane i utrzymywane zgodnie z najlepszą wiedzą techniczną (dzięki której będzie możliwe m.in. zapobieganie przeciekom, ograniczenie przelewów burzowych); - oczyszczalnie obsługujące aglomeracje powinny być przystosowane do redukcji całego wytwarzanego na terenie aglomeracji ładunku zanieczyszczeń, przy czym wymogi dotyczące stopnia oczyszczania są określone przez wielkość aglomeracji, a nie przepustowość oczyszczalni; - ścieki komunalne odprowadzane do systemów zbierania, przed odprowadzeniem do obszarów wrażliwych, powinny być poddawane bardziej rygorystycznemu oczyszczaniu;
Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej	<ul style="list-style-type: none"> - ochrona, poprawa i przywrócenie wszystkich części wód powierzchniowych i podziemnych w celu osiągnięcia dobrego stanu wód do roku 2015; - ochrona i poprawa wszystkich sztucznych i silnie zmienionych części wód w celu osiągnięcia dobrego ekologicznie potencjału;
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy	<ul style="list-style-type: none"> - zapobieganie powstawaniu odpadów; - opracowanie i wdrożenie planów gospodarki odpadami i programów zapobiegania powstawaniu odpadów (przy uwzględnieniu hierarchii postępowania z opadami z art. 4 Dyrektywy oraz poprzez traktowanie odpadów jako zasobów); - selektywne zbieranie odpadów (co najmniej papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła) jako podstawowy warunek zapewnienia wysokiej jakości recyklingu; - osiągnięcie celów w zakresie przygotowania do ponownego użycia i recyklingu co najmniej 4 frakcji odpadów pochodzących z gospodarstw domowych; - promowanie selektywnego zbierania i odpowiedniego przetwarzania, zwłaszcza w odniesieniu do bioodpadów;
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE	<ul style="list-style-type: none"> - realizacja ustanowionych ram proporcji odnawialnych źródeł energii (OZE); - realizacja ustalonych obowiązkowych celów krajowych w zakresie odnawialnych źródeł energii w zużyciu energii finalnej oraz w sektorze transportu (15% w przypadku Polski); - zmniejszanie barier administracyjnych i legislacyjnych dla OZE, w tym ułatwienie dostępu energii z OZE do sieci elektroenergetycznej; - tworzenie mechanizmów wsparcia z innymi państwami członkowskimi; - zapewnienie dostępu do informacji i szkoleń o tematyce OZE; - stosowanie zasad zrównoważonego rozwoju dla biopaliw; - wprowadzenie Krajowego Planu Działań w zakresie energii ze źródeł odnawialnych;
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy	<ul style="list-style-type: none"> - przeprowadzanie oceny jakości powietrza na podstawie metod i kryteriów wspólnych dla państw członkowskich; - dążenie do unikania, zapobiegania lub ograniczania zanieczyszczenia powietrza szkodliwie oddziałującego na zdrowie ludzi i środowisko jako całość; - uzyskiwanie informacji na temat jakości powietrza, pomocnych

	<p>w walce z zanieczyszczeniami powietrza i uciążliwościami oraz w monitorowaniu długoterminowych trendów i poprawy stanu powietrza wynikających z realizacji środków krajowych i wspólnotowych;</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie dostępu społeczeństwa do informacji na temat jakości powietrza; - utrzymanie jakości powietrza, tam gdzie jest ona dobra oraz jej poprawę w pozostałych przypadkach; - promowanie ścisłej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie ograniczania zanieczyszczenia powietrza;
<p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ustalenie stopnia narażenia na hałas w środowisku poprzez sporządzenie map hałasu przy zastosowaniu wspólnych dla państw członkowskich metod oceny; - zapewnienie społeczeństwu dostępu do informacji dotyczącej hałasu w środowisku i jego skutków; - przyjęcie planów działań zmierzających do zapobiegania powstawaniu hałasu w środowisku i obniżaniu jego poziomu tam, gdzie jest to konieczne, zwłaszcza tam, gdzie oddziaływanie hałasu może powodować szkodliwe skutki dla ludzkiego zdrowia, oraz zachowanie jakości klimatu akustycznego środowiska tam, gdzie jest ona jeszcze właściwa;
<p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podejmowanie wszelkich niezbędnych środków w celu zachowania populacji wszystkich gatunków ptactwa (w tym samego ptactwa, ale też jego jaj, gniazd i naturalnych siedlisk), występujących naturalnie w stanie dzikim na europejskim terytorium państw członkowskich, na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne lub w celu dostosowania populacji tych gatunków do tego poziomu; - podejmowanie wszelkich niezbędnych środków w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk (oraz biotopów) wszystkich gatunków ptactwa (przede wszystkim poprzez stworzenie obszarów ochrony, utrzymanie i gospodarowanie, zgodnie z potrzebami ekologicznymi naturalnych siedlisk w ramach stref ochronnych i poza nimi, tworzenie i przywracanie zniszczonych biotopów);
<p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podejmowanie przewidzianych w dyrektywie środków (uwzględniających wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne), które mają na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory będących przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej; - dołączenie do spójnej europejskiej sieci ekologicznej specjalnych obszarów ochrony, pod nazwą <i>Natura 2000</i>;

Źródło: Opracowanie własne ASM.

2.2 CATI

2.2.1 Opis techniki

Badanie CATI polega na zastosowaniu techniki wspomaganych komputerowo wywiadów telefonicznych. W przypadku przedmiotowego badania wywiady te zostały przeprowadzone z przedstawicielami projektów zrealizowanych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013.

2.2.2 Dobór próby

Dobór próby do badania CATI miał charakter pełny, co oznacza, że wywiady zostały przeprowadzone z przedstawicielami wszystkich projektów zrealizowanych bądź realizowanych w ramach wybranych i wskazanych kategoriach interwencji. Z pozyskanych danych wynika, że na dzień 31.10.2013 zostało podpisanych 219 umów o dofinansowanie. Szczegółowy dobór próby do CATI został zaprezentowany w poniższej tabeli.

Tabela 3. Dobór próby do badania CATI.

Nr działania	Nazwa działania	Kategoria interwencji	Liczba projektów
1.1	Infrastruktura drogowa	Ścieżki rowerowe	4
1.2	Infrastruktura transportu publicznego	Transport miejski	3
1.2	Infrastruktura transportu publicznego	Inteligentne systemy transportu	0
1.3	Infrastruktura kolejowa	Kolej	1
1.3	Infrastruktura kolejowa	Tabor kolejowy	1
2.1	Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej	Oczyszczanie ścieków	26
2.2	Gospodarka odpadami	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	10
2.3	Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	85
2.3	Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	Jakość powietrza	13
2.3	Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń	1
2.4	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	Gaz ziemny	5
2.4	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	Energia odnawialna: słoneczna	5
2.4	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	Energia odnawialna: biomasa	1
2.4	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe	1
2.5	Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska	Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami)	7
2.5	Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska	Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom	1
2.6	Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych	Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)	33
5.3	Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska	10
6.1	Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze	Promowanie walorów przyrodniczych	10
6.1	Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze	Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego	2
SUMA			219

Źródło: Opracowanie własne ASM

2.3 IDI

2.3.1 Opis techniki

Realizacja procesu badawczego objęła również wykorzystanie techniki indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI), dzięki której uzyskano szczegółowe informacje i wiedzę umożliwiającą udzielenie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a także stworzono możliwość poznania osobistych opinii respondentów w zakresie zagadnień istotnych w kontekście badania.

2.3.2 Dobór próby

Wywiady pogłębione przeprowadzono z dziesięcioma przedstawicielami Instytucji Zarządzającej RPO WK-P. Dobór próby był celowy, a struktura doboru próby była zgodna z założeniami metodologicznymi badania i obejmowała respondentów z Wydziału Zarządzania RPO (7 osób), Wydziału Wyboru Projektów (2 osoby) oraz Wydziału Wdrażania Projektów (1 osoba). Na podstawie pytań badawczych przygotowano scenariusz wywiadu IDI, na podstawie którego uzyskano odpowiedzi na temat badanych obszarów.

Respondentami byli zarówno kierownicy, jak i osoby zajmujące stanowiska specjalistyczne w różnych Biurach w ramach badanych Wydziałów. Ich doświadczenia związane z RPO WK-P obejmują głównie pracę w tej samej instytucji, a staż pracy w tym obszarze wynosi od 4 do 7 lat. Sześciu respondentów zadeklarowało, że posiada wiedzę na temat wszystkich osi będących przedmiotem zainteresowania w przeprowadzanym badaniu, 4 kolejnych specjalizuje się w jednej z osi. Respondenci posiadają zróżnicowaną wiedzę na temat badanych dyrektyw – połowa ogólnie orientuje się we wszystkich, reszta respondentów zna wybrane, które zawierają się w zakresie ich obowiązków. Sytuacja, kiedy nie wszyscy badani posiadają wiedzę o każdej z dyrektyw, podyktowana jest zatem tym, że stopień znajomości dyrektyw przez respondentów zależy w głównej mierze od charakteru i zakresu wykonywanych przez nich zadań.

Tabela 4. Dobór próby do badania IDI.

Wykaz jednostek organizacyjnych, z których rekrutowani byli respondenci				Liczebność
Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi	Wydział RPO	Zarządzania	Biuro Pełnomocnika ds. Zrównoważonego Rozwoju	1
Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi	Wydział RPO	Zarządzania	Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 1. Rozwój infrastruktury technicznej.)	1
Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi	Wydział RPO	Zarządzania	Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 2. Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska)	1
Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi	Wydział RPO	Zarządzania	Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw)	1
Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi	Wydział RPO	Zarządzania	Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 6. Wsparcie rozwoju turystyki)	1
Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi	Wydział RPO	Zarządzania	Biuro Monitoringu i Sprawozdawczości	2
Departament Wdrażania RPO	Wydział Projektów	Wyboru	Biuro Oceny Formalnej	2

Departament Wdrażania RPO	Wydział Wdrażania Projektów	Biuro Wdrażania Projektów	1
SUMA			10

Źródło: Opracowanie własne ASM

2.4 Panel ekspercki

2.4.1 Opis techniki

W przedmiotowym badaniu Wykonawca przygotował i przeprowadził spotkanie ekspertów w formie panelu eksperckiego, którego zasadniczym celem była merytoryczna ocena przedstawionych rekomendacji i możliwości ich zastosowania w kolejnej perspektywie finansowej.

2.4.2 Dobór próby

Do udziału w Panelu eksperckim zostało zaproszonych 10 osób, nie licząc przedstawicieli Wykonawcy. Dobór próby do badania miał charakter celowy. Struktura uczestników spotkania znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela 5. Dobór próby do Panelu eksperckiego.

Wykaz jednostek organizacyjnych, z których rekrutowani byli respondenci		Liczebność
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Planowania Regionalnego	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Środowiska	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Infrastruktury Drogowej	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Transportu Publicznego	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Współpracy Regionalnej i Rozwoju Gospodarczego	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Zarządzania Funduszami i Projektami Unijnymi	1
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Departament Wdrażania RPO	1
Uniwersytet Łódzki	Wydział Biologii i Ochrony Środowiska	1
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Dział Funduszy Europejskich	1
SUMA		10

Źródło: Opracowanie własne ASM

2.5 Case study

2.5.1 Opis techniki

Analiza pojedynczego przypadku „dobrej praktyki”, tj. szczegółowy opis, rzeczywistego przypadku, pozwoli wyciągnąć wnioski dotyczące jego uwarunkowań organizacyjnych, technicznych, społecznych itp. Celem studium przypadku jest pokazanie koncepcji, które są pożądane i warte wzmocnienia z punktu widzenia założeń analizy.

2.5.2 Dobór próby

Do badania techniką case study zostało wybranych 8 projektów, w ramach których realizowane były założenia poszczególnych Dyrektyw. Projekty zostały wybrane na etapie analizy danych zastanych, po zapoznaniu się z treścią wniosków o dofinansowanie projektów, na których realizację podpisana została umowa w ramach wybranych kategorii interwencji RPO, wskazanych w SOPZ. Dobór próby do badania miał charakter celowy. Struktura doboru próby znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela 6. Dobór próby do case study.

Lp	DYREKTYWA	Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta
1.	Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Bysław wraz z wykonaniem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowościach Zamrzenica i Minikowo	Gmina Lubiewo
2.	Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej	Remont grobli przy moście na rzece Zgłowiączce w miejscowości Nowy Młyn w ciągu drogi powiatowej nr 2906 Polówka-Stary Brześć	Powiat włocławski
3.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy	Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Naczachowie oraz prowadzenie systemu redukcji odpadów niebezpiecznych na terenie miasta i gminy Izbica Kujawska	Gmina i miasto Izbica Kujawska
4.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE	Podniesienie jakości środowiska naturalnego na terenie gminy Łubianka, poprzez montaż i uruchomienie indywidualnych jednostek wytwórczych wykorzystujących energię promieniowania słonecznego	Gmina Łubianka
5.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy	Likwidacja niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek	Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. we Włocławku
6.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku	Budowa linii tramwajowej z centrum miasta do dworca kolejowego Bydgoszcz Główna z rozbudową ulic: Marszałka Focha, Naruszewicza, Dworcowa i Zygmunta Augusta w Bydgoszczy	Miasto Bydgoszcz
7.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa	Rozwój edukacji ekologicznej w Nadleśnictwie Brodnica w oparciu o ścieżkę dydaktyczną na terenie Osady Leśnej w Górznie	Nadleśnictwo Brodnica

8.	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	Promocja walorów przyrodniczych Wdeckiego Parku Krajobrazowego – Zalew Żurski i jego okolica	Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wdecki Park Krajobrazowy
----	---	--	---

Źródło: Opracowanie własne ASM

III. ANALIZA WYNIKÓW BADANIA

Całość projektu została podzielona na 4 główne fazy. Wstępna identyfikacja obszaru badawczego została przygotowana w oparciu o analizę danych zastanych: materiałów, dokumentów i danych już wytworzonych, które nie powstały w bezpośrednim związku z realizacją celów badania.

Kolejnym krokiem była faza identyfikacji, której głównym źródłem informacji były jakościowe badania pierwotne (10 wywiadów pogłębionych z przedstawicielami IZ RPO WK-P).

Z kolei badania ilościowe (wywiady CATI z beneficjentami) umożliwiły ukazanie badanego zjawiska w aspekcie skali mierzącej stopień jego występowania, dzięki czemu udało się zagwarantować, oprócz trafności, również rzetelność wyników badania i w sposób globalny pokazujących kluczowe wnioski w obszarze realizacji działań wynikających z dyrektyw UE.

Realizacja badań ilościowych stanowiła istotę fazy eksploracji, po której nastąpił etap opracowania dobrych praktyk oraz przygotowania rekomendacji. Wstępne wnioski oraz rekomendacje zespołu badawczego zostały przygotowane na bazie danych jakościowych i ilościowych. Uzyskane wyniki zostały następnie poddane obróbce, pracy twórczej i konsultacyjnej podczas panelu ekspertów. Produktem końcowym opisanych powyżej czterech faz jest raport końcowy.

3.1 Charakterystyka działań realizowanych w ramach projektów

Wyniki badania przedstawiono w oparciu o pytania badawcze. Pierwsza część podrozdziałów przedstawia wyniki analizy desk research przeprowadzonej w formie analizy projektów objętych badaniem. Dotyczy ona konkretnych działań podejmowanych w projektach związanych z realizacją dyrektyw UE i ich efektów.

Tabela 7. Terytorialne rozmieszczenie realizowanych projektów wg gmin i powiatów².

Powiat	Gmina	liczba projektów realizowanych na terenie gminy/powiatu
aleksandrowski	Aleksandrów Kujawski	4
	Bądkowo	1
	Ciechocinek	3
	Koneck	1
	Nieszawa	1
	Raciążek	1
	Waganiec	2
Suma		13
brodnicki	Bobrowo	1
	Brodnica	3
	Górzno	1
	Jabłonowo Pomorskie	1
	Świecie	1
	Świedziebnia	1
	Zbiczno	2
suma		10
bydgoski	Białe Błota	1
	Dąbrowa Chełmińska	3
	Dobrcz	2
	Koronowo	4

² Z uwagi na fakt, że część projektów była realizowana w obrębie więcej niż jednej gminy, ogólna liczba projektów wynikająca z prezentowanego zestawienia jest wyższa niż liczba projektów poddanych ewaluacji.

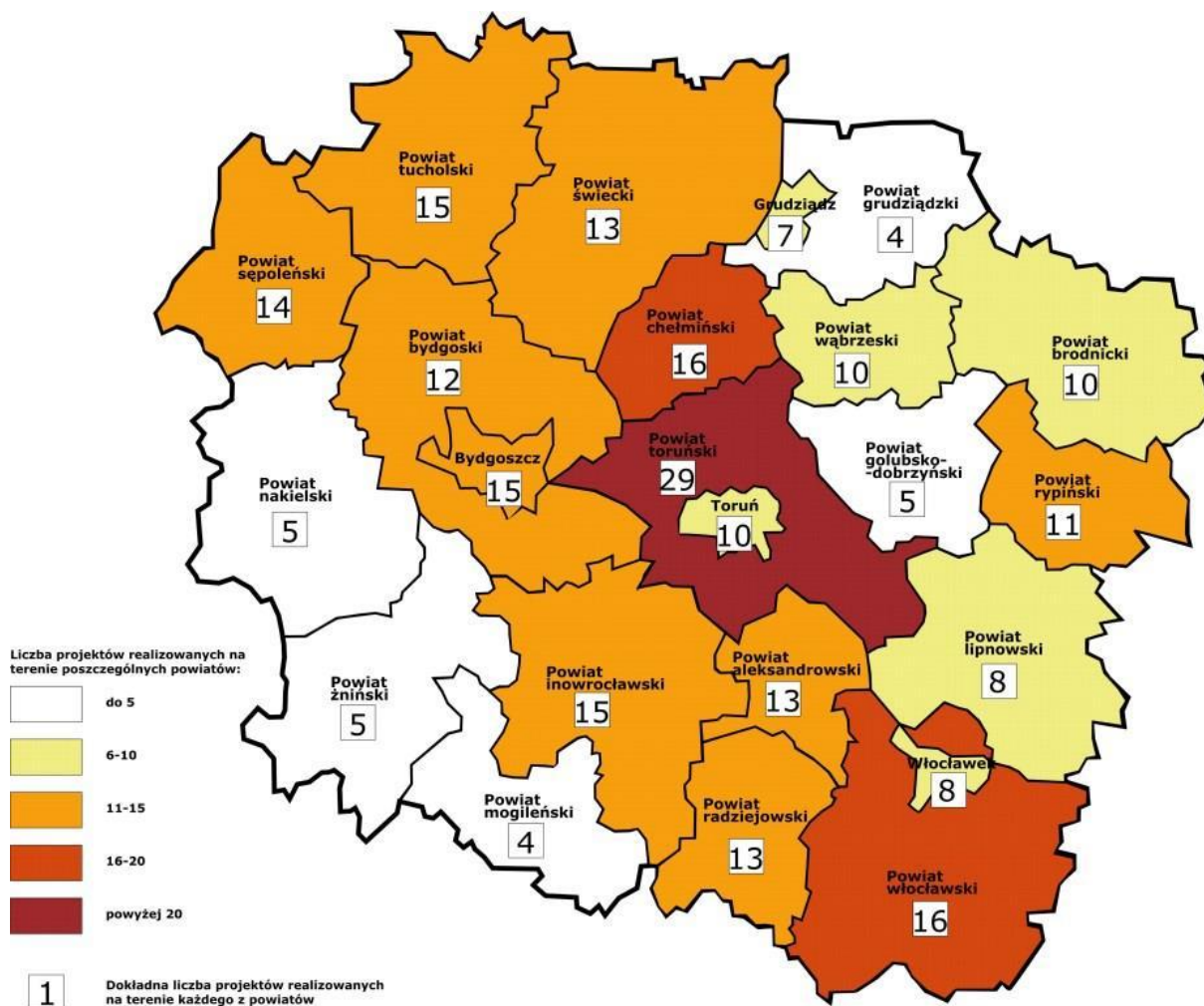
	Sicienko	1
	Solec Kujawski	1
suma		12
chełmiński	Chełmno	6
	Kijewo Królewskie	1
	Lisewo	1
	Papowo Biskupie	1
	Stolno	3
	Unisław	4
suma		16
golubsko-dobrzyński	Golub-Dobrzyń	2
	Ciechocin	1
	Kowalewo Pomorskie	1
	Zbójno	1
suma		5
grudziądzki	Grudziądz	7
	Łasin	3
	Rogóźno	1
suma		11
inowrocławski	Gniewkowo	4
	Inowrocław	6
	Janikowo	1
	Kruszwica	4
suma		15
lipnowski	Bobrowniki	1
	Dobrzyń nad Wisłą	1
	Lipno	3
	Skępe	1
	Wielgie	2
suma		8
m. Bydgoszcz	Bydgoszcz	15
suma		15
m. Toruń	Toruń	10
suma		10
m. Włocławek	Włocławek	8
suma		8
mogileński	Dąbrowa	1
	Mogilno	2
	Strzelno	1
suma		4
nakielski	Kcynia	1
	Szubin	2
	Mrocza	2
suma		5
radziejowski	Bytoń	1
	Piotrków Kujawski	1

	Radziejów	10
	Topólka	1
suma		13
rypiński	Brzuze	1
	Rogowo	1
	Rypin	5
	Skrwilno	2
	Wąpielsk	2
suma		11
sępoleński	Kamień Krajeński	1
	Sępólno Krajeńskie	7
	Sośno	1
	Więcbork	5
suma		14
świecki	Dragacz	1
	Drzycim	2
	Jeżewo	1
	Lniano	1
	Nowe	2
	Pruszcz	1
	Świecie	3
	Świekatowo	1
	Warlubie	1
suma		13
toruński	Chełmża	6
	Czernikowo	4
	Lubicz	2
	Łubianka	3
	Łysomice	5
	Obrowo	1
	Wielka Nieszawka	1
	Zławieś Wielka	7
suma		29
tucholski	Cekcyn	2
	Gostycyn	1
	Kęsowo	3
	Lubiewo	2
	Śliwice	1
	Tuchola	6
suma		15
wąbrzeski	Dębowa Łąka	5
	Książki	1
	Płużnica	1
	Wąbrzeźno	3
suma		10
włocławski	Boniewo	1

	Brześć Kujawski	4
	Fabianki	2
	Izbica Kujawska	2
	Kowal	2
	Lubanie	1
	Lubień Kujawski	1
	Lubraniec	3
suma		16
żniński	Łabiszyn	1
	Barcin	4
suma		5
SUMA OGÓŁEM		258

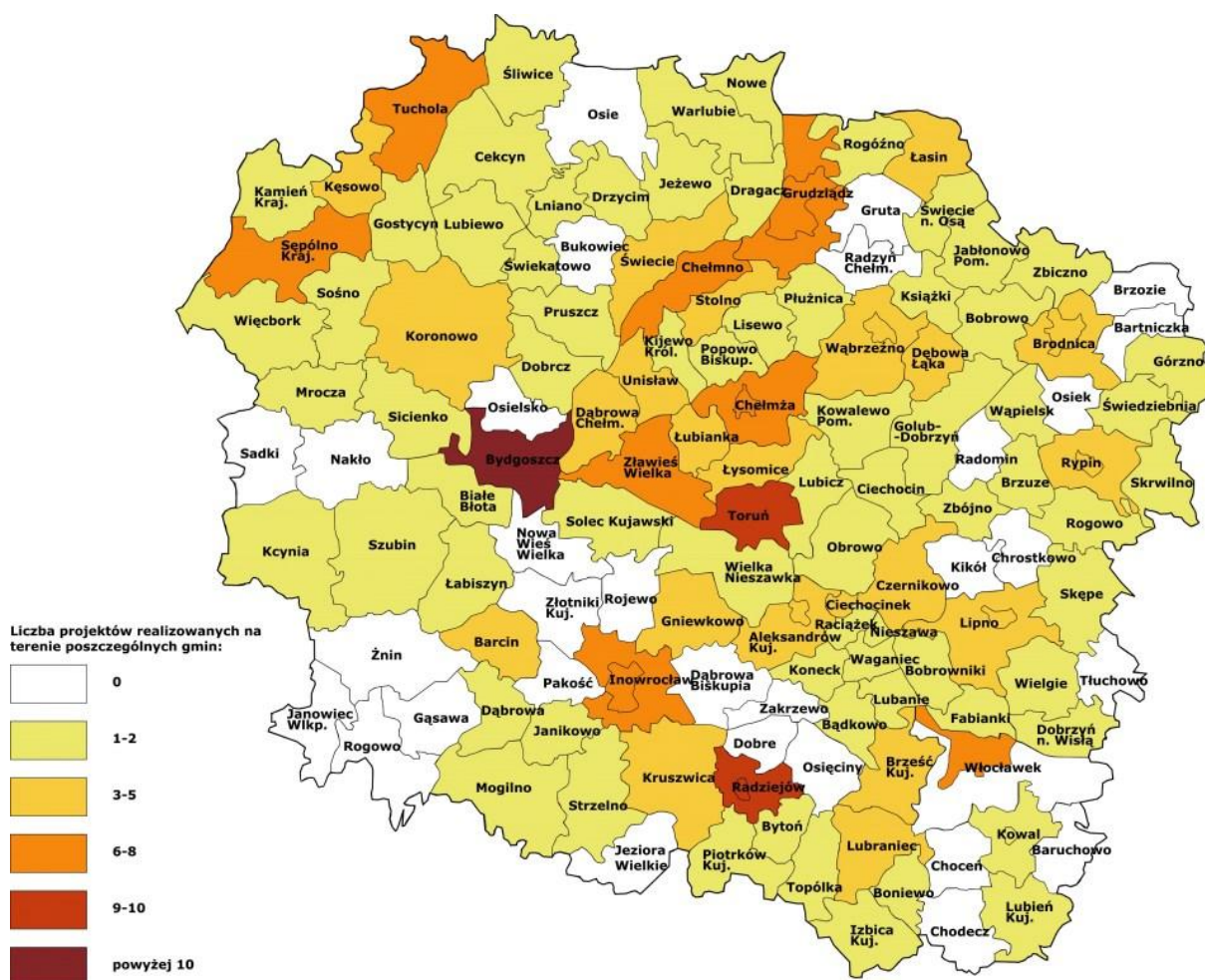
Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych KSI SIMIK (07-13) wg stanu na dzień 04.03.2014 r.

Mapa 1. Liczba zrealizowanych projektów wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych KSI SIMIK (07-13) wg stanu na dzień 04.03.2014 r.

Mapa 2. Rozmieszczenie realizowanych projektów wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych KSI SIMIK (07-13) wg stanu na dzień 04.03.2014 r.

Analiza przestrzennego rozkładu oddziaływania projektów (por. mapa 1 i 2) pokazuje, że koncentrowały się one w centralnych i południowych obszarach województwa. Różnica w liczbie projektów realizowanych w poszczególnych powiatach przyjmuje przy tym wartości skrajnie różne. Przodują pod tym względem powiaty toruńskie (ziemski i grodzki), gdzie łącznie realizowanych było 39 projektów, podczas gdy w powiatach i gminach zlokalizowanych w południowo-zachodniej części województwa (powiaty żniński, nakielski czy mogileński) realizowanych było jedynie w sumie po kilka projektów.

3.1.1 Kategoria interwencji nr 46: Oczyszczanie ścieków

Spośród 26 projektów, trzy miały charakter kompleksowy i dotyczyły rozbudowy oczyszczalni ścieków, zwiększenia przepustowości i ilości oczyszczanych ścieków. Dodatkowo każdy z nich zakładał zwiększenie liczby osób podłączonych do sieci kanalizacyjnej. Inne projekty miały mniejszy zakres i dotyczyły tylko jednego lub dwóch z tych działań: zwiększenia przepustowości, zwiększenia długości sieci kanalizacyjnej lub liczby osób podłączonych do sieci kanalizacyjnej.

Analiza dokumentacji związanej z badanymi projektami wykazała, że w ramach kategorii interwencji 46 „Oczyszczenie ścieków” zwiększenie ilości oczyszczanych ścieków i przepustowości oczyszczalni realizowano łącznie w 7 projektach.

Budowę lub modernizację sieci kanalizacji sanitarnej zaplanowano w 17 projektach z kategorii „Oczyszczenie ścieków”. Wynikiem zaplanowanych działań jest zrealizowana wartość wskaźnika „Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej”, która w ramach kompleksowego projektu wyniosła 21,98 km (64,7% realizacji), przy czym prognozy zakładały, że do końca 2013 roku wskaźnik zostanie zrealizowany w 100% . W ramach pozostałych projektów wartość wskaźnika stanowiła 49,45 km (889,4% realizacji), przy czym prognozy zakładały realizację wskaźnika docelowego w 4310,43%, tj. 239,66 km. Z kolei długość zmodernizowanej sieci kanalizacji sanitarnej wyniosła w 2013 roku 0,2 km (czyli 100% zakładanej wartości).

Badanie wykazało, że w ramach niektórych z analizowanych projektów realizowano zagadnienia z zakresu gospodarki ściekowej. Za gospodarkę ściekową uznano działania z zakresu gromadzenia, oczyszczania i zrzutu ścieków. Niżej wymienione działania zostały zaplanowane w 18 projektach z kategorii „Oczyszczanie ścieków”:

- ◆ Zwiększenie ilości oczyszczonych ścieków łącznie z poziomu 1 707,47 m³/dobę do 2 469,00 m³/dobę w 3 projektach;
- ◆ Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków z poziomu 3 451,00 m³/dobę do poziomu 6 565 m³/dobę, w 4 projektach;
- ◆ Przebudowa 6 oczyszczalni ścieków w 6 projektach;
- ◆ Realizacja 1 projektu w zakresie racjonalizacji gospodarki wodno-ściekowej (polegającego na rozbudowanie oczyszczalni ścieków w Warlubiu);
- ◆ Podłączenie osób do wybudowanej/zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej. Ilość osób podłączonych do sieci kanalizacyjnej zwiększył się z 1 521 do 17 295.

3.1.2 Kategoria interwencji nr 44: Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi

W 8 projektach w ramach kategorii interwencji 44 „Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi” założono, że przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych. Do zaplanowanych działań należały:

- ◆ Zakup pojemników do selektywnej zbiórki śmieci - w 3 projektach;
- ◆ Budowa punktów selektywnej zbiórki odpadów - 1 projekt;
- ◆ Stworzenie punktu zbiórki selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych, w tym AGD i RTV - 1 projekt;
- ◆ Stworzenie punktu selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych - 1 projekt;
- ◆ Stworzenie instalacji służącej do segregacji, odzysku i magazynowania odpadów komunalnych - w 3 projektach.

W 2 analizowanych wnioskach o dofinansowanie z kategorii „Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi” pojawiły się zapisy świadczące o tym, że przedsięwzięcia przyczynią się do ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska. Beneficjenci zaplanowali:

- ◆ Wprowadzenie technologii recyklingu ograniczonego (kompostowanie) umożliwiającą recykulację biodegradowalnych Składników Odpadów, która przyczyni się do zmniejszenia ilości odpadów w końcowym efekcie unieszkodliwianych przez składowanie.
- ◆ Mechaniczne wydzielanie odpadów biodegradowalnych oraz przetwarzanie odpadów biodegradowalnych metodami biologicznymi przez kompostowanie.

W 3 projektach w Ramach opisywanej kategorii interwencji zaplanowano, że przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji zadania związanego z budową lub rozbudową składowiska.

W toku badania ustalono także czy projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami. Za gospodarkę odpadami uznano działania polegające na zapobieganiu powstawaniu odpadów, redukcji ich ilości oraz zamianie odpadów bardziej szkodliwych na mniej groźne. We

wszystkich projektach z zakresu „Gospodarki odpadami komunalnymi” znalazły się przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami. Skala zaplanowanych działań przedstawia się następująco:

- ◆ Rekultywacja 2 składowisk w 2 projektach;
- ◆ Realizacja 1 projektu z zakresu racjonalizacji gospodarki odpadami;
- ◆ Wybudowanie 2 nowych sortowni w 2 projektach;
- ◆ Wybudowanie 1 kompostowni w 1 projekcie;
- ◆ Modernizacja 1 składowiska w 1 projekcie;
- ◆ Modernizacja 2 sortowni w 2 projektach;
- ◆ Zwiększenie mocy przerobowej Zakładu Zagospodarowania Odpadami z 10 200 do 14 000 tony/rok w 1 projekcie;
- ◆ Zwiększenie liczby osób objętych system zagospodarowania odpadów z poziomu 43 902 do 62 392 w 5 projektach.

3.1.3 Kategorie interwencji nr 35, 40, 41, 42, 43: Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona, zarządzanie energią

W piętnastu, spośród wybranych do analizy projektów, znalazły się informacje świadczące o tym, że przedsięwzięcia przyczynią się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej. Ich rozkład pod względem przynależności do kategorii interwencji przedstawiał się następująco:

- ◆ Kategoria interwencji 43 „Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią” - 8 projektów;
- ◆ Kategoria interwencji 40 „Energia odnawialna: słoneczna” – 5 projektów;
- ◆ Kategoria interwencji 41 „Energia odnawialna: biomasa” – 1 projekt;
- ◆ Kategoria interwencji 42 „Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe” – 1 projekt;
- ◆ Kategoria interwencji 35 „Gaz ziemny” – 5 projektów.

Zaproponowane w projektach działania, które mogą przyczynić się do zwiększenia produkcji energii odnawialnej, to:

- ◆ Wyposażenie jednostek w system solarny w 6 projektach z zakresu „Efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej (kogeneracji), zarządzania energią” oraz w 5 projektach z zakresu „Energii odnawialnej: słonecznej”;
- ◆ Uruchomienie bioelektrowni produkującej energię ze zgazowania surowców organicznych w 1 projekcie³ z zakresu „Energii odnawialnej: biomasy”;
- ◆ Budowa nowoczesnej kotłowni centralnej z kotłem na biomasę w 1 projekcie⁴ z zakresu „Efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej (kogeneracji), zarządzania energią”;
- ◆ Wyposażenie jednostek w system wykorzystujący energię geotermalną w 1 projekcie⁵ z zakresu „Efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej (kogeneracji), zarządzania energią” oraz w 1 projekcie⁶ z zakresu „Energii odnawialnej: hydroelektrycznej, geotermalnej i pozostałej”.

W 74 projektach z obszaru „Efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej (kogeneracji), zarządzania energią” poprzez wykonanie termomodernizacji oraz w 5 projektach z obszaru „Gaz ziemny” poprzez budowę gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych osiągnięto rezultat w postaci poprawy wydajności energetycznej.

³ Projekt realizowany w miejscowości Starorypin Rządowy w powiecie rypińskim.

⁴ Projekt realizowany w miejscowości Drzycim w powiecie świeckim.

⁵ Projekt realizowany w miejscowości Kończewice w gminie Chełmża (powiat toruński).

⁶ Projekt realizowany w miejscowości Pigża w gminie Łubianka (powiat toruński).

W ramach analizowanych projektów zadeklarowano objęcie termomodernizacją 153 obiektów. Długość wybudowanych/zmodernizowanych gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych wyniosła łącznie 61,868 km.

Spośród 85 projektów z kategorii interwencji nr 43 „Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja) i zarządzanie energią”, 79 zadań dotyczyło termomodernizacji będącej działaniem, które pozwoliło na ograniczenie zużycia energii.

Dane zawarte we wnioskach nie pozwalają udzielić odpowiedzi, o ile zwiększy się wydajność energetyczna, gdyż po pierwsze, większość wnioskodawców nie wpisywała takich informacji, a po drugie pojawiające się sporadycznie dane nie były możliwe do porównania między projektami.

3.1.4 Kategorie interwencji nr 47 i 48: Jakość powietrza

W ramach tej kategorii realizowano 13 projektów i były to głównie projekty z zakresu termomodernizacji (11). Jeden dotyczył likwidacji źródeł niskiej emisji, a kolejny wymiany źródła ogrzewania.

W żadnym z analizowanych wniosków z kategorii interwencji nr 47 „Jakość powietrza” oraz kategorii interwencji nr 48 „Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń” nie wskazano, że przedsięwzięcia przyczynią się do emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu, jednakże:

- ◆ W 1 projekcie utworzono system pomiaru zanieczyszczeń;
- ◆ Celem 8 projektów była poprawa jakości powietrza;
- ◆ W wyniku realizacji 9 projektów zmiana emisji głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyły, dwutlenek węgla wyniesie łącznie 1 062,216 ton/rok;
- ◆ W 1 obiekcie użyteczności publicznej dokonane zostanie przekształcenia istniejących systemów ogrzewania w systemy bardziej przyjazne środowisku, ograniczające „niską emisję”;
- ◆ W 1 projekcie zostanie zlikwidowanych 31 źródeł niskiej emisji.

3.1.5 Kategorie interwencji nr 24 i 25: Hałas

Pod kątem działań w kierunku zmniejszenia hałasu analizowane były projekty z kategorii interwencji 24 „Ścieżki rowerowe” (N=4) oraz kategorii interwencji 25 „Transport miejski” (N=3). Czterech projektodawców zawarło we wnioskach informacje, że projekt przyczyni się do zmniejszenia hałasu poprzez:

- ◆ Budowę ścieżek rowerowych, które przyczynią się do zmniejszenia hałasu komunikacyjnego, jaki powstaje w wyniku ruchu pojazdów – w 1 projekcie.
- ◆ Budowę sieci tramwajowej, która ochroni budynki mieszkalne przed hałasem komunikacyjnymi i uciążliwymi drganiami w 3 projektach.

Żaden beneficjent nie wskazał jednak mierzalnych wskaźników informujących o tym, o ile zmniejszy się hałas.

3.1.6 Kategorie interwencji nr 53 i 54: Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym

Większość działań dotyczyła doposażenia jednostek odpowiedzialnych za bezpieczeństwo przeciwpowodziowe. Tylko dwa odnosiły się do działań technicznych mających na celu poprawę obiektów ochrony przeciwpowodziowej.

Analiza danych wykazała również, że w żadnym z analizowanych wniosków z kategorii interwencji 53 „Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami)” oraz z kategorii „Inne

działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom” nie założono, że przedsięwzięcie przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych.

3.1.7 Kategorie interwencji nr 24 i 25: Transport

W projektach odnoszących się do kategorii interwencji „Ścieżki rowerowe” i „Transport miejski”, które badano pod kątem odpowiedzi na pytanie dotyczące wpływu inwestycji na zniszczenie lub degradację siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt), znalazła się informacja, że projekt nie przyczyni się do zniszczenia lub degradacji siedlisk i gatunków.

We wszystkich projektach z zakresu kategorii interwencji „Ścieżki rowerowe” i „Transport miejski” realizowano zagadnienia dotyczące transportu przyjaznego środowisku. Łącznie w analizowanych wnioskach zaplanowana długość wybudowanych lub oznakowanych/wytoczonych ścieżek rowerowych wyniosła 87,747 km. Z obiektów infrastruktury drogowej skorzystać miało 29 573 osób.

W ramach projektów z „Transportu miejskiego” zaplanowano budowę/przebudowę 11,75 km sieci tramwajowej.

3.1.8 Kategorie interwencji nr 6, 24, 51, 55, 56: Realizacja projektów na obszarach objętych ochroną

Na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach NATURA 2000 realizowanych było 25 projektów, spośród niżej wymienionych kategorii interwencji:

- ◆ „Ścieżki rowerowe” – 1 projekt;
- ◆ Kategoria interwencji nr 51 „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” – 15 projektów;
- ◆ Kategoria interwencji nr 6 „Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska” – 1 projekt;
- ◆ Kategoria interwencji 55 „Promowanie walorów przyrodniczych” – 7 projektów;
- ◆ Kategoria interwencji 56 „Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego” – 2 projekty.

3.1.9 Kategoria interwencji nr 51: Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody

Spośród wszystkich analizowanych projektów 25 było realizowanych na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000. Zaledwie w sześciu z nich dostrzega się i adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie zatrzymania utraty bioróżnorodności.

W 7 wnioskach z obszaru „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” proponowane działania miały na celu zatrzymanie utraty bioróżnorodności. Zaplanowane działania to:

- ◆ Budowa ogrodu edukacji ekologicznej (nasadzenie 150 różnych gatunków roślinności);
- ◆ Zwiększenie bioróżnorodności terenu poprzez wzbogacenie składu gatunkowego zadrzewienia powierzchniowego (powierzchnia terenu objętego programem wzbogacania składu gatunkowego drzewostanu - 2,37 ha);
- ◆ Przywrócenie przepływu wody, które stworzy korzystne warunki dla zakładania siedlisk przez ptactwo wodne (naprawa dwóch betonowych zastawek spiętrzających wodę);
- ◆ Skierowanie edukacji na trasę wodną wzdłuż rozstawionych tablic, które pozwoli na utrzymanie istniejących warunków siedliskowych poprzez skierowanie ruchu turystycznego i edukacyjnego w strefę, w której przebywanie nie jest szkodliwe dla gniazdujących tam gatunków ptactwa wodno-błotnego i drapieżników;
- ◆ Modernizacja i adaptacja barki dla ochrony rybitw;

- ◆ Adaptacja schronów Twierdzy Grudziądz i Twierdzy Chełmno dla ochrony nietoperzy;
- ◆ Zakup urządzeń do ochrony rezerwatów stepowych;
- ◆ Zakup sprzętu do pielęgnacji kolekcji i szkółki starych odmian drzew owocowych;
- ◆ Stworzenie wieży widokowej umożliwiającej obserwację walorów obszaru, co poprawi jakość warunków bytowania istniejącej fauny i flory;
- ◆ Przeniesienie ośrodka rehabilitacji ptaków w celu ułatwienia adaptacji do naturalnego środowiska wyleczonych ptaków.

W analizowanych projektach beneficjenci dostrzegali wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi. Projektodawcy deklarowali przede wszystkim, że zrealizowane przez nich przedsięwzięcia przyczynią się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, lub też do zwiększenia potencjału energii odnawialnej, która w pośredni sposób również będzie sprzyjać ograniczeniu zanieczyszczeń powietrza. Statystyki przedstawiają się następująco:

- ◆ Ograniczenie emisji gazów i pyłów do atmosfery zadeklarowano w 44 projektach („Efektywność energetyczna – 20 projektów, „Jakość powietrza” – 12 projektów, „Gaz ziemny” – 5 projektów, „Energia odnawialna: słoneczna” - 5 projektów, „Energia odnawialna: biomasa” – 1 projekt, „Energia odnawialna: hydroelektryczna” – 1 projekt;
- ◆ Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii – 4 projekty („Efektywność energetyczna”);
- ◆ Modernizacja i rozbudowa systemu pomiaru zanieczyszczeń w miastach i informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń – 1 projekt („Zintegrowany system”);
- ◆ Zwiększenie wykorzystania paliw bardziej przyjaznych środowisku – 1 projekt („Efektywność energetyczna”).

Działania w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów zostały zadeklarowane w 125 projektach, wg niżej wymienionej struktury:

- ◆ „Gospodarka odpadami komunalnymi” – 9 projektów;
- ◆ „Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią” – 85 projektów;
- ◆ „Jakość powietrza” – 12 projektów;
- ◆ „Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń” – 1 projekt;
- ◆ „Energia odnawialna: słoneczna” – 5 projektów;
- ◆ „Energia odnawialna: biomasa” – 1 projekt;
- ◆ „Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe” – 1 projekt;
- ◆ „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” – 1 projekt;
- ◆ „Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska” – 10 projektów.

Analiza zapisów wniosków o dofinansowanie pozwoliła pogrupować deklaracje beneficjentów dotyczące efektywnego wykorzystywania zasobów, w poniżej wymienione kategorie:

- ◆ Zmniejszenie zużycia materiałów – 5 projektów;
- ◆ Ograniczenie zużycia energii/Zmniejszenie energochłonności – 76 projekty;
- ◆ Recykling – 1 projekt;
- ◆ Poprawa wydajności/efektywności energetycznej – 42 projektów;
- ◆ Wprowadzenie Systemu Zarządzania Środowiskiem ISO 14001 – 2 projekty;
- ◆ Odzysk ciepła/ Ponowne wykorzystanie energii cieplnej – 5 projektów;
- ◆ Zmniejszenie strat ciepła – 84 projektów;
- ◆ Selektywna zbiórka odpadów – 6 projektów;
- ◆ Kompostowanie – 2 projekty;
- ◆ Wykorzystanie energii słonecznej/biomasy/energii geotermalnej do celów grzewczych – 7 projektów.

3.1.10 Kategoria interwencji nr 51: Zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej w realizowanych projektach

W ramach kategorii „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” zagadnienia z zakresu wsparcia przyrody i edukacji ekologicznej, zostały zaplanowane w 31 projektach. Typ podjętych działań oraz ich skala przedstawiały się następująco:

- ◆ Budowa/przebudowa 11 centrów edukacji ekologicznej w 11 projektach;
- ◆ Doposażenie 9 centrów edukacji ekologicznej w 9 projektach;
- ◆ Wybudowanie 250 sztuk ścieżek dydaktycznych, punktów, wież widokowych, tablic informacyjnych w 13 projektach;
- ◆ Budowa/przebudowa 70 innych obiektów służących celom ochrony przyrody w 7 projektach
- ◆ Organizacja 184 imprez z zakresu edukacji ekologicznej w 7 projektach;
- ◆ Organizacja 26 kampanii promocyjnych i informacyjnych z zakresu edukacji ekologicznej w 6 projektach;
- ◆ Organizacja 1 381 imprez edukacyjnych związanych z dziedziną ochrony i promocji zasobów przyrodniczych w 11 projektach.

3.1.11 Kategorie interwencji nr 6 i 43: Wsparcie efektywności ekologicznej

W ramach realizowanych projektów o efektywności ekologicznej świadczyła przede wszystkim termomodernizacja, która pozwoliła na zmniejszenie zużycia energii i ograniczenie strat ciepła, co przekładało się z kolei na mniejsze zużycie paliw (szczególnie węgla). Termomodernizacja pozwoliła zatem na poprawę jakości powietrza atmosferycznego poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń. Statystyki dotyczące przeanalizowanych wniosków przedstawiają się następująco:

- ◆ Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza – 81 projektów: „Efektywność energetyczna” – 79 projektów, „Zintegrowany system” – 1 projekt, „Wsparcie na rzecz MŚP” – 1 projekt;
- ◆ Instalacja systemu chłodzenia – 2 projekty („Wsparcie na rzecz MŚP”);
- ◆ Instalacja kotła na biopaliwo – 1 projekt („Efektywność energetyczna”);
- ◆ Montaż instalacji solarnych - 1 projekt („Efektywność energetyczna”);
- ◆ Instalacja systemu katalitycznego oczyszczania gazów – 1 projekt („Wsparcie na rzecz MŚP”);
- ◆ Instalacja systemu monitoringu oparów – 1 projekt („Wsparcie na rzecz MŚP”);
- ◆ Instalacja systemu odpylania – 1 projekt („Wsparcie na rzecz MŚP”);
- ◆ Instalacja wentylacji nawiewno-wywiewnej z odzyskiem ciepła - 1 projekt („Wsparcie na rzecz MŚP”);
- ◆ Wdrożenie tzw. czystych technologii - 1 projekt („Wsparcie na rzecz MŚP”);
- ◆ Zakup suszarni próżniowej - 1 projekt („Wsparcie na rzecz MŚP”).

3.1.12 Kategorie interwencji nr 53 i 54: Zagadnienia dot. gospodarki wodnej realizowane w projektach

Gospodarkę wodną rozumie się jako wszelkie działania z zakresu planowania, rozwijania, dystrybuowania i zarządzania optymalnym działaniem zużycia wody. Wszystkie projekty z zakresu kategorii „Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami)” oraz z kategorii „Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom” realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia gospodarki wodnej. W analizowanych wnioskach o dofinansowanie zostały zaplanowane i zrealizowane w określonej skali niżej wymienione działania opisane konkretnymi wartościami wskaźników:

- ◆ Wybudowanie, wyremontowanie lub przebudowanie wałów przeciwpowodziowych o długości 1,46 km, które zadeklarowano w 1 projekcie;
- ◆ Objęcie ochroną przeciwpowodziową 2 068 000 osób, które zadeklarowano w 1 projekcie;

- ◆ Objęcie ochroną przeciwpowodziową terenów o powierzchni 4850,00 ha, które zadeklarowano w 2 projektach;
- ◆ Elementy zapobiegające powodziom o długości 2,34 km, które zadeklarowano łącznie w 2 projektach,
- ◆ Zabezpieczenie przed powodzią w wyniku realizacji łącznie 3 projektów 7,885 tys. osób;
- ◆ Zakupienie 44 sztuk sprzętu powodziowego, zadeklarowane łącznie w 2 projektach;
- ◆ Zakupienie 16 sztuk specjalistycznego sprzętu ratunkowego, zadeklarowane łącznie w 2 projektach;
- ◆ Przebudowa 1 stopnia wodnego, zadeklarowana w 1 projekcie;
- ◆ Zabezpieczenie przed zagrożeniami naturalnymi i poważnymi awariami 2 000 000 mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego. Wartość podana dwukrotnie w dwóch różnych projektach;
- ◆ Zabezpieczenie przed powodzią 7 miejscowości zadeklarowane w 2 projektach;
- ◆ Działania z zakresu retencji podjęte w 1 projekcie;
- ◆ Działania z zakresu bezpieczeństwa powodziowego i retencji podjęte w 1 projekcie.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza danych zastanych w postaci dokumentów dotyczących projektów objętych badaniem ewaluacyjnym pozwoliła uzyskać szereg informacji, które umożliwiły odpowiedzi na pytania dotyczące zakresu działań podejmowanych przez beneficjentów, wskaźników, a także rezultatów realizowanych w ramach RPO WK-P projektów. Poniżej przedstawiono kluczowe wnioski zawarte w podrozdziałach 3.1.1-3.1.12.

- ◆ Realizowane zagadnienia z zakresu gospodarki ściekowej obejmowały: Zwiększenie ilości oczyszczonych ścieków, zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków, przebudowę oczyszczalni, racjonalizację gospodarki wodno-ściekowej, podłączenie osób do wybudowanej/zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej.
  - Projekty obejmowały zwiększenie ilości oczyszczonych ścieków łącznie z poziomu 1 707,47 m³/dobę do 2 469,00 m³/dobę.
  - Przepustowość oczyszczalni zwiększyła się z poziomu 3 451,00 m³/dobę do poziomu 6 565 m³/dobę.
  - Działania projektowe obejmowały budowę/modernizację łącznie 226,07 km sieci kanalizacji sanitarnej.
- ◆ Realizowane przez projektodawców zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami obejmowały takie działania jak: rekultywacja składowisk, racjonalizacja gospodarki odpadami, wybudowanie sortowni, kompostowni, składowisk, zwiększenie mocy przerobowej zakładów oraz zwiększenie liczby osób objętych systemem zagospodarowania odpadów.
  - Realizacja projektów przyczyniła się w 8 przypadkach do realizacji selektywnego zbierania, ponownego wykorzystania oraz recyklingu materiałów odpadowych. Realizowano to poprzez tworzenie punktów selektywnej zbiórki odpadów oraz instalacji służącej sortowaniu i odzyskiwaniu surowców wtórnych.
  - 2 przedsięwzięcia obejmowały ograniczenie masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, przekazywanych na składowiska, poprzez wprowadzenie technologii recyklingu ograniczonego, mechaniczne wydzielenie odpadów biodegradowalnych.
- ◆ Realizowane działania z zakresu efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej (kogeneracja) i zarządzania energią obejmowały projekty związane z termomodernizacją, modernizacją systemów ciepłowniczych i przebudową kotłowni.
  - 79 przedsięwzięć miało na celu poprawę wydajności energetycznej. Nie ma możliwości określenia, o ile zwiększy się wydajność energetyczna w ramach

- realizowanych projektów objętych analizą. Przyczyną jest brak odpowiedniej ilości danych i niemożność ich porównania
- ◆ W zakresie działań związanych z gazem ziemnym i energią odnawialną realizowano budowę gazociągów oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,
    - Wbudowano 61,868 km gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych, w ramach 5 projektów,
    - W 15 analizowanych przypadkach projekty obejmowały rezultaty w postaci zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej poprzez wyposażenie jednostek w systemy solarne, wykorzystujący energię geotermalną, budowę nowoczesnych kotłowni oraz uruchomienie bioelektrowni.
  - ◆ Analizowane projekty z zakresu poprawy jakości powietrza nie zawierały deklaracji dotyczących rezultatów w postaci zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu. Analiza wniosków wykazała, że w kilku projektach zawarto inne działania mające na celu poprawę jakości powietrza, m.in. poprzez rozbudowę/modernizację sieci ciepłowniczej i likwidację źródeł niskich emisji.
  - ◆ Jedynie 7 spośród analizowanych projektów obejmowało zagadnienia związane z hałasem. Były to przedsięwzięcia dotyczące budowy ścieżek rowerowych i sieci tramwajowych. Beneficjenci nie podawali wartości wskaźników w zakresie zmniejszenia poziomu hałasu.
  - ◆ W żadnym z analizowanych projektów nie założono, że przedsięwzięcie przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych. Zadania obejmowały doposażenie w sprzęt specjalistyczny oraz modernizację infrastruktury przeciwpowodziowej,
  - ◆ Żaden z projektów nie zakładał zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt).
  - ◆ We wszystkich projektach z zakresu „Ścieżek rowerowych” i „Transportu miejskiego” realizowano zagadnienia z zakresu transportu przyjaznego środowisku.
    - Przedsięwzięcia obejmowały łącznie wybudowanie 87,747 km ścieżek rowerowych, z których może skorzystać 29 573 osób.
    - Projekty obejmowały budowę/przebudowę 11,75 km sieci tramwajowej.
  - ◆ 25 projektów realizowanych było na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarze Natura 2000.
  - ◆ Siedem spośród wszystkich realizowanych przedsięwzięć miało na celu zatrzymanie utraty bioróżnorodności. Zadanie to realizowano poprzez działania z zakresu ochrony czynnej, nasadzenia, zachowanie starych odmian, zapewnienia miejsc bytowania dla gatunków chronionych.
  - ◆ W analizowanych projektach beneficjenci dostrzegali wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi. Zakładano, że zrealizowane przez nich przedsięwzięcia przyczynią się do redukcji emisji gazów cieplarnianych lub też do zwiększenia potencjału energii odnawialnej, która w pośredni sposób również będzie sprzyjać ograniczeniu zanieczyszczeń powietrza.
  - ◆ Działania w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów obejmowały 125 projektów.
  - ◆ 31 beneficjentów w swoich projektach zawarło zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. Objęły one jedynie działania z zakresu edukacji ekologicznej: wspieranie centrów edukacji ekologicznej, projekty ścieżek dydaktycznych, organizację imprez i kampanii promocyjno-informacyjnych.

3.2 Ocena realizacji wytycznych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013

Informacje uzyskane na podstawie analizy dokumentów oraz wynikające z przeprowadzonych wywiadów telefonicznych oraz pogłębionych stworzyły możliwość oceny realizacji wytycznych określonych w dyrektywach UE objętych badaniem w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013.

W niniejszym rozdziale odniesiono się do problematyki adekwatności alokacji przewidzianej w RPO WK-P w omawianej perspektywie finansowej w obszarze środowiskowym do potrzeb i możliwości beneficjentów, a także wskazano potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE. Ponadto określono czynniki wpływające na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw, dokonując przy tym podziału na czynniki pozytywne i negatywne, jak również na czynniki zewnętrzne, które osłabiają wpływ RPO na realizację wspomnianych wymogów. Przedmiotem analizy stała się także kwestia zbieżności realizacji dyrektyw z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu oraz z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego.

3.2.1 Adekwatność alokacji przewidzianej w RPO WK-P na lata 2007-2013 w obszarze środowiskowym do potrzeb i możliwości beneficjentów

Dzięki przeprowadzonym wywiadam pogłębianym otrzymano opinie beneficjentów na temat adekwatności alokacji przewidzianej w RPO WK-P na lata 2007-2013 w obszarze środowiskowym w kontekście potrzeb i możliwości beneficjentów. Analizę tych opinii należy jednak poprzedzić krótką charakterystyką środków przyznanych na realizację poszczególnych działań.

Podział środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 na poszczególne osie priorytetowe (w %) przedstawiał się następująco:

Tabela 8. Udział środków w poszczególnych działaniach RPO WK-P na lata 2007-2013.

Nazwa osi priorytetowej	Udział środków przeznaczonych na realizację celów osi w ogólnej kwocie wkładu wspólnotowego
1. Rozwój infrastruktury technicznej	265 506 293 euro (26,66 %) w tym na działania środowiskowe: 56 523 040 euro
Działanie 1.1	6 466 826 euro (tylko ścieżki rowerowe)
Działanie 1.2	26 944 331 euro
Działanie 1.3	23 111 883 euro
2. Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska	117 924 474 euro (11,84 %)
3. Rozwój infrastruktury społecznej	125 657 715 euro (12,62 %)
4. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego	66 520 582 euro (6,68 %)
5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw	258 773 407 euro (25,98 %) w tym na działania środowiskowe: 3 239 638 euro
Działanie 5.3	3 239 638 euro
6. Wsparcie rozwoju turystyki	47 550 191 euro (4,77 %) w tym na działania środowiskowe: 6 125 095 euro
Działanie 6.1	6 125 095 euro
7. Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy	85 590 344 euro (8,59 %)
8. Pomoc techniczna	28 530 115 euro (2,86 %)

Źródło: Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO), s. 9.

Jak widać, pod względem udziału środków przeznaczonych na realizację celów osi w ogólnej kwocie wkładu wspólnotowego, Oś Priorytetowa 2. zajęła czwartą pozycję (11,84%, czyli 117 924 474 euro stanowił wkład EFRR). Należy jednak pamiętać, że działania środowiskowe są także przewidziane w ramach Osi Priorytetowej 1. (Działania 1.1, 1.2 i 1.3), Osi Priorytetowej 5. (Działanie 5.3) i Osi Priorytetowej 6. (Działanie 6.1.), a tym samym na ich realizację została skierowana część

środków przeznaczona dla wskazanych Osi Priorytetowych w wysokości podanej w powyższej tabeli. Łączna alokacja z EFRR dla środowiskowych działań 1.1, 1.2, 1.3, 5.3 i 6.1 wynosi 65 887 773 euro.

Inaczej sytuacja wygląda jeśli wziąć pod uwagę liczbę projektów zrealizowanych w latach 2007-2013 w ramach RPO WK-P, bowiem najwięcej projektów z zakresu ochrony środowiska i ochrony przyrody wchodziło w zakres Osi Priorytetowej 2. Szczegółowe zestawienie liczby projektów w poszczególnych działaniach i kategoriach interwencji zostało wcześniej przedstawione w tabeli 1.

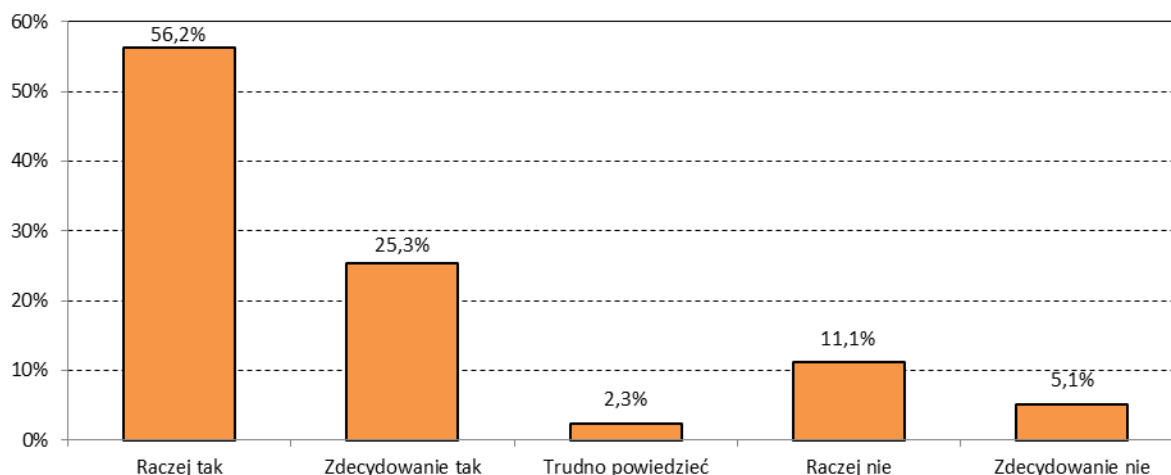
Analiza wyników IDI wskazuje, że w opinii większości badanych osób alokacja środków przewidzianych w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 dostępna w ramach RPO w województwie kujawsko-pomorskim była wystarczająca do potrzeb i możliwości beneficjentów wsparcia.

„Alokacja była adekwatna, ponieważ te środki są wykorzystywane i najprawdopodobniej zostaną wydane w całości”

Wskazano na fakt, że dostępne środki zostaną wykorzystane w całości, a z działań, gdzie alokacja nie została skonsumowana przesunięto je na inne działania. Respondenci wskazali również na uzależnienie alokacji od minimalnych jej limitów w poszczególnych osiach, które narzucone zostały przez Komisję Europejską, co wpłynęło na możliwości rozlokowania dostępnej puli środków na poszczególne obszary wsparcia i możliwość przesuwania środków. Według przedstawicieli IZ dostępne kwoty były duże, a pisząc Program przeprowadzono analizy, aby rozsądnie rozdzielić środki. Jednocześnie zwrócono uwagę na zróżnicowanie zainteresowania poszczególnymi osiami i działaniami, które wpłynęło na ocenę adekwatności.

Duże zapotrzebowanie występowało w obszarze inwestycji drogowych, kanalizacyjnych oraz związanych z efektywnością energetyczną. Mniejsza liczba projektów realizowana była w ramach osi 5 czy 6, a przyczyną był tu głównie charakter wsparcia, który niedostosowany był do aktualnych potrzeb beneficjentów, którzy w pierwszej kolejności starali się zaspokoić podstawowe braki i posiadali ograniczone możliwości inwestycyjne. Zdaniem respondentów zawsze potrzeby regionu będą większe od dostępnych możliwości wsparcia i często ocena adekwatności alokacji zależeć będzie od punktu widzenia osób zaangażowanych oraz beneficjentów. Dodatkowo istnieją ograniczenia, które wpływają na to, że nie każdy może z tych środków skorzystać.

Wykres nr 1. Czy wysokość dofinansowania z RPO WK-P na lata 2007-2013 była wystarczająca?

Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI.

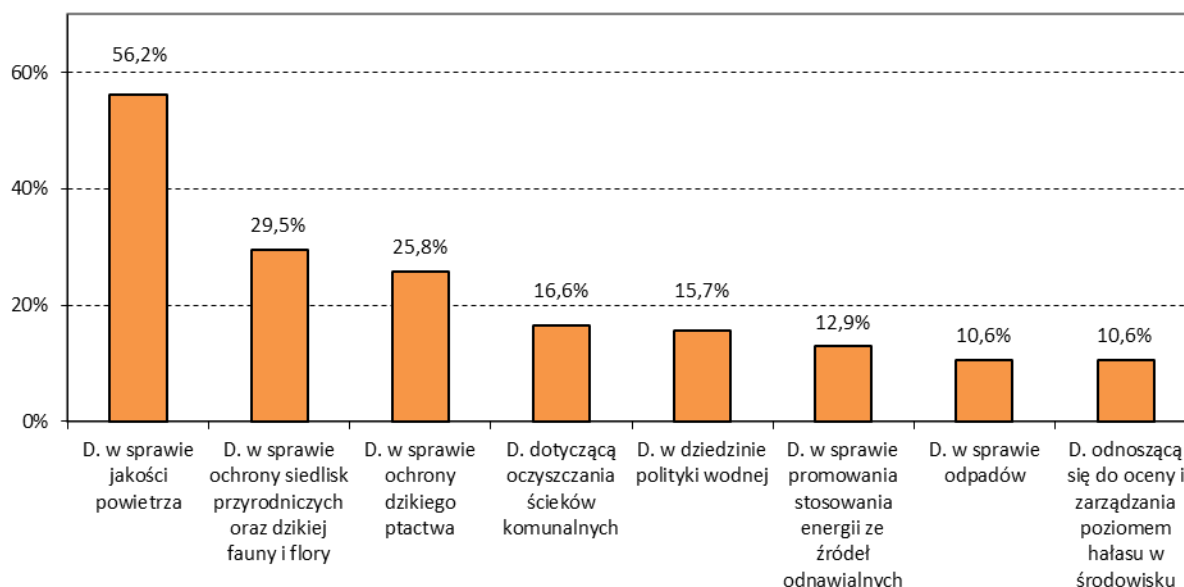

Badanie miało także na celu określenie czy według beneficjentów otrzymane przez nich wsparcie finansowe było wystarczające. W opinii ponad połowy badanych (56,2%) wysokość uzyskanego dofinansowania była raczej wystarczająca, a dla dalszych 25,3% badanych – zdecydowanie wystarczająca. Ponad 11% respondentów uznało uzyskane dofinansowanie za raczej niewystarczające, a dalsze 5% za zdecydowanie niewystarczające. Wyniki te wskazują jednoznacznie na prawidłowe określenie wysokości możliwego dofinansowania z RPO WK-P pod kątem możliwości realizacji celów wdrażanych projektów, co potwierdza także średni poziom dofinansowania projektów środowiskowych, który wynosił 839 825 euro.

3.2.2 Potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE

Dzięki danym uzyskanym z badania przeprowadzonego metodą CATI oraz w oparciu o informacje wynikające ze zrealizowanych wywiadów pogłębionych udało się określić ogólnie potencjalne zagrożenia i problemy związane z wypełnianiem dyrektyw UE objętych badaniem.

Wykres nr 2. Dyrektywy uwzględniane przez beneficjentów przy tworzeniu wniosków o dofinansowanie.

Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI

Analiza wyników badania przeprowadzonego metodą CATI (wykres nr 2) wskazuje na to, że najczęściej uwzględnianą przez wnioskodawców dyrektywą była Dyrektywa dotycząca jakości powietrza. Podczas sporządzania wniosku o dofinansowanie uwzględniło ją 56,2% badanych. Znacząco rzadziej odnoszono się do takich dyrektyw jak: Dyrektywa w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (29,5% badanych) oraz Dyrektywa w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (25,8% badanych). W dalszej kolejności przygotowując wnioski brano pod uwagę dyrektywy: dotyczącą oczyszczania ścieków komunalnych (uwzględniona przez 16,6% badanych), w dziedzinie polityki wodnej (15,7% badanych), w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (12,9% badanych). Zdecydowanie najrzadziej uwzględnianymi przez wnioskodawców dokumentami były: Dyrektywa w sprawie odpadów (zastosowana przez 10,6% badanych) oraz Dyrektywa odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (zastosowana przez 10,6%).

Warto wspomnieć, że zdaniem większości badanych realizacja dyrektyw brana była już pod uwagę podczas przygotowania RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz konkretnych konkursów, a później w ocenie wniosków. W praktyce powinno to niwelować występowanie jakichkolwiek zagrożeń

wynikających z obowiązku ich wdrażania czy problemów związanych z wypełnianiem omawianych dyrektyw związanych z ochroną środowiska. Ewentualne trudności i zagrożenia w wypełnianiu dyrektyw poprzez realizację projektów nie wynikają więc wprost z wykonywania samych wytycznych unijnych czy realizacji Programu, ale z czynników mających bezpośredni wpływ na wdrażanie działań przez IZ oraz beneficjentów (np. czynniki prawne, finansowe).

„Zagrożenia mogą wynikać z faktu, iż nasze prawo nie do końca też jest zgodne z tymi dyrektywami”

„(...) Bariera jest brak potencjału administracyjnego niektórych gmin i powiatów i finanse”

Respondenci zwrócili w tym kontekście uwagę głównie na problemy lub zagrożenia natury prawnej oraz instytucjonalnej. Do głównych zagrożeń w wypełnianiu wytycznych określonych w dyrektywach zaliczono:

- Brak wiedzy o obowiązkach wynikających z dyrektyw unijnych, a także o konsekwencjach wynikających z ich nieprzestrzegania;
- Brak u projektodawców wyspecjalizowanej kadry, co wynika z ograniczonych zasobów ludzkich, dużej rotacji pracowników oraz ich niewystarczających kompetencji;
- Brak doświadczonej kadry w strukturach administracji;
- Niepełne wdrożenie prawa unijnego do prawa krajowego oraz niejasności w interpretacji przepisów prawa;
- Nieprawidłowe przygotowanie projektów oraz ich niewłaściwa realizacja (np. błędy we wnioskach, brak wymaganych dokumentów, ograniczanie zakresu realizowanych projektów).

„Aby pokonać te bariery potrzebna jest edukacja, uświadamianie zarówno urzędników, którzy uczestniczą w procesie decyzyjnym, jak i poprzez promocję danych przepisów, danych ustaw, rozporządzeń, uświadamianie społeczeństwa.”

„Zagrożeń można uniknąć przez wprowadzenie jasnych procedur przepisów prawnych, które będą pojawiały się w odpowiednim czasie i z odpowiednim wyprzedzeniem tak, żeby można było być do tego przygotowanym. Do tego powinno dojść szkolenie pracowników i ich odpowiednie przygotowanie”

Według respondentów uniknięcie wyżej wskazanych zagrożeń w przyszłej perspektywie finansowej jest możliwe. W obszarze instytucjonalnym ważne jest przy tym wprowadzanie jasnych procedur i przepisów, jednoznaczne przełożenie prawa wspólnotowego na krajowe, ale także informowanie o zmianach w przepisach z odpowiednim wyprzedzeniem, co umożliwiłoby przygotowanie się do zmian wszystkim zainteresowanym. Respondenci podkreślali istotność efektywności i sprawności procesu przełożenia regulacji prawnych wynikających z członkostwa w UE na grunt prawa krajowego i konsekwencje z tym związane.

Nie bez znaczenia wydaje się być również szeroka promocja przepisów prawnych takich jak ustawy, rozporządzenia, czy dyrektywy, która miałaby na celu nie tylko poinformowanie o samym dokumencie, ale również jego wytłumaczenie i pokazanie praktycznych jego aspektów. Duże znaczenie sfery informacyjno-promocyjnej wynika między innymi z faktu, że respondenci często podkreślali rolę spotkań informacyjnych, szkoleń, warsztatów, promocję w Internecie oraz mediach. Co więcej, aby beneficjenci mogli uniknąć zagrożeń, jakie powstają po ich stronie (np. niewłaściwe przygotowanie projektu), należy zdaniem badanych osób zadbać o odpowiednie doświadczenie pracowników, ich edukację oraz przygotowanie do wykonywanych czynności, a także wsparcie ze strony takich podmiotów jak Instytucja Zarządzająca. Warto podkreślić także rolę wcześniejszych doświadczeń związanych z perspektywą finansową 2004-2006 i realizowanymi w jej ramach projektami.

Jak wynika z prezentowanego dalej wykresu nr 3, dla zdecydowanej większości (94,4%) badanych realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą dotyczącą oczyszczania ścieków komunalnych (Dyrektywa 1) nie była problematyczna. Natomiast za czynnik stanowiący utrudnienie w realizacji projektu uznało ją łącznie 5,6% badanych.

Przyczyny negatywnej oceny, jakie wskazali respondenci w przypadku Dyrektywy dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych (Dyrektywa 1) (5,6% badanych), to w równej mierze konieczność opracowania na etapie przygotowania dokumentacji projektowej dodatkowego raportu (dotyczącego oceny oddziaływania inwestycji na środowisko), jak i zwiększenie kosztu inwestycji.

Projektodawcy uczestniczący w badaniu zostali zapytani również o ewentualne problemy związane z realizacją przepisów UE w zakresie polityki wodnej. Podobnie w tym przypadku, dla zdecydowanej większości badanych (94,1%) realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą w dziedzinie polityki wodnej (Dyrektywa 2) nie stanowiła problemu. Reszta badanych nie miała opinii w kwestii wpływu wymienionej dyrektywy na realizację projektu.

W większości analizowanych przypadków, realizowanie dyrektywy w sprawie odpadów nie wiązało się z dodatkowymi utrudnieniami w przeprowadzaniu przedsięwzięcia, co znalazło swoje potwierdzenie w tym, że w zdecydowanej większości beneficjenci (91,3%) przyznali, iż realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą w sprawie odpadów (Dyrektywa 3) nie była problematyczna. Za czynnik stanowiący utrudnienie w realizacji projektu uznało ją natomiast 8,7% badanych.

Według połowy badanych, którzy spotkali się z problemami będącymi skutkiem wdrażania wytycznych z Dyrektywy w sprawie odpadów (Dyrektywa 3), czynnikiem utrudniającym był brak odpowiedniej ustawy, która regulowałaby właściwie kwestie związane z odpadami, druga połowa badanych uznała zaś za taki czynnik wpływ Dyrektywy na wybór możliwych do zastosowania technologii zgodnych z wymogami BAT (najlepszych dostępnych technik).

Kolejną dyrektywą, z którą spotkali się respondenci podczas realizowania swoich projektów, były przepisy dotyczące energii ze źródeł odnawialnych. Dla zdecydowanej większości (92,9%) badanych realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (Dyrektywa 4) nie była problematyczna. Za czynnik stanowiący utrudnienie w realizacji projektu uznało ją 3,6% badanych, a kolejne 3,6% badanych nie miało w tym zakresie określonego poglądu.

Zdaniem wszystkich badanych, którzy przyznali, że realizacja wytycznych Dyrektywy w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (Dyrektywa 4) niosła za sobą określone trudności, jedyną przyczyną był brak właściwej ustawy dotyczącej odnawialnych źródeł energii. Wskazuje to na często poruszaną przez badanych kwestię potrzeby aktualizacji stanu prawnego w polskim ustawodawstwie.

W dalszej kolejności respondenci wypowiadali się w sprawie przepisów UE dotyczących jakości powietrza. Dla większości (88,5%) badanych beneficjentów realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą w sprawie jakości powietrza (Dyrektywa 5) nie generowała dodatkowych problemów. Za czynnik stanowiący utrudnienie w realizacji projektu uznało ją 4,1% badanych, a dodatkowe 7,4% badanych nie miało w tym zakresie określonego poglądu.

Jak wynika z wykresu nr 4, w świetle odpowiedzi 40% spośród tych badanych, którzy uznali wdrażanie projektu zgodnie z Dyrektywą w sprawie jakości powietrza (Dyrektywa 5) za utrudnione, podawaną przyczyną była konieczność wykonywania dodatkowych badań i audytów dotyczących wskaźników jakości powietrza (w tym pyłów), dla kolejnych 40% badanych źródłem problemów była zaś konieczność zmiany założeń i zakresu termomodernizacji (np. zmiany parametrów materiałów termoizolacyjnych czy systemów grzewczych, zmiany metod docieplania budynków)

Badanie CATI obejmowało również ustalenie, czy Dyrektywa dotycząca oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dyrektywa 6) spowodowała dla beneficjentów realizujących projekty w ramach RPO WK-P dodatkowe bariery lub trudności. W opinii 78,3% badanych realizacja

projektu zgodnie z tą Dyrektywą nie stanowiła problemu. Za czynnik stanowiący utrudnienie w realizacji projektu uznało ją jednak już 17,4% badanych. Kolejne 4,3% badanych nie wyraziło w tym zakresie swojej opinii.

Wykres nr 5 informuje, iż według 75% spośród tych respondentów, którzy uznali wdrażanie projektu zgodnie z Dyrektywą dotyczącą oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dyrektywa 6) za problematyczne, główną podawaną przyczyną utrudnień było wydłużenie przygotowania procesu inwestycji/realizacji projektu w związku z koniecznością uwzględnienia wytycznych zawartych w dokumencie.

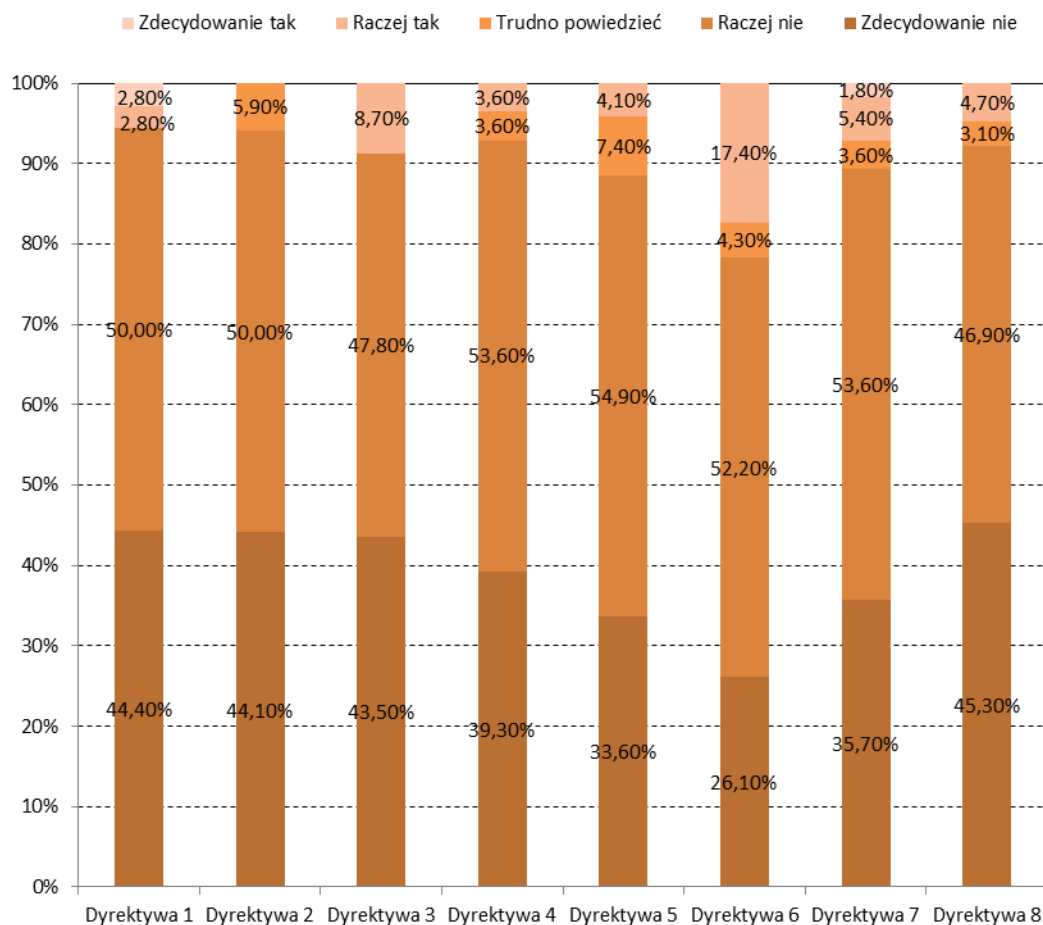
W opinii większości (89,3%) respondentów realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą dotyczącą ochrony dzikiego ptactwa (Dyrektywa 7) nie wiązała się z dodatkowymi problemami. Przeciwnego zdania było natomiast 7,2% uczestników badani CATI. Dodatkowo, 3,6% badanych nie potrafiło określić wpływu dyrektywy na występowanie jakichkolwiek trudności.

Według 50% badanych, spośród tych którzy uznali wdrażanie projektu zgodnie z Dyrektywą dotyczącą ochrony dzikiego ptactwa (Dyrektywa 7) za problematyczne (co przedstawia wykres nr 6), główną przyczyną utrudnień było zalecenie dotyczące konieczności oznakowania mostu lub budowy wież. Połowa respondentów (25% badanych) uznała, że czynnikami utrudniającymi stosowanie Dyrektywy są: konieczność wykonywania dodatkowych opracowań oraz konieczność zaznajomienia się z szeregiem procedur w zakresie oddziaływania inwestycji na obszar NATURA 2000.

Zdecydowana większość (92,2%) badanych uważa, iż realizacja projektu zgodnie z Dyrektywą w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa 8) nie niosła za sobą żadnych barier i problemów. Za czynnik raczej stanowiący utrudnienie w realizacji projektu uznało ją natomiast 4,7% badanych. Z kolei 3,10% badanych nie wyraziło w tym zakresie żadnej opinii.

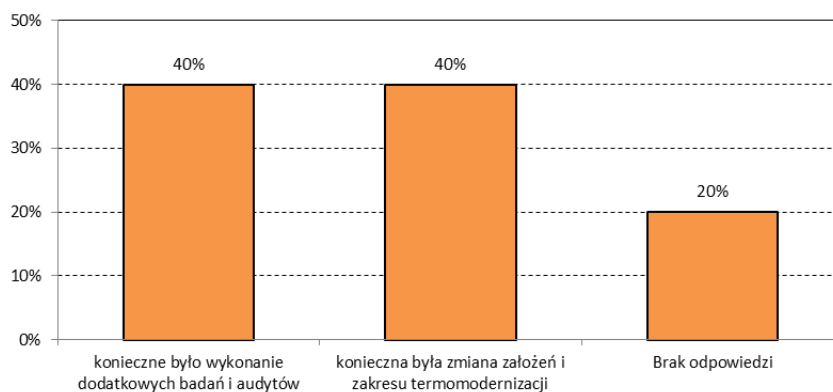
Odnosząc się do wykresu nr 7 widzimy, że według 66,70% badanych, którzy spotkali się z problemami wynikającymi ze stosowania się do wytycznych zawartych w Dyrektywie w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa 8), przyczyną utrudnień było wydłużenie procesu przygotowania inwestycji oraz ich realizacji, zaś według kolejnych 33,30% badanych – ograniczenie przez zapisy Dyrektywy możliwości rozwoju inwestycji z uwagi na ich możliwe oddziaływanie na obszarach NATURA 2000.

Wykres nr 3. Czy realizacja projektu zgodnie z założeniami wybranej Dyrektywy stanowiła utrudnienie?

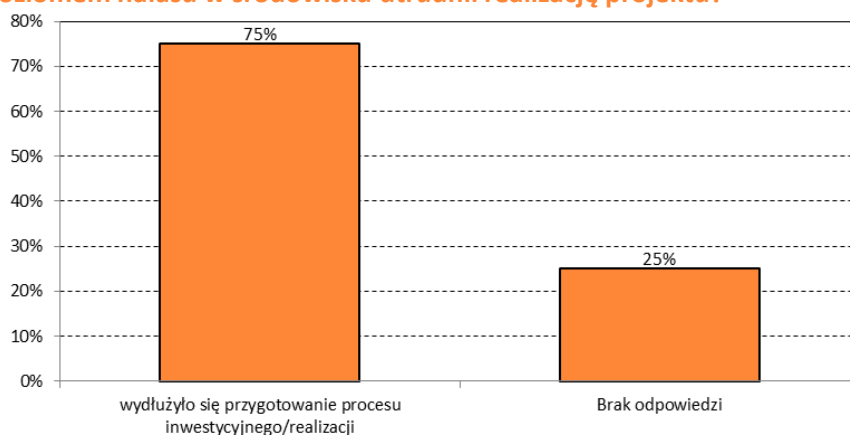
Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI

Wykres nr 4. W jaki sposób wymóg dostosowania się do Dyrektywy w sprawie jakości powietrza utrudnił realizację projektu?

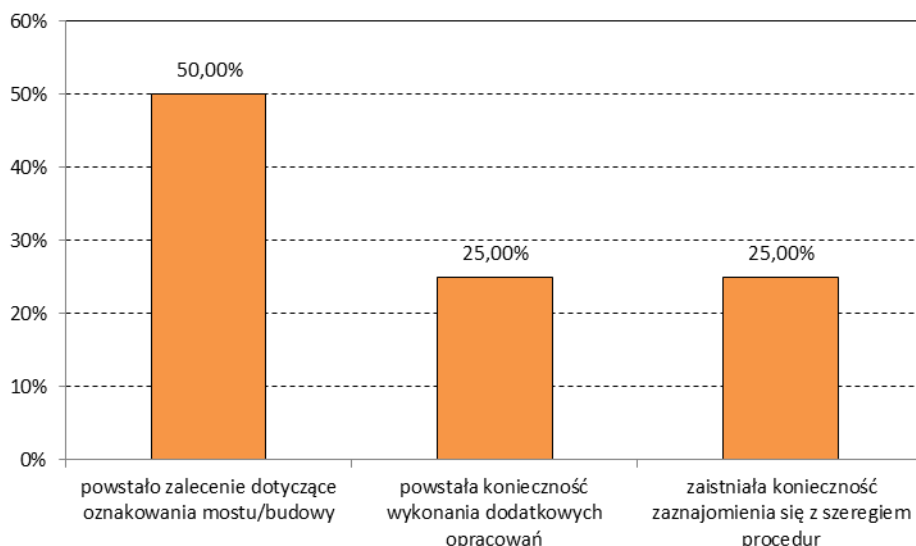
Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI

Wykres nr 5. W jaki sposób wymóg dostosowania się do Dyrektywy odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku utrudnił realizację projektu?

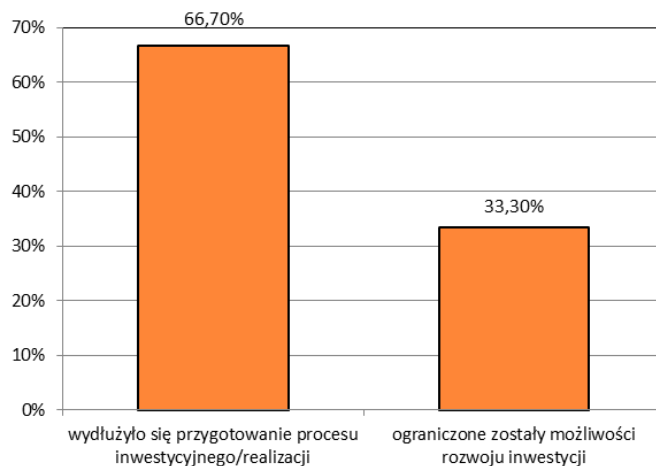
Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI

Wykres nr 6. W jaki sposób wymóg dostosowania się do Dyrektywy w sprawie dzikiego ptactwa utrudnił realizację projektu?

Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI

Wykres nr 7. W jaki sposób wymóg dostosowania się do Dyrektywy w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory utrudnił realizację projektu?

Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI

W związku z powyższą analizą problemów (z wykorzystaniem analiz wyników IDI oraz CATI) z realizacją poszczególnych projektów w kontekście ośmiu omawianych dyrektyw, na które wskazywali respondenci w przeprowadzonych badaniach, można dokonać podsumowania zawartego w poniższej tabeli.

Tabela 9. Podsumowanie problemów w realizacji projektów związanych z dyrektywami UE objętymi badaniem.

Dyrektywa	Problem zidentyfikowany przez beneficjenta
Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych	- konieczność przygotowania dodatkowego raportu w ramach oceny oddziaływania na środowisko (OOS) i ryzyko zwiększenia kosztu inwestycji
Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej	- trudności wynikające z obowiązku dokonywania analizy zgodności przedsięwzięcia z Ramową Dyrektywą Wodną przez beneficjentów
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy	- brak odpowiednio skonstruowanej ustawy regulującej we właściwy sposób kwestie związane z odpadami, - określony przez Dyrektywę ograniczony zakres możliwych do zastosowania technologii zgodnych z wymaganiami BAT (najlepszych dostępnych technik)
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE	- brak właściwej ustawy dotyczącej odnawialnych źródeł energii, która regulowałaby kwestie wytwarzania i wykorzystania energii z OZE
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy	- wymóg wykonywania dodatkowych badań i audytów dotyczących wskaźników jakości powietrza (w tym pyłów), - konieczność zmiany założeń projektów i zakresu termomodernizacji (np. zmiany parametrów materiałów termoizolacyjnych czy systemów grzewczych, zmiany metod docieplania budynków)
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku	- wydłużenie przygotowania procesu inwestycji / realizacji projektu w związku z koniecznością uwzględnienia wytycznych określonych w Dyrektywie, zwłaszcza w kontekście ustalenia stopnia narażenia na hałas w środowisku.
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa	- stosowanie zaleceń dotyczących oznakowania mostu lub budowy wież, - konieczność wykonywania dodatkowych opracowań np. ekspertyz przyrodniczych związanych z oddziaływaniem inwestycji na obszary Natura 2000, - wymóg znajomości szeregu procedur w zakresie oddziaływania inwestycji na obszar NATURA 2000
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	- wydłużenie procesu przygotowania inwestycji (np. z uwagi na konieczność wykonania powtórnych ocen oddziaływania na środowisko) oraz ich realizacji (np. z uwagi na konieczność wykonania dodatkowych prac budowlanych poza sezonem wegetacyjnym lub/i lęgowym ptaków czy uzyskania zgody na zniszczenie stanowiska danego gatunku/ów, - ograniczenie przez zapisy Dyrektywy możliwości rozwoju inwestycji z uwagi na ich możliwe oddziaływanie na obszarach NATURA 2000

Źródło: Opracowanie własne ASM.

3.2.3 Czynniki wpływające na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE

Na realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE wpływały różne czynniki, które w oparciu o dostępne dokumenty oraz na podstawie badania IDI udało się podzielić na pozytywne i negatywne.

W oparciu o Ewidencję udzielonego dofinansowania wg stanu na 4.10.2013 r. (przy uwzględnieniu przeprowadzonej „Ewaluacji osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013”⁷) można wskazać czynniki, które miały lub mogą mieć pozytywny wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE objętych badaniem. Poniższa tabela stanowi zestawienie tych czynników według poszczególnych dyrektyw oraz numeru kolejnych Działań ujętych w RPO WK-P na lata 2007-2013, których zakres interwencji odpowiada wymogom przewidzianym we wspomnianych dyrektywach.

Tabela 10. Pozytywne czynniki wpływające na realizację dyrektyw UE.

Nazwa dyrektywy	Numer Działania	Czynniki pozytywne
Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych	2.1	- realizacja wysokiej liczby projektów (33), - realizowane projekty umożliwiają niemal całkowite osiągnięcie założonych wskaźników produktu – to znaczy pozwalają na wybudowanie założonej długości nowej, zmodernizowanej lub przebudowanej sieci wodociągowej oraz sieci kanalizacyjnej w ramach kompleksowego projektu, a także przebudowę oczyszczalni ścieków.
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy	2.2	- zwiększenie świadomości mieszkańców regionu w zakresie gospodarki odpadami, - rozwój infrastruktury związanej z gospodarką odpadami, szczególnie w zakresie selekcji odpadów oraz zamiany odpadów w zasoby (zwłaszcza energetyczne),
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy	2.3	- największa podaż projektów w porównaniu z innymi działaniami realizowanymi w ramach Osi Priorytetowej 2 - łącznie zrealizowano 99 umów, w tym 85, których celem głównym lub dodatkowym była termomodernizacja budynków (były to projekty o zróżnicowanym zasięgu i skali), - umiarkowanie pozytywna jest ocena realizacji wskaźnika <i>długość wybudowanej sieci ciepłowniczej</i> (zrealizowano 61,4% planowanej liczby kilometrów), - osiągnięto w wystarczająco wysokim stopniu założony cel odnoszący się wprost do jakości powietrza, to jest wskaźnik zmiana emisji głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyły, dwutlenek węgla (26730,66 tony/rok, co stanowi 91,85% zakładanego do osiągnięcia wskaźnika),
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i	2.4	- obniżenie kosztów otrzymywania energii

⁷ Raport z badania ewaluacyjnego zrealizowanego w okresie od października 2012 do kwietnia 2013 przez Pracownię Badań Soma z siedzibą w Toruniu). Zawarte w nim informacje zostały wykorzystane w niniejszym raporcie do wskazania czynników wpływających na realizację wymogów określonych w dyrektywach objętych badaniem.

Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE		u beneficjentów, co sprzyja popularyzacji projektów dotyczących inwestowania w odnawialne źródła energii (szczególnie w przypadku kolektorów słonecznych), - zrealizowane projekty osiągają satysfakcjonujący poziom realizacji wskaźników związanych z infrastrukturą energetyczną (średnio wyniósł 58,18%),
Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej	2.5	- liczba potencjalnych beneficjentów (możliwa podaż projektów) jest wysoka z uwagi na wiele miejsc związanych z przeciwdziałaniem zagrożeniom środowiska oraz rozwojem infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego, co sprzyja zachęcaniu do składania odpowiednich wniosków, a w dalszej perspektywie do realizacji wytycznych określonych w dyrektywie,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	2.6	- różnorodność przyrodnicza województwa kujawsko-pomorskiego oraz duża powierzchnia objęta ochroną prawną, stanowią jedne z jego ważniejszych walorów, - udzielane 100% dofinansowania kosztów kwalifikowanych dla jednostek budżetowych będących jednym z potencjalnych beneficjentów (np. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe),
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE	5.3	- cele dotyczące jakości środowiska (czyste powietrze, stosowanie energii z OZE) zdołano osiągnąć, mimo ograniczonej liczby projektów (zrealizowano 11 zamiast 30 planowanych), - zastosowane dzięki wsparciu rozwiązania technologiczne, pozwoliły na zmianę emisji głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenku siarki, tlenku azotu, pyłów, dwutlenku węgla (realizacja wskaźnika na poziomie 113%) oraz zmianę ilości ścieków przemysłowych wymagających oczyszczenia (100%),
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	6.1	- różnorodność przyrodnicza województwa kujawsko-pomorskiego stanowiąca jeden z jego ważniejszych walorów oraz duża powierzchnia województwa objęta ochroną prawną, - szeroki zakres typów beneficjentów, w dużej mierze wywodzących się z jednostek samorządu terytorialnego bądź jednostek budżetowych,

Źródło: Ewidencja udzielonego dofinansowania wg stanu na 4.10.2013 r.; „Ewaluacja osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013”

Za czynnik pozytywnie wpływający na dotychczasową realizację wymogów wynikających z Dyrektywy w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych należy uznać także fakt, iż „województwo kujawsko-pomorskie posiada zasoby paliw kopalnych. Obecnie trwają ponadto poszukiwania złóż gazu łupkowego. Jednak ze względu m.in. na warunki wiatrowe, wodne i duży udział użytków rolnych, województwo kujawsko-pomorskie wyróżnia się spośród innych regionów potencjałem eksploatacji odnawialnych źródeł energii (OZE). Ich udział w całkowitej produkcji energii

elektrycznej w województwie jest zdecydowanie najwyższy spośród wszystkich województw. W 2010 r. wynosił on prawie 60%, a więc jest 3 razy wyższy niż wartość zakładana w Strategii Europa 2020”⁸.

Dodać również trzeba, że w odniesieniu do wymogów przedstawionych w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa oraz Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory należy pamiętać, iż z Działaniami „na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego komplementarne są różnego rodzaju inwestycje w nowoczesne systemy wodno-ściekowe, gospodarkę odpadami, a także w instalacje ograniczające zanieczyszczenie powietrza”⁹.

Na podstawie Ewidencji udzielonego dofinansowania wg stanu na 4.10.2013 r. (przy uwzględnieniu przeprowadzonej „Ewaluacji osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013”) można również wskazać czynniki, które miały lub mogą mieć negatywny wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE objętych badaniem. Poniższa tabela stanowi zestawienie tych czynników według numeru poszczególnych Działań przewidzianych w RPO WK-P na lata 2007-2013.

Tabela 11. Czynniki negatywne wpływające na realizację dyrektyw UE.

Nazwa dyrektywy	Numer Działania	Czynniki negatywne
Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych	2.1	<ul style="list-style-type: none"> - w ramach RPO WK-P nie została realizowana żadna umowa, która dotyczyłaby budowy oczyszczalni ścieków – jest to wskaźnik, który bez szczególnych działań ze strony IZ RPO (przesunięcie alokacji, zastosowanie trybu indywidualnego wyboru, itp.) nie zostanie zrealizowany, - relatywnie niski jest poziom realizacji wskaźnika rezultatu <i>liczba osób podłączonych do wybudowanej / zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej</i> – realizowane umowy pozwolą na osiągnięcie tego wskaźnika w 51% (oznacza to niższą niż zakładana skuteczność inwestycji w sieć kanalizacyjną – zakładano pierwotnie, że do 1 km sieci kanalizacyjnej zostanie przyłączonych średnio 106 mieszkańców, obecny stan realizacji wskazuje, że będzie to 56 osób na km), - jednym z powodów nieosiągnięcia założonego wskaźnika (<i>liczba osób podłączonych do wybudowanej / zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej</i>), może być fakt, że część projektów, które obejmują budowę lub modernizację sieci kanalizacyjnej jest realizowana na obszarach wiejskich, o niskiej gęstości zaludnienia¹⁰
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy	2.2	<ul style="list-style-type: none"> - niskie są zarówno wartości wskaźników produktu, jak i wskaźników rezultatu (m.in. liczba zrekultywowanych składowisk to 2 z 8 zaplanowanych, liczba stworzonych sortowni to 2 z

⁸ „Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020”, s. 194

⁹ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 218

¹⁰ Potwierdzeniem tej hipotezy jest to, że w skali kraju województwo kujawsko-pomorskie zajmuje 8. pozycję wśród regionów, jeśli idzie o długość sieci wodociągowej na terenie zurbanizowanym, a 4. pozycję w przypadku terenów wiejskich (Źródło: Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, s. 209).

		5 zaplanowanych, liczba zmodernizowanych składowisk to 2 z 8 zaplanowanych)
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy	2.3	- negatywna ocena realizacji wskaźnika <i>liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej</i> – nie podpisano żadnej umowy służącej realizacji tego celu (wskaźnik realizacji wyniósł 0), natomiast zrealizowano projekty, które obejmowały przebudowę istniejących systemów grzewczych, w tym na te, które korzystają ze źródeł odnawialnych: biopaliw i energii geotermalnych
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE	2.4	- zrealizowane dotąd projekty z zakresu energii odnawialnej skutkowały mocą niższą niż zakładana (to znaczy 2/3 zakładanej liczby projektów przyczyniło się do uzyskania 1/3 zakładanej mocy), - długi czas realizacji inwestycji (średnio 23 miesiące)
Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej	2.5	- liczba podmiotów, które mogą występować jako projektodawcy jest ograniczona przez sposób zdefiniowania celów koniecznych do osiągnięcia (powoduje to, że podaż projektów jest / musi być ograniczona, a to z kolei wpływa na zmniejszenie możliwości wyboru do realizacji projektów, które cechuje duża efektywność)
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	2.6	- realizowane projekty tylko częściowo odnoszą się do wymogów zawartych w dyrektywach, orientując się przeważnie na „promowaniu bioróżnorodności”, a nie na działaniach zmierzających do zachowania gatunków fauny i flory czy też ich siedlisk
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE	5.3	- niska świadomość przedsiębiorców w zakresie ochrony środowiska (np. norm emisji substancji szkodliwych dla powietrza) oraz prawnych uregulowań z nią związanych
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory	6.1	- realizowane projekty tylko częściowo odnoszą się do wymogów zawartych w dyrektywach, orientując się przeważnie na „promowaniu bioróżnorodności”, a nie na działaniach zmierzających do zachowania gatunków fauny i flory czy też ich siedlisk

Źródło: Ewidencja udzielonego dofinansowania wg stanu na 4.10.2013 r.; „Ewaluacja osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013”

Co więcej, jak zauważają autorzy „Ewaluacji osiągnięcia założonych celów ...”, jedną z wyraźnie „słabiej rozwijających się sfer [Programu] jest oddziaływanie na jakość środowiska – obserwowana zarówno w niskiej liczbie projektów inwestycyjnych wprost wpływających na ten obszar problemowy (budowa kompostowni, składowisk odpadów, sortowni, jednostek wytwarzania

energii, przetwarzania energii odnawialnej, itp.), ale także pośrednio oddziałujących na środowisko (liczba przedsiębiorstw zainteresowanych działaniami ochronnymi dla środowiska)”¹¹.

Respondenci wywiadów pogłębionych wskazywali zarówno na czynniki, które mają lub mogą mieć pozytywny, jak i negatywny wpływ na dotychczasową realizację wytycznych określonych w analizowanych dyrektywach. Czynniki te związane są w dużej mierze ze stopniem posiadanych informacji przez beneficjentów i realizatorów projektów. Przykładowo uświadomienie gminom znaczenia prowadzonych działań i konieczności odniesienia się do obowiązujących dyrektyw ma wpływ na zrozumienie ich roli w przedsięwzięciu, a jednocześnie motywuje do działania i pozwala zwrócić uwagę na ewentualne konsekwencje, jakie wiążą się z niewypełnianiem wytycznych zawartych w przepisach unijnych. W tym kontekście znaczenie mają także akcje promocyjno-informacyjne, szkolenia oraz warsztaty, które wpływają na zainteresowanie konkursami, prawidłowe przygotowywanie dokumentacji oraz wdrażanie projektów. Kolejnym czynnikiem jest odpowiednia szybkość przygotowania projektu, wpływa to bowiem na właściwą analizę potrzeb i przygotowanie projektu spełniającego oczekiwania zarówno samego beneficjenta, jak i wymogi formalno-prawne.

Zdaniem respondentów równie ważna jest strategiczność i długofalowość charakteryzująca realizowane przedsięwzięcia, a także tworzenie długofalowych analiz środowiskowych oraz diagnoz dotyczących możliwych inwestycji. Ma to znaczenie w odniesieniu do realizowanych projektów, ponieważ konkursy powinny być możliwością i formą realizacji już zaplanowanych przedsięwzięć, a nie odwrotnie – projekty tworzone są dopiero jako odpowiedź na pojawiającą się możliwość otrzymania dofinansowania. Kolejne czynniki, które zdaniem badanych przedstawicieli IZ miały lub mogą przyczyniać się do kształtu dotychczasowej realizacji wymogów idących za dyrektywami wspólnotowymi UE związane są z niewiedzą i brakiem znajomości przepisów, w tym samych dyrektyw oraz co za tym idzie nieprzestrzeganiem ich zapisów. Istotną rolę odgrywa również stopień zrozumienia działań realizowanych w ramach RPO oraz poziom zainteresowania wsparciem w zakresie pozyskania środków na udział własny.

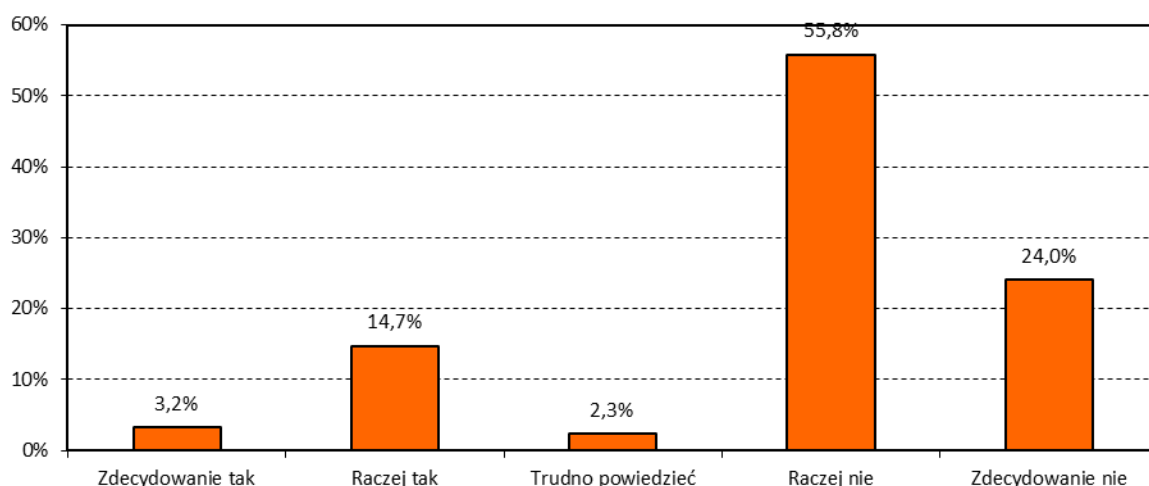
„Najważniejszym czynnikiem negatywnie wpływającym jest brak świadomości organów wydających, szczególnie w zakresie pozwoleń na realizację inwestycji na obszarach chronionych”
„Harmonogram procedur konkursowych uniemożliwia dobre przygotowanie projektu ze względu na brak odpowiedniej ilości czasu”

Respondenci badania CATI zostali poproszeni o ocenę czy obowiązujące regulacje dotyczące wskaźników i wymogów w obszarze środowiskowym są powiązane z częstotliwością ubiegania się o środki z Regionalnego Programu Operacyjnego przez beneficjentów. Wyniki przedstawia poniższy wykres.

W opinii jednej czwartej badanych konieczność uwzględnienia wskaźników i wymogów środowiskowych zdecydowanie nie wpływała na częstotliwość aplikowania o środki z RPO, a w opinii 55,8% badanych raczej nie wpływała ona na analizowaną skłonność do składania wniosków o dofinansowanie. Czynniki te wpływały zdecydowanie negatywnie na zamiar składania wniosków w opinii jedynie 3,2% badanych, podczas gdy dalsze 14,7% badanych uznało, że raczej wpłynęły one na częstotliwość aplikowania o środki z RPO.

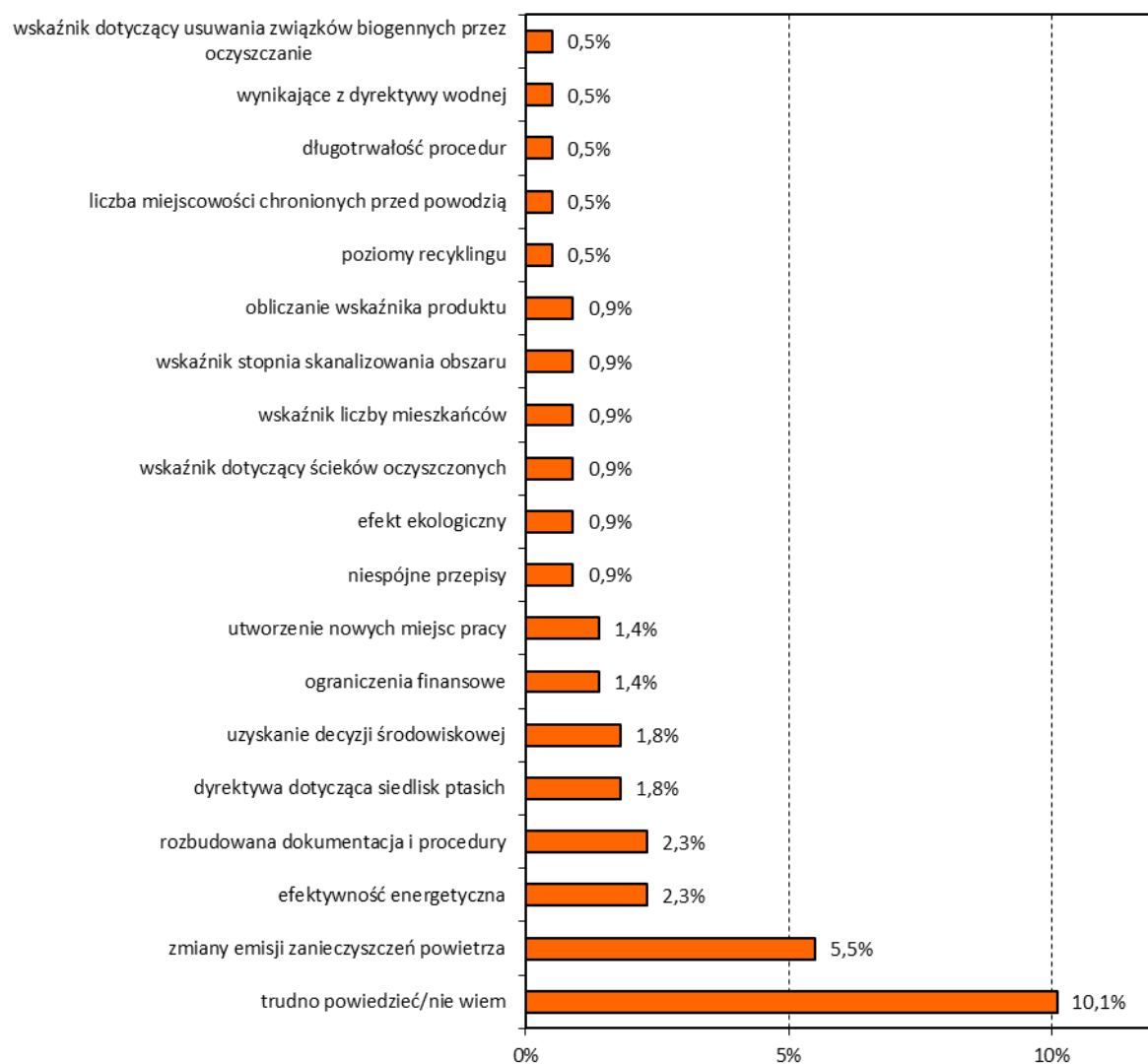
¹¹ Ewaluacja osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013 (strategicznego i szczegółowych) [2013], s. 122.

Wykres nr 8. Wpływ wskaźników i wymogów środowiskowych na zmniejszenie częstotliwości aplikowania o środki z RPO WK-P na lata 2007-2013.

Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI (N=219)

Wykres nr 9. Wskaźniki i wymogi środowiskowe stanowiące największą barierę w aplikowaniu o dofinansowanie z RPO WK-P na lata 2007-2013.

Źródło: Opracowanie własne ASM na podstawie badania CATI (N=219)

Respondenci wypowiedzieli się na temat występujących wskaźników i wymogów środowiskowych, które mogą stanowić utrudnienie w ubieganiu się o środki w ramach RPO. Większość respondentów nie wskazała takich wskaźników, natomiast opinie pozostałych w tym zakresie zostały zaprezentowane na wykresie nr 16.

Największe utrudnienia na etapie aplikowania o dofinansowanie ze środków RPO respondenci wiązali z uzyskaniem efektów w zakresie ograniczenia emisji zanieczyszczeń i poprawy jakości powietrza (odpowiedź tę wskazało 5,5% badanych). Wiązało się to chociażby z trudnościami we właściwym określeniu poziomu redukcji emisji CO₂ i innych gazów cieplarnianych czy też określenie wielkości emisji unikniętej (tj. emisji CO₂ lub emisji równoważnej przed i po projekcie).

Kolejnym utrudnieniem okazały się założone wskaźniki dotyczące poprawy efektywności energetycznej (2,3% wskazań), gdzie konieczne jest chociażby określenie docelowego poziomu zapotrzebowania na energię w efekcie podejmowanych prac termoizolacyjnych. Obszarem, który stanowił barierę dla badanych było także osiągnięcie zamierzonych rezultatów w zakresie gospodarki wodno-ściekowej. W tej dziedzinie trudnością okazało się osiągnięcie wskaźników dotyczących: ścieków oczyszczonych (0,9% wskazań) (poprzez zapewnienie odpowiedniej przepustowości oczyszczalni), stopnia skanalizowania obszaru (0,9% wskazań) (czyli osiągnięcie wymaganego stosunku liczby przyłączy do liczby istniejących gospodarstw domowych na danym obszarze), liczby mieszkańców (0,9% wskazań), którzy będą mogli korzystać z efektów planowanej inwestycji oraz usuwania związków biogenych z oczyszczalni (0,5% wskazań), m.in. w celu zminimalizowania przenawożenia wód (powodowanego przez biogenne związki azotowe i fosforowe). Badani wskazywali również na problemy wynikające z zapisów dyrektywy wodnej tj. oszacowanie liczby ludności chronionych przed powodzią (1%) (którą trzeba także podać w wymaganym „Oświadczeniu w sprawie wpływu projektu na zabezpieczenie przeciwpowodziowe” odnosząc się do liczby zameldowanych osób w danym roku i szacowanej liczby w roku następnym) albo liczby miejscowości chronionych przed powodzią (0,5%), bowiem zasięg tej ochrony stanowił jedno z kryteriów oceny projektów. Dla 1,8% badanych utrudnieniem było spełnienie wymagań związanych z zapisami dyrektywy o ochronie dzikiego ptactwa związanych z opracowaniem szczegółowej dokumentacji przyrodniczej i zastosowaniem środków minimalizujących negatywny wpływ inwestycji na awifaunę, a dla 0,5% osiągnięcie określonego poziomu recyklingu (który wynika z wytycznych określonych m.in. przez rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie poziomów recyklingu), w ramach działań związanych z gospodarowaniem odpadami. W końcu też 0,9% respondentów uznało za problem ustalenie efektu ekologicznego, czyli wpływu realizowanego przedsięwzięcia na środowisko (np. w zakresie poziomu hałasu, stopnia oddziaływania na jakość wód, czy też ingerencji w siedliska gatunków zwierząt i roślin).

Większość wskazań respondentów dotyczy jednak kwestii proceduralnych. Dla 2,3% problemem okazała się konieczność przygotowania rozbudowanej dokumentacji oraz długi czas procedury aplikacyjnej. Dodatkowo na ten ostatni czynnik zwróciło uwagę 0,5% badanych. Problematyczne dla części respondentów były także kwestie formalne, związane z uzyskaniem dodatkowych decyzji, tj. decyzja środowiskowa (1,8%). Inne wskazania dotyczące tego obszaru trudności to: niespójne przepisy (0,9%) oraz konieczność obliczania wskaźnika produktu (0,9%). Dla 1,4% respondentów barierą okazały się ograniczenia finansowe. Łącznie bariery formalne, proceduralne i finansowe stanowiły problem dla 7,8% badanych.

Zidentyfikowane przez respondentów bariery znajdują swoje potwierdzenie w tym, że w złożonych wnioskach brakowało często informacji dotyczącej wpływu realizacji inwestycji na zmianę emisji zanieczyszczeń powietrza czy też możliwą efektywność energetyczną. Ponadto za barierę uznano kwestie formalności, które bardzo często stanowią czynnik zniechęcający do ubiegania się o dofinansowanie projektu. Natomiast w przypadku zarówno dyrektywy dotyczącej siedlisk ptasich, jak i uzyskania decyzji środowiskowej respondenci dostrzegli zapewne konieczność uwzględnienia dodatkowych procedur przy realizacji inwestycji w danych uwarunkowaniach przyrodniczych.

3.2.4 Dobre praktyki przyczyniające się do skutecznej realizacji dyrektyw UE

Dobre praktyki, jakie były wskazywane przez respondentów podczas IDI, wiązały się głównie z konkursami przeprowadzanymi w ramach RPO. Instytucja Zarządzająca organizowała szkolenia oraz warsztaty dla beneficjentów na etapie oceny formalnej i konkursów, które miały na celu przybliżenie celów realizowanego działania w ramach RPO, wsparcie przy tworzeniu wniosku i przygotowaniu projektu, a także wszystkie fazy jego wdrażania. Szkolenia miały na celu również przedstawienie i przybliżenie beneficjentom przepisów wynikających z obowiązujących dyrektyw Unii Europejskiej. Wskazano również na dobrą praktykę, jaką jest bezpośrednie docieranie z informacjami do pracowników różnych instytucji, którzy zajmują się wydawaniem decyzji związanych bezpośrednio z danymi dyrektywami. Respondenci podkreślali rolę częstego i bezpośredniego kontaktu z beneficjentami, bieżące informowanie, pomoc w wypełnianiu dokumentów i wsparcie w przejściu przez wszystkie procedury związane z ubieganiem się o środki unijne oraz realizowaniem projektów. IZ zorganizowała również szkolenia i warsztaty zamawiane, także wyjazdowe, skierowane głównie do przedstawicieli gmin lub innych potencjalnych beneficjentów, w których nacisk kładziony był na omawianie zagadnień związanych z poszczególnymi dyrektywami i realizacją ich zapisów w praktyce (np. dot. gospodarki odpadami, ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, szkolenia odnośnie ocen oddziaływania na środowisko). Zajęcia takie prowadzone przez ekspertów z Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Ministerstwa Środowiska, czy ekspertów z kancelarii prawnych wyspecjalizowanych w obszarze ochrony środowiska. Ponadto jako dobrą praktykę wskazano na wydanie przez GDOŚ i MIR wytycznych dotyczących ocen oddziaływania na środowisko oraz przewodnika dla beneficjenta ułatwiającego wdrożenie i przygotowanie projektów.

Respondenci bezpośrednio związani z realizacją RPO w województwie kujawsko-pomorskim podkreślili ponadto pozytywny wpływ współpracy IZ ze wspomnianymi wcześniej instytucjami czy podmiotami, które specjalizują się w ochronie środowiska oraz działają w tym obszarze.

Dobre działania to również nastawienie na przekazywanie bieżących informacji oraz uświadamianie możliwości otrzymania wsparcia, konieczności odnoszenia się do norm oraz dyrektyw i pozytywnych aspektów jakie się z tym wiążą. Respondenci wskazali tutaj na pozytywną rolę punktów informacyjnych, prowadzonych konsultacji, umożliwienia beneficjentom składania zapytań przed spotkaniami, a także na otwarcie się IZ na sygnały od społeczeństwa oraz wsparcie beneficjentów w zakresie kontynuowania rozpoczętych lub planowanych przedsięwzięć w ramach obowiązujących ustaleń oraz programów.

*„Przykładem dobrych praktyk jest wydanie wytycznych dotyczących ocen oddziaływania na środowisko przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska i Ministerstwo Rozwoju Regionalnego które stanowią przewodnik dla beneficjenta ułatwiający wdrożenie, przygotowanie projektów”
„Ważne są spotkania oraz szkolenia dla beneficjentów”*

3.2.5 Adekwatność dotychczasowych kierunków działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 w stosunku do zapisów dyrektyw objętych badaniem

Adekwatność kierunków działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 w stosunku do zapisów dyrektyw objętych badaniem można odnaleźć przede wszystkim w działaniach wchodzących w zakres Osi Priorytetowej 2. „Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska”. Cel tej osi został określony jako „poprawa jakości środowiska przyrodniczego, jego racjonalne kształtowanie i zachowanie zasobów naturalnych dla polepszenia

warunków życia mieszkańców i становienia korzystnych warunków dla rozwoju gospodarki, przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju”¹². W zakres tej osi wchodziły następujące działania:

- Działanie 2.1. Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej,
- Działanie 2.2. Gospodarka odpadami,
- Działanie 2.3. Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza,
- Działanie 2.4. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku,
- Działanie 2.5. Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- Działanie 2.6. Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych.

Ponadto zapisy niektórych dyrektyw objętych badaniem mogły zostać zrealizowane w ramach Osi Priorytetowej 1. „Rozwój infrastruktury technicznej”, której celem była „poprawa zagospodarowania regionu w infrastrukturę techniczną, przede wszystkim związaną z transportem drogowym, kolejowym i lotniczym, dla zwiększenia dostępności zewnętrznej regionu, spójności wewnętrznej oraz zwiększenia bezpieczeństwa transportowego”¹³, a w związku z tym mogły mieć tutaj zastosowanie wymogi z Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku.

Zapisy dyrektyw objętych badaniem miały także zastosowanie w przypadku Działania 5.3 (Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska) w ramach Osi Priorytetowej 5. „Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw”.

Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku Osi Priorytetowej 6. „Wsparcie rozwoju turystyki”, gdyż jej celem był „wzrost znaczenia turystyki jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego województwa poprzez lepsze wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, wzbogacenie oferty usług turystycznych i poprawę ich jakości, rozwój nowych, zrównoważonych rodzajów turystyki”¹⁴, a przez to realizacja działań z tej osi (szczególnie Działania 6.1. Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze) mogła dotyczyć kwestii związanych z ochroną środowiska, w tym tych, które przewidują dyrektywy objęte badaniem.

Respondenci wywiadów pogłębionych podkreślali, że RPO dostosowany był do dyrektyw i zgodnie z obowiązującymi normami musiał być z nimi w całości zgodny. Wpływało to więc na realizację tych wymogów w ramach poszczególnych działań, konkursów i projektów zgodnie z wynikającymi z dyrektyw normami. Działania, jakie prowadzone są lub były przez Instytucję Zarządzającą, na etapie przygotowania konkursów zapewniły, aby realizowane projekty spełniały wymagania poszczególnych dyrektyw. Jednym z zastosowanych narzędzi były oświadczenia dotyczące potencjalnego wpływu na obszar NATURA 2000 lub obowiązek przeprowadzenia procedury oceny oddziaływania na środowisko. Respondenci podkreślali również, że działania podejmowane były przez IZ już w fazie przygotowania RPO, a także na początku jego realizacji, jak i w trakcie jego wdrażania. W przypadku pojawiających się kwestii problemowych (np. wynikających z nieprzewidzenia pewnych sytuacji lub braku wcześniejszych regulacji, bądź zmian w dyrektywach czy problemów interpretacyjnych) wprowadzało się procedury naprawcze, na bieżąco zlecano przeprowadzanie ekspertyz, analiz lub opisów prawnych wyjaśniających wątpliwości związane ze stosowaniem dyrektyw. Działania, które były realizowane w celu dostosowania do zapisów

---

¹² Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO), s. 7.

¹³ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO), s. 7.

¹⁴ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO), s. 8.

poszczególnych dyrektyw to także szkolenia, komunikaty i informacje dla beneficjentów. W wywiadach zwrócono także uwagę na funkcję motywacyjno-informacyjną IZ jako źródła i przekaznika wiadomości oraz stopień wiedzy na temat spełniania wytycznych płynących z dyrektyw unijnych i roli, jaką one pełnią w zakresie ochrony środowiska. W kontekście adekwatności kierunków działań względem zapisów w Dyrektywach, odniesiono się też do kwestii prowadzenia negocjacji Programu z Komisją Europejską, aktualizacji wytycznych oraz wprowadzania zmian wynikających z przepisów prawa.

„Ekspertyzy właściwie mogą powiedzieć, że są cały czas na bieżąco zlecane, czyli w sytuacjach problemowych, kiedy instytucja zarządzająca podczas oceny, bo czasami zdarzają się dosyć skomplikowane procedury”

„Istotna jest szeroka akcja promocyjna mająca na celu uświadomienie konieczności dostosowania się do wymogów unijnych, spełnienia tych wszystkich wymogów i myślę, że taka akcja promocyjna, w jakimś stopniu zdała swój egzamin (...)”

3.2.6 Czynniki zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013 osłabiające wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE

Podczas wywiadów pogłębionych wskazano na kilka rodzajów czynników natury zewnętrznej, które mogły osłabiać wpływ RPO na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw wspólnotowych. W pierwszej kolejności były to uwarunkowania proceduralne. Dotyczyły one braku dostosowania norm i przepisów unijnych do realiów krajowych i regionalnych w taki sposób, aby mogły być natychmiast wdrażane. Kolejne trudności wiązały się z ograniczeniami prawnymi, uniemożliwiającymi realizację działań związanych z koniecznością uzyskania od właściwych instytucji konkretnych decyzji (np. o uwarunkowaniach środowiskowych czy pozwolenie na wycinkę drzew) związanych z realizowanymi inwestycjami (np. wybudowanie obiektu sąsiadującego z obszarem objętym ochroną środowiska). Mogła zaistnieć sytuacja, że w okolicznościach kiedy występują problemy w dostosowaniu i interpretacji przepisów, wydające decyzje urzędy mogły nie działać zgodnie z dyrektywą, lecz z prawem krajowym. Zwrócono także uwagę na ograniczanie swobody w wypełnianiu dyrektyw unijnych poprzez narzucanie dodatkowych przepisów przez organy na szczeblu krajowym, regionalnym czy lokalnym.

Czynnikiem zewnętrznym wskazywanym przez badanych był również kryzys gospodarczy przekładający się na mniejsze dochody jednostek, a przez to skutkujący brakiem lub ograniczeniami w zakresie środków własnych na inwestycje i działania. Ostatnim czynnikiem, który stanowił uwarunkowania zewnętrzne był proces przepływu informacji, który wiązał się z brakiem wiedzy na temat dyrektyw i ich treści na różnych szczeblach. Respondenci podkreślali, że problemem była tu wiedza nieprzekazywana odpowiednim osobom. Mimo szkoleń i działań informacyjno-promocyjnych najważniejsze wiadomości nie trafiały do osób odpowiedzialnych merytorycznie za wypełnianie wniosku czy też przygotowanie projektu. Problem stanowiła tu delegacja na szkolenia osób, które nie brały później pełnego udziału w realizacji projektów, ani nie kontaktowały się bezpośrednio z beneficjentami.

Jak zauważyli autorzy „Ewaluacji osiągnięcia założonych celów RPO WK-P na lata 2007-2013”, RPO WK-P był „realizowany w długim okresie i w zmieniającym się kontekście społeczno-ekonomicznym”, co czyniło go podatnym na oddziaływanie czynników makro-ekonomicznych, np. załamanie rynku pracy, wzrost cen w sektorze budowlanym, załamanie rynku budowlanego, wahanie kursu euro, dostępność do kredytów, klimat inwestycyjny. W związku z tym można uznać gorszą sytuację ekonomiczną w kraju za czynnik osłabiający wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE, bowiem powodowało to mniejsze zainteresowanie potencjalnych beneficjentów udziałem w projektach.

Kolejną kwestią, również dostrzeżoną przez autorów „Ewaluacji osiągnięcia założonych celów...”, był poziom przygotowania beneficjentów do realizacji projektów, co nie pozostawało bez znaczenia dla efektywnego i skutecznego wydatkowania środków. Beneficjent powinien „znać zasady funkcjonowania, mechanizmy finansowe, zapisy umowy, wytyczne związane z Działaniem i projektem, w którym chciał wziąć udział, [jednak] duża część beneficjentów (zwłaszcza tych, z którymi zawierano umowy w pierwszym okresie realizacji Programu) była nieprzygotowana do realizacji projektu – w szczególności «nie były im znane przepisy, które mają zastosowanie przy prowadzonych inwestycjach, ich słabością był też poziom przygotowania organizacyjnego»”.

Ostatnią, nie mniej ważną kwestią, była niska jakość polskich przepisów prawa, m.in. w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, która nie zapewniała uzyskania ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Polski system prawny cały czas znajduje się w procesie przystosowywania do prawa unijnego, a sytuacja nie wygląda inaczej, jeśli chodzi o krajowe przepisy wykonawcze, które mogą stać na przeszkodzie wykorzystania pełnego potencjału projektów realizowanych w ramach Działań RPO WK-P związanych z wytycznymi określonymi w dyrektywach UE objętych badaniem.

3.2.7 Zbieżność realizacji dyrektyw UE z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu

Stworzona w 2005 roku i obowiązująca do 20 października 2013 roku, czyli podczas realizacji projektów w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 (dlatego też będąca podstawą niniejszej analizy), „Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020” zakładała, że jej celem nadrzędnym była „poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”¹⁵. Na potrzeby realizacji tego celu określono trzy priorytetowe obszary działań strategicznych, działania (cele) oraz główne kierunki działań strategicznych (cele operacyjne). Zbieżność realizacji dyrektyw UE objętych badaniem widać w przypadku priorytetowego obszaru działań 2. „Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu”, a ściślej w działaniu strategicznym 2.2. „Rozwój infrastruktury technicznej” oraz 2.6. „Zachowanie i wzbogacenie zasobów środowiska przyrodniczego”.

W ramach działania 2.2. przewidziano cel operacyjny 2.2.2. „Unowocześnienie układów transportowych wewnątrzregionalnych”, którego realizacja zakładała m.in. „budowę i modernizację dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym budowy obwodnic, wiaduktów, mostów i innych obiektów inżynierskich, dla poprawy spójności terytorialnej i zwiększenia bezpieczeństwa ruchu oraz lepszej ochrony środowiska przyrodniczego, w tym przed hałasem”, a także „reaktywowanie żeglugi na rzekach, w tym żeglugi w celach turystycznych”¹⁶. Z kolei cel operacyjny 2.2.3. „Rozwój i unowocześnienie pozostałej infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa” zakładał „budowę i unowocześnianie sieci i urządzeń dla zaopatrzenia mieszkańców regionu w wodę pitną wysokiej jakości; budowę, rozbudowę i modernizację systemów i urządzeń odprowadzania i oczyszczania ścieków (przy uwzględnieniu zaleceń wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej) oraz rozbudowę kanalizacji deszczowej; unowocześnienie systemu gospodarowania odpadami stałymi, w tym organizację odbioru i wywozu odpadów na składowiska, segregację odpadów i recykling, likwidację i rekultywację składowisk wypełnionych i nieużytkowanych, nie odpowiadających normom, w tym mogilników; rozwój i modernizację infrastruktury elektroenergetycznej, w tym wytwarzającej energię (elektryczną, ciepłą), systemów przesyłowych: prądu (w tym reelektryfikację wsi), gazu, ciepła, wytwarzania energii w układzie skojarzonym (ciepło, prąd elektryczny); unowocześnianie źródeł energii cieplnej dla zmniejszenia emisji zanieczyszczeń środowiska i poprawy efektywności energetycznej; pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (energii spadku wody i wód termalnych,

¹⁵ „Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020”, s. 26.

¹⁶ „Strategia Rozwoju ...”, s. 33.

energii wiatrowej, energii z biomasy, energii z ogniw słonecznych); wdrażanie nowoczesnych technik i technologii w infrastrukturze przemysłowej”¹⁷.

Natomiast na istotę działania 2.6. wpływał fakt, iż „walory i bogate zasoby środowiska przyrodniczego oraz zróżnicowanie krajobrazowe województwa kujawsko-pomorskiego postrzegane są jako cechy atrakcyjności obszaru, jako wyznaczniki jego konkurencyjności”, a ponadto „rozwój społeczny i gospodarczy powinien zachodzić w respekcie dla zachowania tych walorów i zasobów, w szczególności dotyczy to: zasobów wód powierzchniowych i podziemnych (zlewnie rzek, jeziora, Główne Zbiorniki Wód Podziemnych), czystości powietrza atmosferycznego, ograniczenia hałasu komunikacyjnego, zasobów i walorów uzdrowisk”¹⁸. W ramach tego działania wyróżniono cel operacyjny 2.6.1. „Utrwalanie, wzbogacanie systemu ekologicznego regionu” (stawiający zwłaszcza na zachowanie bioróżnorodności i ciągłości ekosystemów w przestrzeni przy zachowaniu równowagi w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu, a także na szerzenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców województwa) oraz cel operacyjny 2.6.2. „Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego”.

W związku z powyższym można stwierdzić, iż realizacja dyrektyw UE objętych badaniem była w dużej mierze zgodna polityką gospodarczo-społeczną województwa kujawsko-pomorskiego, która została też ujęta we wspomnianej „Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020”. Należy jednak w tym miejscu dodać, iż dalsza realizacja wytycznych wynikających z omawianych dyrektyw UE wpisuje się w założenia obowiązującej od 21 października 2013 roku „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+”. Autorzy nowej „Strategii...” zauważają, że „Strategia...” z roku 2005 „powstawała w okresie akcesji Polski do Unii Europejskiej i jej zadaniem było zapewnianie możliwości absorpcji środków w ramach pierwszego Regionalnego Programu Operacyjnego, (...) [co sprawiło, że] strategia miała charakter bardziej techniczny niż wizjonerski (tzn. skupiała się na instrumentach dystrybucji dostępnych środków, a nie na określeniu docelowych – optymalnych: struktury i charakteru regionu)”¹⁹. Nowy dokument jest zorientowany na modernizację województwa, co widać w szczególności w określonych priorytetach, celach strategicznych oraz kierunkach działań (relacje między tymi założeniami są podobne jak w poprzedniej „Strategii...”). W kontekście realizowanych wytycznych dyrektyw UE największą zbieżność widać w przypadku priorytetu „Silna metropolia”, w ramach którego określono cel strategiczny „Sprawne zarządzanie” składający się z m.in. następujących kierunków działań:

- ◆ poprawa efektywności energetycznej,
- ◆ propagowanie zrównoważonego „zielonego” budownictwa,
- ◆ wspieranie rozwoju sieci gazowych istotnych dla zaopatrywania województwa,
- ◆ poprawa jakości i ochrona wód powierzchniowych i podziemnych,
- ◆ rekultywacja oraz renaturyzacja jezior,
- ◆ odtwarzanie cennych siedlisk przyrodniczych, w tym nieistniejących i przekształconych,
- ◆ restytucja rodzimych gatunków grzybów, roślin i zwierząt,
- ◆ reintrodukcja i odtwarzanie populacji gatunków zwierząt łownych narażonych na wyginięcie,
- ◆ rozwój całościowego systemu selektywnego zbierania odpadów i recyklingu odpadów²⁰.

Odnosząc się z kolei do przeprowadzonych wywiadów, należy zaznaczyć, iż większość respondentów IDI na podstawie posiadanej wiedzy stwierdziła, że realizacja dyrektyw UE objętych analizą jest zbieżna w dużym stopniu z polityką społeczno-gospodarczą prowadzoną w regionie. Strategia społeczno-gospodarcza województwa idzie w kierunku proeuropejskim, czyli zgodnym

¹⁷ „Strategia Rozwoju ...”, s. 33-34.

¹⁸ „Strategia Rozwoju ...”, s. 38.

¹⁹ „Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020+”, s. 7.

²⁰ „Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020+”, s. 55-61.

z dyrektywami i wytycznymi wspólnoty UE, co wynika m.in. z przyjętej wraz z wejściem do Unii polityki spójności. Respondenci podkreślali, że polityka i strategia regionalna opierają się na Regionalnym Programie Operacyjnym oraz innych dokumentach i programach, które muszą być zgodne z dyrektywami. Rozwój województwa opiera się na jego zasobach naturalnych – rolnictwie, dobrach naturalnych takich jak rzeki, jeziora, lasy, flora i fauna, dlatego dyrektywy dotyczące środowiska mają wpływ na poprawę jakości środowiska, a co za tym idzie na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej w kujawsko-pomorskim. Co więcej, badani zwrócili uwagę na fakt, iż projekty, które byłyby niezgodne z jakimikolwiek dyrektywami lub przepisami w zakresie ochrony środowiska nie byłyby realizowane. Ponadto mocno akcentowano charakter dokumentu, jakim jest RPO i jego związek ze strategią regionu, co według rozmówców jednoznacznie określa brak sprzeczności pomiędzy nim a polityką województwa.

Wskazywano również na planowane kierunki działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody na lata 2014-2020, w kontekście zapisów dyrektyw będących przedmiotem badania. Część respondentów ze względu na charakter i zakres obowiązków zawodowych nie posiadała wiedzy w tym temacie. Podkreślali, że obecnie trwają konsultacje nad kolejną wersją RPO i jego dostosowaniem do nowej perspektywy oraz zmian w podejściu do wyznaczonych w jej ramach celów. Pozostali wskazali natomiast, że nacisk kładziony będzie na działania dotyczące oczyszczalni ścieków oraz stosowania źródeł odnawialnych, przyjazną energetyką, ochronę środowiska przyrodniczego oraz kulturowego, zapobieganiem i usuwaniem skutków zagrożeń naturalnych dla środowiska. Działania w ramach nowego RPO będą więc dostosowywane do celów polityki UE i przekładane na grunt regionalny poprzez zgodność z celem klimatycznym (nacisk na przeciwdziałanie zmianom klimatu), ale także celem energetycznym oraz z ochroną środowiska i zasadą zrównoważonego rozwoju. Respondenci zwrócili również uwagę na konieczność uwzględnienia w dokumentach programowych wynikających z nowej perspektywy elementów społecznych, ekonomicznych oraz ekologicznych. Cele jakie wskazano to lepsza organizacja ruchu turystycznego oraz edukacja ekologiczna mieszkańców regionu.

„powiem szczerze, że trwają konsultacje programu, jesteśmy jeszcze na takim etapie, że nie są mi do końca znane te przepisy, które będą miały zastosowanie w najbliższym okresie programowania”

Respondenci wywiadów IDI byli przekonani o braku negatywnych konsekwencji dla regionu, które mogłyby wynikać z realizacji wytycznych określonych w analizowanych dyrektywach. Inwestycje i działania z nimi związane wiążą się z koniecznością realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony środowiska i gatunków, jednak wystąpienie negatywnych konsekwencji zależy od rozpoznania i podjęcia działań w odpowiednim czasie. Respondenci nie spotkali się z sytuacją, w której takie konsekwencje dla regionu miałyby miejsce. Realizacja projektów zgodnie z dyrektywami nie wiąże za sobą skutków ubocznych dla województwa i jego mieszkańców, ponadto w RPO nie ma przedsięwzięć o bardzo dużej skali, które mogłyby nieść za sobą takie zagrożenie. RPO, które jest w zgodzie z dyrektywami oraz zasadami zrównoważonego rozwoju, a tym samym ogranicza możliwość wystąpienia negatywnych skutków podczas prawidłowej realizacji inwestycji i projektów.

„więc jakby ta skala jest trochę mniejsza, także te projekty, które były organizowane, w ramach tutaj regionalnego programu operacyjnego, to raczej nie było takiego wpływu, że ta ochrona środowiska mogła spowodować, że jakieś przedsięwzięcia nie zostaną zrealizowane”

„przede wszystkim zamówienia publiczne i ocena oddziaływania na środowisko, to są takie dwa główne wydaje mi się, że obszary, w których te ograniczenia są najbardziej dotkliwe dla beneficjentów. Po prostu muszą to i to też się wiąże, na pewno z czasem i wiąże się z tym, że przez pewne etapy procedury muszą przejść i tego nie mogą ominąć, także to może, jakby takie dwa przykłady najbardziej znaczące”

„Moim zdaniem będziemy realizować wszystko zgodnie z wytycznymi unijnymi, tak? To nie będzie jakiś takich skutków ubocznych, które będą powodowały straty dla województwa. Większym myślę, że skutkiem ubocznym byłoby, w przypadku, gdybyśmy nie zrealizowali, na przykład projektów zgodnie z wytycznymi, ponieważ to, wtedy jeśli chcemy wziąć środki z Unii, a nie będziemy dostosowywać się do wszystkich norm wynikających z prawodawstwa krajowego, unijnego no, to wtedy będzie to groziło nam większymi konsekwencjami, zwrotem środków i nie wybudowaniem też, tych wszystkich infrastruktur i projektów, które mamy w celu i w zamierzeniach.”

„Znaczy się nie ma, czy z jednej, czy z drugiej strony nie ma takich elementów, których by nie można było zrealizować w zgodzie z potrzebą, ale również z założoną dyrektywą, czy z zalecaną ochroną. Ja nie widzę takiej, przynajmniej na dzień dzisiejszy (...)”

Zwrócono jednak uwagę na inne źródło ewentualnych konsekwencji, które mogłyby być negatywne dla regionu. Mianowicie wiążą się one ze źle przeprowadzanymi procedurami lub nieprawidłowymi decyzjami środowiskowymi wydawanymi przez różnego szczebla organy decyzyjne. Zdaniem badanych wynika to ze zbyt niskiej świadomości organów decyzyjnych. Aby temu zapobiegać, IZ współpracuje z GDOŚ w ramach Sieci Rozwoju Partnerstwa i funkcjonujących w jej ramach grup roboczych, co wpływa m.in. na badanie potrzeb i realizowanie działań z nimi związanych w zakresie szkoleń pracowników już od szczebli gminnych. Negatywne konsekwencje mogą także wynikać z dokonywanych ocen oddziaływania na środowisko, co może być najbardziej dotkliwe dla beneficjentów z uwagi na czasochłonność i liczne formalności ograniczające realizację zaplanowanych działań projektowych. Podkreślono, że realizacja takich inwestycji jak modernizacja budynków, budowa dróg i powiązane z nimi wytyczne w zakresie ochrony środowiska teoretycznie mogą blokować, ograniczać lub opóźniać pewne działania, jednak dbanie o środowisko według respondentów jest nakierowane właśnie na poprawę jakości życia, więc tym samym nie można tu mówić o negatywnych konsekwencjach w praktyce.

3.2.8 Zgodność realizacji dyrektyw UE z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego

Idea zgodności realizacji dyrektyw UE z potrzebami rozwojowymi regionu przyświecała autorom RPO WK-P. Z analizy społeczno-gospodarczej regionu (analiza SWOT zamieszczona w dokumencie RPO WK-P²¹) wynika, że bogactwo zasobów przyrodniczych wymieniane jest jako jedna z mocnych stron województwa, [ale] jednocześnie zanieczyszczenie wód powierzchniowych, duże dysproporcje w rozwoju sieci kanalizacyjnej w stosunku do wodociągowej, niedostatecznie wykorzystane moce przerobowe oczyszczalni ścieków, niski poziom odzysku i unieszkodliwiania odpadów oraz wysokie zagrożenie powodziowe w dolinach rzek regionu stanowią słabe strony, mogące hamować potencjalny rozwój województwa. Realizacja dyrektyw UE wpływa pozytywnie na usuwanie tych „słabych stron”, co powinno przekładać się również pozytywnie na rozwój województwa.

Potrzeby rozwojowe województwa kujawsko-pomorskiego zostały bardziej sprecyzowane w „Analizie potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020”. W świetle omawianych dyrektyw można wymienić następujące obszary rozwojowe, które mogą zostać wsparte dzięki realizacji projektów:

- ◆ wsparcie przedsiębiorstw (szczególnie małych i średnich),
- ◆ dalszy rozwój systemu transportowego w regionie i poprawa już istniejącej infrastruktury komunikacyjnej,

²¹ Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013, s. 36.

- ◆ zwiększenie efektywności energetycznej oraz wzrost udziału energii z OZE w ogólnym wykorzystaniu energii elektrycznej i ciepłej,
- ◆ poprawa stanu infrastruktury przeciwpowodziowej,
- ◆ ograniczenie tzw. niskiej emisji (będącej główną przyczyną zanieczyszczeń pyłowych powietrza w województwie),
- ◆ rozwój sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, oczyszczania ścieków i zagospodarowania odpadami (szczególnie na terenach wiejskich).

Analizując zgodność realizowanych dyrektyw UE z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego, należy pamiętać, że wdrażanie Osi Priorytetowej 2. (której Działania, jak wcześniej napisano, odnoszą się do większości badanych dyrektyw) wpisuje się:

- bezpośrednio w realizację Celu szczegółowego 1 RPO WK-P na lata 2007-2013 „Zwiększenie atrakcyjności województwa kujawsko-pomorskiego” – jako obszaru aktywności gospodarczej, lokalizacji inwestycji, jako obszaru atrakcyjnego dla zamieszkania i wypoczynku zarówno dla mieszkańców regionu jak i turystów,

- pośrednio w realizację Celu głównego RPO WK-P w latach 2007-2013 „Tworzenie warunków do poprawy konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru”.

Więcej informacji dotyczących omawianego zagadnienia można odnaleźć we wspomnianej „Analizie potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020”, która stanowiła istotne źródło analizy z uwagi na szereg cennych danych o kwestiach związanych z potrzebami rozwojowymi. Zwrócono w niej uwagę na potencjał dotyczący coraz większego wykorzystania energii z odnawialnych źródeł (OZE)²², zaznaczając przy tym, iż „w ramach Działania 2.4 RPO WK-P wsparł realizację 9 projektów dotyczących wykorzystania OZE. 5 z nich miało na celu rozwój instalacji przetwarzającej energię słoneczną. Pozostałe inwestycje dotyczyły infrastruktury gazowniczej oraz wykorzystującej energię geotermalną. Łączna wartość projektów wyniosła ponad 41 mln zł, a przekazane dofinansowanie stanowi ok. 28% całej alokacji środków w ramach działania 2.4 RPO WK-P”²³. Ponadto część środków RPO WK-P została przeznaczona na „zwiększenie efektywności energetycznej w ramach Działania 2.3 Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza. Realizowane projekty dotyczyły w większości racjonalizacji wykorzystania energii ciepłej poprzez termomodernizacje budynków użyteczności publicznej, a także usprawnienie urządzeń grzewczych i sieci ciepłowniczych. Łączna wartość projektów na rzecz efektywności energetycznej, kogeneracji i zarządzania energią wyniosła niespełna 125 mln zł”²⁴. W końcu też „dla zmniejszenia emisji CO₂, zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego, a także podniesienia jakości życia mieszkańców, ze środków RPO WK-P Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego wsparł także 3 projekty dotyczące infrastruktury gazowej. Dotyczyły one gazyfikacji miejscowości w gminach Białe Błota, Zławieś Wielka, a także Włocławskiej Strefy Rozwoju Gospodarczego – Park Przemysłowo-Technologiczny. Łączna wartość tych inwestycji wyniosła ok. 10,5 mln zł”²⁵.

Oprócz infrastruktury energetycznej, istotne znaczenie dla potrzeb rozwojowych regionu ma infrastruktura wodno-ściekowa. Odnosząc się ponownie do wniosków z „Analizy potrzeb rozwojowych...” należy podkreślić, iż „rozwojowi sieci kanalizacyjnej [w województwie kujawsko-pomorskim] towarzyszą inwestycje w infrastrukturę oczyszczania ścieków. W latach 2007-2010 udział ludności w województwie kujawsko-pomorskim korzystających z oczyszczalni ścieków wzrósł o 4,5 p. proc., podczas gdy w całej Polsce o 3,8 p. proc. Co więcej, przyrosty w latach 2007-2010 zarówno na

²² „Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020”, s. 194-205.

²³ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 205.

²⁴ Ibidem, s. 206.

²⁵ Ibidem, s. 208.

wsí, jak i w miastach były w regionie wyższe niż średnio dla miast i wsi całej Polski. Ostatecznie w 2010 r. województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się wyższym udziałem ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków niż przeciętnie w kraju²⁶. Taka sytuacja jest możliwa w dużej mierze dzięki temu, że „w latach 2007-2011 w województwie kujawsko-pomorskim poczyniono bardzo wiele inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej. W ramach RPO WK-P jak dotąd Samorząd Województwa przyznał dofinansowanie 33 projektom, których łączna wartość wynosi ok. 270 mln zł. Spośród nich 26 dotyczyło bezpośrednio infrastruktury oczyszczania ścieków, a 7 miało na celu poprawę sytuacji w zakresie zaopatrzenia w wodę pitną²⁷. Należy zaznaczyć, iż pomimo tego, że Działania realizowane w ramach Osi Priorytetowej 2. Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska odpowiadają na potrzeby regionu poprzez wsparcie w zakresie inwestycji w infrastrukturę wodno-ściekową, to wyjątkiem jest budowa nowych oczyszczalni ścieków, gdyż dotychczasowe inwestycje dotyczyły głównie przebudowy już istniejących obiektów. Słuszny w omawianym kontekście jest także wniosek dokonany w Sprawozdaniu rocznym z realizacji RPO WK-P za rok 2012, który zwraca uwagę na to, że *„znacznie intensywniejsza rozbudowa sieci kanalizacji niż wodociągów jest zbieżna z potrzebami i celami województwa²⁸”*.

Kolejnym elementem świadczącym o zgodności realizowanych dyrektyw UE z potrzebami rozwojowymi regionu jest sytuacja dotycząca infrastruktury zagospodarowania odpadami (jej stan i efektywność), bowiem w ramach RPO WK-P dofinansowano 14 projektów, których łączna wartość przekracza 148 mln zł. Ich celem była poprawa infrastruktury komunalnej w zakresie gromadzenia i selektywnej zbiórki odpadów, a także rekultywacja zamkniętych składowisk, stanowiących zagrożenie dla środowiska. Dwie największe inwestycje dotyczyły modernizacji składowiska odpadów w Zakurzewie oraz budowy kompleksu unieszkodliwiania odpadów komunalnych dla powiatów świeckiego i chełmińskiego o wartościach odpowiednio 62,3 mln zł oraz 43,3 mln zł²⁹.

W końcu też potrzeby rozwojowe regionu związane są z ochroną środowiska. Jest to szczególnie uzasadnione tym, że w województwie kujawsko-pomorskim dla zachowania terenów cennych przyrodniczo „objęto prawną ochroną znaczne fragmenty powierzchni regionu. Udział łącznej powierzchni obszarów chronionych w całkowitej powierzchni województwa kujawsko-pomorskiego wynosi 31,8%³⁰ (znajdują się na nim parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej, zaś część z nich należy do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000). W kontekście badanych dyrektyw podkreślenia wymaga fakt, iż w regionie znajduje się „5 obszarów specjalnej ochrony ptaków z czego 3 w całości znajdują się w granicach województwa. Na jego terenie znajduje się także 28 specjalnych obszarów ochrony siedlisk³¹. W tak określonej sytuacji za pozytywny uznać należy fakt, że w latach 2007-2013 w regionie utrzymano tendencję spadkową emisji zanieczyszczeń do środowiska (szczególnie w przypadku pyłów, gdyż uwalnianie gazów do atmosfery w 2010 i 2011 r. nieznacznie wzrosło). Równie entuzjastycznie można spojrzeć na znacznie niższą niż średnia krajowa emisja gazów w przeliczeniu na powierzchnię w regionie (niestety w przypadku pyłów wskaźnik emisji znajdował się powyżej przeciętnej dla Polski). Poprawy wymaga natomiast wysokość odsetka zanieczyszczeń gazowych zneutralizowanych lub zatrzymanych, gdyż do tej pory w województwie kujawsko-pomorskim był on niższy niż średnia krajowa³². W tym miejscu należy zwrócić uwagę na to, że „ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami pyłowym i gazowymi w dużej mierze wiąże się z unowocześnieniem infrastruktury energetycznej i ciepłej³³,

²⁶ Ibidem, s. 212.

²⁷ Ibidem, s. 214.

²⁸ „Sprawozdanie roczne z realizacji RPO WK-P za 2012 r.”, s. 239.

²⁹ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 217.

³⁰ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 218.

³¹ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 218.

³² „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 219.

³³ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 221.

co przekłada się na położenie dużego nacisku w polityce rozwoju na wykorzystanie OZE, zwiększenie efektywności energetycznej i wspieranie działań z zakresu ochrony powietrza. Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w ramach RPO, dokonując interwencji na rzecz przeciwdziałania zanieczyszczeniu atmosfery, podpisał umowę na dofinansowanie 64 projektów o łącznej wartości prawie 125 mln zł (Działanie 2.3 RPO WK-P). „Zakres realizowanych inwestycji był szeroki, gdyż obejmował zarówno inicjatywy na rzecz efektywności energetycznej, kogeneracji, jakości powietrza i zintegrowanych systemów kontroli i zapobieganiu zanieczyszczeń (np. system pomiaru emisji zarządzany przez Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Bydgoszczy). Środki w ramach RPO WK-P wsparły także projekty realizowane przez sektor prywatny. Dotyczyły one głównie zintegrowanych działań prośrodowiskowych zwiększających efektywność energetyczną, zmniejszającą produkcję odpadów i emisję zanieczyszczeń”³⁴.

Według respondentów realizacja dyrektyw obejmujących zagadnienia ochrony środowiska w dużym stopniu jest zbieżna z istniejącymi potrzebami rozwojowymi. Strategia rozwoju nie jest tworzona w oderwaniu od dyrektyw i innych norm, jest z nimi zbieżna i niejako jej ostateczny kształt określają ramy przepisów wspólnotowych. Analizowane dyrektywy związane z ochroną środowiska mają znaczenie w przypadku inwestycji, gdyż zwracają uwagę na zagrożenia i zgodność z przepisami prawa, a także są sposobem na weryfikację podejmowanych na różnych szczeblach decyzji posiadających znaczenie dla rozwoju województwa. Respondenci podkreślali rolę m.in. dyrektyw dotyczących jakości powietrza, odpadów oraz oczyszczania ścieków, które ich zdaniem przyczyniły się w znacznym stopniu do realizacji najważniejszych potrzeb rozwojowych wpływających na poprawę jakości życia w województwie. Ponadto IZ promuje ekologiczny rozwój województwa jako „zielonego regionu” oraz wykorzystanie walorów turystycznych i pod tym względem RPO wpisuje się zarówno w dyrektywy, jak i działania samorządu województwa. Rozmówcy wskazywali także na konieczność realizacji wytycznych zawartych w dyrektywach. Dostrzegali także negatywny aspekt realizacji wytycznych określonych w dyrektywach związanych z ochroną środowiska i oceną oddziaływania na środowisko, które mogą ograniczać pewne inwestycje i rozwój przedsiębiorstw, a przyczyną jest duża restrykcyjność tych przepisów oraz technologiczne i prawne zaległości naszego kraju, co wpływa na trudności w realizacji nałożonych norm, blokuje pewne działania i podwyższa koszty realizacji inwestycji. Jednocześnie jednak wszystko to wiąże się z ochroną środowiska naturalnego oraz koniecznością dostosowania do wytycznych nałożonych przez dyrektywy.

Podsumowanie

W zakresie identyfikacji problemów i zagrożeń, jakie mogą się pojawić w związku z realizacją dyrektyw UE w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013, do uzyskania informacji niezbędnych do odpowiedzi na pytania badawcze przyczyniły się oprócz analizy desk research w największym stopniu wyniki badania ilościowego CATI oraz jakościowego IDI. Przeprowadzone badania pozwoliły na uzyskanie odpowiedzi na pytania badawcze (tab. 22 w Załączniku nr 4). Poniżej przedstawiono podsumowanie podrozdziałów 3.2.1-3.2.8.

- ◆ Ponad 80% badanych beneficjentów oceniła wysokość otrzymanego wsparcia jako wystarczającą.
- ◆ Według przedstawicieli IZ dotychczasowy poziom wykorzystania środków wskazuje na adekwatność przyznanej alokacji w ramach RPO WK-P do potrzeb oraz możliwości realizacyjnych beneficjentów.
- ◆ Wszystkie Dyrektywy były uwzględnione minimum w 10% przypadków wśród realizowanych projektów. Dyrektywą, do której najczęściej musieli stosować się projektodawcy była dyrektywa dot. jakości powietrza (56% spośród zrealizowanych projektów).
- ◆ Respondenci podkreślali, że zapisy Dyrektyw brane są pod uwagę już podczas pisania programu RPO oraz przygotowywania poszczególnych konkursów, co przekłada się na wymagania

³⁴ „Analiza potrzeb rozwojowych ...”, s. 221.

stawiane beneficjentom podczas przygotowania wniosków o dofinansowanie oraz na realizację projektów, które mogą wystąpić w związku z wdrażaniem przepisów dyrektyw.

- ◆ Główne zagrożenia, jakie mogą się pojawiać w wypełnianiu dyrektyw UE, to zagrożenia prawne (związane z niedostosowaniem prawa krajowego do unijnego), instytucjonalne (brak respektowania przepisów, brak wiedzy pracowników merytorycznych na różnych szczeblach) oraz informacyjne (niski poziom wiedzy, niewystarczająca ilość informacji).

- ◆ W celu uniknięcia zagrożeń należy stosować jasne i przejrzyste procedury, formułować jednoznaczne interpretacje prawa, wzmacniać świadomość zarówno poprzez podnoszenie poziomu wiedzy beneficjentów, jak i instytucji, które wydają decyzje środowiskowe (np. poprzez szkolenia i kampanie informacyjne).

- ◆ W zdecydowanej większości przypadków beneficjenci, którzy podczas realizacji własnych projektów musieli stosować się do poszczególnych Dyrektyw, nie wskazali na wystąpienie utrudnień z tym związanych. Wskazane pojedyncze bariery dotyczyły źródeł problemów takich jak procedury i regulacje prawne, czy konieczność poniesienia dodatkowych kosztów.

- ◆ Czynniki wpływające na dotychczasową realizację wymogów dyrektyw UE to: świadomość dotycząca ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju (chodzi tutaj o świadomość na poziomie społeczeństwa, instytucji biorących udział w realizacji projektów oraz wśród beneficjentów), wiedza na temat istnienia oraz treści dyrektyw, poziom informacji na temat poszczególnych działań i zainteresowanie potencjalnych beneficjentów, obowiązujące regulacje prawne UE oraz jasność ich przekładalności na prawo krajowe, strategiczność oraz długofalowość działań beneficjentów.

- ◆ Według ok. 80% badanych beneficjentów, którzy realizowali projekty w ramach RPO, obowiązujące wskaźniki i wymogi środowiskowe nie miały wpływu na zmniejszenie aktywności w zakresie aplikowania o środki z Programu.

- ◆ Największą barierę w aplikowaniu o dofinansowanie z RPO w opinii badanych stanowiły wskaźniki i wymogi środowiskowe dotyczące zmian emisji zanieczyszczeń powietrza, efektywności energetycznej oraz rozbudowana dokumentacja i procedury, które trzeba spełnić ubiegając się o środki unijne.

- ◆ Dobrymi praktykami, które efektywnie przyczyniają się do realizacji wymogów wynikających

z dyrektyw UE są: organizacja szkoleń dla beneficjentów i osób zaangażowanych w realizację wytycznych z dyrektyw, kampanie informacyjno-promocyjne, współpraca między podmiotami i instytucjami, propagowanie doświadczeń z już zrealizowanych przedsięwzięć, podręczniki, przewodniki i materiały dla beneficjentów, nastawienie na pomoc i bieżącą współpracę z beneficjentami.

- ◆ Adekwatność dotychczasowych kierunków działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska

i ochrony przyrody w ramach RPO została oceniona przez respondentów IDI bardzo pozytywnie. Podkreślano, że Regionalny Program Operacyjny jako spójny dokument dostosowany jest do dyrektyw i zgodnie z obowiązującymi normami musi być z nimi w całości zgodny.

- ◆ Kierunki działań w przyszłej perspektywie obecnie są w fazie projektowania i konsultacji. Według respondentów nacisk kładziony będzie m.in. na ochronę środowiska oraz pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych.

- ◆ Czynniki zewnętrzne wobec RPO, które osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE to przede wszystkim: sytuacja gospodarcza i związany z tym kryzys, przygotowanie beneficjentów i ich zasobów do realizacji projektów, jasność systemu i procedur prawnych oraz przekładalność prawa krajowego na unijne.

- ◆ Polityka społeczno-gospodarcza regionu jest zbieżna w dużym stopniu z realizacją dyrektyw UE. Brane są one bowiem pod uwagę podczas tworzenia wszystkich dokumentów strategicznych, w tym RPO.

♦ Realizacja dyrektyw UE, która przekłada się na działania zawarte w ramach RPO, jak wynika z przeprowadzonych analiz, jest zbieżna także z potrzebami rozwojowymi województwa. Wynika to z faktu, że idea zgodności realizacji dyrektyw UE z potrzebami rozwojowymi regionu przyświecała autorom RPO WK-P, a sam dokument powstał m.in. na podstawie analiz sytuacji regionu. Potrzeby regionu obejmują zarówno infrastrukturę społeczną i techniczną, sieć transportową oraz obszar ochrony środowiska, a przepisy zawarte w dyrektywach dotyczą w dużej mierze zakresu tych zagadnień.

♦ Dokumenty strategiczne województwa, w tym RPO, są przełożeniem istniejących i zdiagnozowanych potrzeb regionu i realizują działania określone w ramach polityki UE.

IV. STUDIA PRZYPADKÓW

Niniejsza część raportu została poświęcona opisowi ośmiu wybranych projektów, które w perspektywie realizacji wymogów dyrektyw objętych badaniem można określić jako przykłady dobrych praktyk. Spośród wszystkich projektów realizowanych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 zostały wybrane te, które przede wszystkim charakteryzowały się jak największym związkiem wskaźników produktu i rezultatu przedstawionych w projekcie z wymogami ujętymi w dyrektywach. Pomocne przy wyborze projektów do studiów przypadków okazały się także przypisane poszczególnym projektom kategorie interwencji.

4.1 „Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Bysław wraz z wykonaniem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowościach Zamrzenica i Minikowo”

Wymogi Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych zostały zrealizowane dzięki projektowi **RPKP.02.01.00-04-001/10** – „Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Bysław wraz z wykonaniem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowościach Zamrzenica i Minikowo”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska) i Działania 2.1 (Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej). Argumentami, które stały za wyborem tego projektu, było profesjonalne przygotowanie wnioskodawcy, kompleksowe podejście do realizowanej inwestycji oraz największy zakres realizowanych wymogów ze wspomnianej dyrektywy.

4.1.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Bysław wraz z wykonaniem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowościach Zamrzenica i Minikowo” była gmina Lubiewo (gmina wiejska w powiecie tucholskim). Według klasyfikacji projekt zakładał roboty budowlane w ramach kategorii interwencji określonej jako „Oczyszczanie ścieków” (46) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej do maksymalnej kwoty 4 585 280,67 zł (faktycznie wyniosło 4 285 044,09 zł).

Projekt zakładał jako wskaźniki planowanych produktów przebudowę oczyszczalni ścieków, sporządzenie projektu z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, wybudowanie 4,06 km sieci wodociągowej oraz 4,44 km sieci kanalizacji sanitarnej w ramach kompleksowego projektu.

Z kolei za wskaźniki planowanych rezultatów beneficjent przyjął 135 osób, które będą korzystać z podłączenia do wybudowanej sieci wodociągowej i sieci kanalizacji sanitarnej, 2 555 m³ ścieków odprowadzanych rocznie dzięki wybudowanej kanalizacji, 7 m³ oczyszczonych ścieków na dobę oraz zwiększenie przepustowości istniejącej oczyszczalni ścieków z 352 do 520 m³ na dobę.

4.1.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanych dobrych praktyk oraz ich wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych.

Tabela 12. Wpływ dobrych praktyk na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Rozbudowa istniejącej dotychczas oczyszczalni ścieków i sieci wodno-ściekowej.	Dążenie do spełnienia wymogu zapewnienia 100% skanalizowania całego ładunku ścieków z aglomeracji powyżej 2000 RLM, poprzez zwiększenie dotychczasowego skanalizowanego obszaru.
Modernizacja i remont istniejącej dotychczas oczyszczalni ścieków(w ramach projektu	Utrzymanie i budowanie systemu kanalizacyjnego zgodnie z najlepszą wiedzą techniczną.

dokonano m.in. remontu centralnej przepompowni ścieków, modernizacji istniejącego i budowy nowego reaktora biologicznego).	
Uwzględnienie w projekcie liczby mieszkańców, którzy zyskają dostęp do sieci kanalizacji, a także stopnia zwiększenia przepustowości zmodernizowanej oczyszczalni.	Spełnienie wymogu dotyczącego stopnia oczyszczania określonego przez wielkość aglomeracji (a nie przepustowość oczyszczalni), przy założeniu, że oczyszczalnie obsługujące aglomeracje powinny być przystosowane do redukcji całego wytwarzanego na terenie aglomeracji ładunku zanieczyszczeń.

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.2 „Remont grobli przy moście na rzece Zgłowiączce w miejscowości Nowy Młyn w ciągu drogi powiatowej nr 2906 Polówka-Stary Brześć”

Realizacja wymogów Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej rzadko była celem stawianym sobie przez wnioskodawców i wśród wybranych projektów odniesienie do wspomnianych wymogów widać w projekcie **RPKP.02.05.00-04-001/09** - „Remont grobli przy moście na rzece Zgłowiączce w miejscowości Nowy Młyn w ciągu drogi powiatowej nr 2906 Polówka-Stary Brześć”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska) i Działania 2.5 (Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska). Z uwagi na to, że ów projekt jako jeden z nielicznych odnosił się do wymogów wspomnianej dyrektywy i wiązał się z analizą zgodności z Ramową Dyrektywą Wodną, był on najlepszym wyborem do przedstawienia dobrych praktyk w tym obszarze.

4.2.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Remont grobli przy moście na rzece Zgłowiączce w miejscowości Nowy Młyn w ciągu drogi powiatowej nr 2906 Polówka-Stary Brześć” był powiat włocławski (wspólnota samorządowa). Według klasyfikacji projekt zakładał roboty budowlane w ramach kategorii interwencji określonej jako „Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym)” (53) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej w kwocie 1 179 764 zł (całkowity koszt projektu to 1 387 958 zł).

Projekt zakładał przywrócenie właściwego stanu grobli służącej do retencjonowania wód powierzchniowych i wglębnych, a poprzez to poprawę gospodarki wodnej w dolinie rzeki Zgłowiączki. Jako wskaźnik planowanych produktów określono stworzenie 1 projektu z zakresu bezpieczeństwa powodziowego i retencji oraz z zakresu prewencji zagrożeń.

Z kolei za wskaźnik planowanych rezultatów beneficjent przyjął 5 miejscowości, które zostaną zabezpieczone przed powodzią.

4.2.2 Dobre praktyki

W poniższej tabeli wskazane zostały dobre praktyki oraz ich wpływ na realizację wymogów Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej.

Tabela 13. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Realizacja projektu na obszarze, który może stanowić przyczynę powodzi zagrażającej kilku miejscowościom oraz infrastrukturze drogowej i energetycznej.	Zmniejszenie potencjalnych skutków powodzi przyczynia się do wymaganego osiągnięcia dobrego stanu wód (do roku 2015).
Poprawa retencyjności zlewni (ukierunkowanej na zwiększenie zasobów dyspozycyjnych wody), której poziom był za niski wskutek złego stanu umocnień i niestaranności wcześniejszych prac budowlanych na terenie grobli	Poprawa sztucznych i silnie zmienionych części wód w celu osiągnięcia dobrego ekologicznie potencjału

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.3 „Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Naczachowie oraz wprowadzenie systemu redukcji odpadów niebezpiecznych na terenie Miasta i Gminy Izbica Kujawska”

Wymogi Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylającej niektóre dyrektywy zostały zrealizowane dzięki projektowi **RPKP.02.02.00-04-007/10** – „Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Naczachowie oraz wprowadzenie systemu redukcji odpadów niebezpiecznych na terenie Miasta i Gminy Izbica Kujawska”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (*Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska*) i Działania 2.2 (*Gospodarka odpadami*). Wybrany projekt wyróżniał się spośród pozostałych 9 projektów największym związkiem z realizowanymi wymogami wspomnianej dyrektywy, dlatego też mógł posłużyć jako przykład dobrych praktyk.

4.3.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Naczachowie oraz wprowadzenie systemu redukcji odpadów niebezpiecznych na terenie Miasta i Gminy Izbica Kujawska” jest gmina i miasto Izbica Kujawska (gmina miejsko-wiejska w powiecie włocławskim). Według klasyfikacji projekt zakładał dostawy sprzętu (kontenerów, pojemników i samochodu do zbiórki odpadów) i roboty budowlane w ramach kategorii interwencji określonej jako „Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi” (44) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej (całkowity koszt projektu to 373 755,86 zł, zaś kwota dofinansowania wyniosła 261 629,10 zł, czyli blisko 70%).

Projekt zakładał jako wskaźniki planowanych produktów rekultywację składowiska odpadów, sporządzenie projektu z zakresu gospodarki odpadami, wybudowanie punktu selektywnego zbierania odpadów szczególnie niebezpiecznych oraz 6 sztuk zakupionych pojemników do selektywnej zbiórki odpadów. Z kolei za wskaźniki planowanych rezultatów beneficjent przyjął zrehabilitowane składowisko odpadów, 3000 osób, które będą objęte selektywną zbiórką odpadów, a także 1,08 ha powierzchni terenów zrehabilitowanych.

4.3.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanych dobrych praktyk oraz ich wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylającej niektóre dyrektywy.

Tabela 14. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Rekultywacja zamkniętego składowiska	Zapobieganie powstawaniu kolejnych odpadów i

odpadów.	przenikania szkodliwych substancji do gleby i wód podziemnych.
Zapewnienie miejsc selektywnej zbiórki odpadów.	Przyczynienie się do promowania selektywnego zbierania i odpowiedniego przetwarzania odpadów.

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.4 „Podniesienie jakości środowiska naturalnego na terenie Gminy Łubianka, poprzez montaż i uruchomienie indywidualnych jednostek wytwórczych, wykorzystujących energię promieniowania słonecznego”

Wymogi Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniającej i w następstwie uchylającej dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE zostały zrealizowane dzięki projektowi **RPKP.02.04.00-04-010/10** – „Podniesienie jakości środowiska naturalnego na terenie Gminy Łubianka, poprzez montaż i uruchomienie indywidualnych jednostek wytwórczych, wykorzystujących energię promieniowania słonecznego”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (*Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska*) i Działania 2.2 (*Gospodarka odpadami*). Zasadność wyboru tego projektu jako przykładu dobrych praktyk wynika ze skuteczności realizacji oraz największego w regionie zakresu udostępniania energii ze źródeł odnawialnych, zarówno dla gospodarstw domowych, jak i budynków użyteczności publicznej.

4.4.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Podniesienie jakości środowiska naturalnego na terenie Gminy Łubianka, poprzez montaż i uruchomienie indywidualnych jednostek wytwórczych, wykorzystujących energię promieniowania słonecznego” jest gmina Łubianka (gmina wiejska w powiecie toruńskim), która dzięki tej inwestycji nazywana jest „najbardziej słoneczną gminą w Polsce”³⁵. Według klasyfikacji projekt zakładał dostawę sprzętu w ramach kategorii interwencji określonej jako „Energia odnawialna: słoneczna” (40) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej (beneficjent otrzymał dofinansowanie w wysokości 75% kosztu ogólnego, wynoszącego blisko 8,3 miliona zł).

Projekt zakładał jako wskaźniki planowanych produktów montaż i uruchomienie indywidualnych kolektorów słonecznych (próżniowych) na zewnętrznych powierzchniach wybranych budynków użyteczności publicznej oraz obiektów prywatnych (głównie budynków mieszkalnych). W ramach przedsięwzięcia zamontowano łącznie 695 instalacji (różniących się od siebie mocą i wydajnością, przy uwzględnieniu liczby użytkowników w danym miejscu instalacji).

Z kolei za wskaźnik planowanych rezultatów beneficjent przyjął 0,74 MW wytworzonej energii cieplnej i elektrycznej ze źródeł odnawialnych.

4.4.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanych dobrych praktyk oraz ich wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniającej i w następstwie uchylającej dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE.

Tabela 15. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Inwestowanie w instalacje zapewniające dostęp do energii słonecznej, a tym samym zmniejszenie stopnia wykorzystania źródeł	Realizacja ustanowionych ram proporcji odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz realizacja ustalonych obowiązkowych celów krajowych w zakresie odnawialnych

³⁵ Zob. artykuł na stronie: <http://www.oze.pl/energia-sloneczna/lubianka-czyli-najbardziej-sloneczna-gmina-w-polsce,47.html> [dostęp 3.02.2014].

energii, które szkodzą środowisku.	źródeł energii w zużyciu energii finalnej.
Ułatwienie dostępu energii słonecznej do sieci elektroenergetycznej.	Zmniejszanie barier (m.in. administracyjnych) dla OZE, w tym ułatwienie dostępu energii z OZE do sieci elektroenergetycznej.
Promowanie korzystania z energii słonecznej w gospodarstwach domowych.	Zapewnienie dostępu do informacji o tematyce OZE.

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.5 „Likwidacja niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek”

Wymogi Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy zostały zrealizowane dzięki projektowi **RPKP.02.03.00-04-001/08** – „Likwidacja niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (*Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska*) i Działania 2.3 (*Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza*). Wybór tego projektu jako przykładu dobrych praktyk był podyktowany przede wszystkim profesjonalnym przygotowaniem wnioskodawcy (m.in. odniesienie się do przeprowadzanych badań i pomiarów w zakresie zanieczyszczenia powietrza) oraz szerokim obszarem, na którym realizowano projekt, co pozwalało dostrzec wiele aspektów związanych z problematyką wspomnianej dyrektywy.

4.5.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Likwidacja niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek” jest Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. we Włocławku (duże przedsiębiorstwo). Według klasyfikacji projekt zakładał roboty budowlane w ramach kategorii interwencji określonej jako „Jakość powietrza” (47) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej do inwestycji, której koszt wynosił 6 131 131,12 zł.

Projekt zakładał jako wskaźniki planowanych produktów wybudowanie sieci ciepłowniczej o długości 2,3 km oraz 31 wybudowanych/rozbudowanych/przebudowanych węzłów ciepłych na obszarze Śródmieścia Włocławka. Z kolei za wskaźnik planowanych rezultatów beneficjent przyjął likwidację 31 źródeł niskiej emisji.

4.5.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanych dobrych praktyk oraz ich wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy.

Tabela 16. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Wykorzystanie wyników z badania stopnia zanieczyszczenia powietrza przeprowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska.	Umożliwienie uzyskiwania informacji na temat jakości powietrza, pomocnych w walce z zanieczyszczeniami powietrza i uciążliwościami oraz w monitorowaniu długoterminowych trendów i poprawy stanu powietrza, a także przeprowadzanie oceny jakości powietrza na podstawie metod i kryteriów wspólnych dla państw członkowskich.
Likwidacja źródeł niskich emisji.	Umożliwienie uniknięcia i zapobiegania zanieczyszczenia powietrza szkodliwie oddziałującego na zdrowie ludzi i środowisko jako całość.
Określenie konkretnych miejsc niskich emisji, które mają ulec likwidacji, w celu poprawy jakości powietrza tam, gdzie jest ona zła.	Utrzymanie jakości powietrza tam, gdzie jest ona dobra oraz jej poprawę w pozostałych przypadkach.

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.6 – „Budowa linii tramwajowej z centrum miasta do dworca kolejowego Bydgoszcz Główna z rozbudową ulic: Marszałka Focha, Naruszewicza, Dworcowa i Zygmunta Augusta w Bydgoszczy”

Wymogi Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku rzadko były związane z realizowanymi projektami, niemniej jednak udało odnaleźć się wypełnianie tych wymogów w projekcie **RPKP.01.02.00-04-002/09** – „Budowa linii tramwajowej z centrum miasta do dworca kolejowego Bydgoszcz Główna z rozbudową ulic: Marszałka Focha, Naruszewicza, Dworcowa i Zygmunta Augusta w Bydgoszczy”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 1. (*Rozwój infrastruktury technicznej*) i Działania 1.2 (*Infrastruktura transportu publicznego*). Podkreślić należy, iż wśród realizowanych projektów nie znajdowały się takie, które bezpośrednio nawiązywałyby do wspomnianej dyrektywy, jednak wybrany projekt dotyczył dużego przedsięwzięcia, które dla potencjalnych beneficjentów może stanowić dobry przykład wprowadzania rozwiązań, skutkujących mimo wszystko realizacją pewnego zakresu tej dyrektywy.

4.6.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Budowa linii tramwajowej z centrum miasta do dworca kolejowego Bydgoszcz Główna z rozbudową ulic: Marszałka Focha, Naruszewicza, Dworcowa i Zygmunta Augusta w Bydgoszczy” jest miasto Bydgoszcz. Według klasyfikacji projekt zakładał roboty budowlane i dostawy sprzętu w ramach kategorii interwencji określonej jako „Transport miejski” (25) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej przy całkowitym koszcie inwestycji wynoszącym 68 712 522,11 zł (kwota dofinansowania wyniosła 34 356 261,05 zł, czyli blisko 50%).

Projekt zakładał jako wskaźnik planowanych produktów wybudowanie 1,75 km sieci tramwajowej. Z kolei za wskaźniki planowanych rezultatów beneficjent przyjął oszczędność czasu w przewozach pasażerskich (wyrażoną poprzez wartość ekonomiczną zaoszczędzonego czasu w wysokości 160 183 293,00 zł) oraz dodatkową liczbę pasażerów obsługiwanych przez usprawniony transport miejski (do 2015 roku ma to być 531 300 osób, zaś do 2035 roku 780 300 osób).

4.6.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanej dobrej praktyki oraz jej wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku.

Tabela 17. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Inwestowanie w tramwaje jako środki transportu generujące mniej hałasu oraz budowa infrastruktury przy wykorzystaniu technologii zmniejszającej poziom hałasu.	Dążenie do zachowania jakości klimatu akustycznego środowiska tam, gdzie jest ona właściwa oraz przyjęcie planów działań zmierzających do zapobiegania powstawaniu hałasu w środowisku i obniżaniu jego poziomu tam, gdzie jest to konieczne.

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.7 „Rozwój edukacji ekologicznej w Nadleśnictwie Brodnica w oparciu o ścieżkę dydaktyczną na terenie Osady Leśnej w Górznie”

Wymogi Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa zostały zrealizowane dzięki projektowi **RPKP.02.06.00-04-007/11** – „Rozwój edukacji ekologicznej w Nadleśnictwie Brodnica w oparciu o ścieżkę dydaktyczną na terenie Osady Leśnej w Górznie”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (*Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska*) i Działania 2.6 (*Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych*). Spośród realizowanych projektów, związanych z ochroną zasobów przyrodniczych i promowaniem bioróżnorodności, to właśnie wybrany projekt wpisywał się w dość specyficzne wymogi wspomnianej

dyrektywy, gdyż jako jeden z nielicznych wspominał o ochronie dzikiego ptactwa, co pozwala go uznać za najlepszy przykład dobrych praktyk w tym zakresie.

4.7.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Rozwój edukacji ekologicznej w Nadleśnictwie Brodnica w oparciu o ścieżkę dydaktyczną na terenie Osady Leśnej w Górznie” jest Nadleśnictwo Brodnica (państwowa jednostka organizacyjna z siedzibą w Brodnicy). Według klasyfikacji projekt zakładał roboty budowlane i dostawę sprzętu w ramach kategorii interwencji określonej jako „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” (51) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej do maksymalnej kwoty 121 878,51 zł (przy całkowitym koszcie wynoszącym 178 065,00 zł).

Projekt zakładał jako wskaźniki planowanych produktów wybudowanie ścieżki dydaktycznej i modernizację istniejących elementów (w tym zastawek spiętrzających wodę), a także budowę wiaty i montaż 20 tablic informacyjnych na terenie Nadleśnictwa Brodnica. Natomiast wskaźnikiem planowanych rezultatów beneficjent ustalił 5000 osób, które będą korzystać z wybudowanej, przebudowanej lub doposażonej infrastruktury edukacji ekologicznej.

4.7.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanych dobrych praktyk oraz ich wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.

Tabela 18. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Wzbogacenie bioróżnorodności terenu chronionego poprzez tworzenie korzystnych warunków dla siedlisk przedstawicieli fauny (np. przebudowa zastawek piętrzących wodę pomoże w stworzeniu korzystnych warunków dla zakładania siedlisk przez ptactwo wodne).	Realizacja wymogu dotyczącego podejmowania wszelkich niezbędnych środków w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk (oraz biotopów) wszystkich gatunków ptactwa (przede wszystkim poprzez utrzymanie i gospodarowanie, zgodnie z potrzebami ekologicznymi, naturalnych siedlisk w ramach stref ochronnych i poza nimi).
Racjonalne kształtowanie i udostępnianie terenów cennych przyrodniczo dla celów edukacyjnych, rekreacyjnych i turystycznych.	Zachowanie populacji gatunków ptactwa (w tym samego ptactwa, ale też jego jaj, gniazd i naturalnych siedlisk), występujących naturalnie w stanie dzikim na europejskim terytorium państw członkowskich, na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne.

Źródło: opracowanie własne ASM.

4.8 „Promocja walorów przyrodniczych Wdeckiego Parku Krajobrazowego – Zalew Żurski i jego okolice”

Wymogi Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory zostały zrealizowane dzięki projektowi **RPKP.02.06.00-04-013/12** – „Promocja walorów przyrodniczych Wdeckiego Parku Krajobrazowego – Zalew Żurski i jego okolice”, złożonemu w ramach Osi Priorytetowej 2. (Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska) i Działania 2.6 (Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych). Spośród realizowanych projektów, związanych z promowaniem zasobów przyrodniczych, to właśnie wybrany projekt dotyczył obszaru o szczególnym znaczeniu w kontekście ochrony tych zasobów, a także wpisywał się w dość specyficzne wymogi wspomnianej dyrektywy

(realizacja projektu na obszarze NATURA 2000), co pozwala go uznać za najlepszy przykład dobrych praktyk w tym zakresie.

4.8.1 Beneficjent i opis projektu

Beneficjentem projektu „Promocja walorów przyrodniczych Wdeckiego Parku Krajobrazowego – Zalew Żurski i jego okolice” jest Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego (z siedzibą w Toruniu) oraz Wdecki Park Krajobrazowy (wojewódzka samorządowa jednostka organizacyjna z siedzibą w Osiu, a zarazem jeden z ośmiu parków krajobrazowych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego). Według klasyfikacji projekt zakładał dostawę sprzętu w ramach kategorii interwencji określonej jako „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” (51) i finansowane w drodze pomocy bezzwrotnej do maksymalnej kwoty 268 313,50 zł (całkowity koszt projektu wyniósł 383 305,00 zł).

Projekt zakładał jako wskaźniki planowanych produktów postawienie tablic edukacyjnych i graficznych, zakup sprzętu dydaktycznego i audiowizualnego, wykonanie ław drewnianych. Z kolei za wskaźniki planowanych rezultatów beneficjent przyjął liczbę osób w wysokości 3000, które będą uczestniczyć w zajęciach terenowych realizowanych w środowisku i sąsiedztwie chronionych zasobów (bez wyrządzania im szkody).

4.8.2 Dobre praktyki

Poniższa tabela przedstawia zestawienie wskazanych dobrych praktyk oraz ich wpływu na realizację wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

Tabela 19. Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy.

Dobra praktyka	Wpływ dobrej praktyki na realizację wymogów Dyrektywy
Promowanie walorów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną bez czynienia szkód istniejącym zasobom naturalnym.	Zachowanie we właściwym stanie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory będących przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej przy wykorzystaniu przewidzianych w dyrektywie środków (uwzględniających wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne).
Uwzględnienie wpływu inwestycji na obszar NATURA 2000.	Wspomaganie tworzenia i zachowania spójnej europejskiej sieci ekologicznej specjalnych obszarów ochrony (NATURA 2000) poprzez stosowanie specjalnych procedur odnośnie określonego terenu.

Źródło: opracowanie własne ASM.

V. ZESTAWIENIE ODPOWIEDZI NA PYTANIA BADAWCZE

Na podstawie informacji uzyskanych z analizy dokumentów, wniosków oraz wynikających ze zrealizowanego badania CATI i IDI, a także zawartych w sprawozdaniach rocznych i okresowych z lat 2007-2013, można dokonać podsumowania w formie syntetycznych odpowiedzi na pytania badawcze.

Tabela 20. Zestawienie odpowiedzi na pytania badawcze.

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
1	O ile zwiększono ilość oczyszczanych ścieków?	<ul style="list-style-type: none"> Szacowana wartość wskaźnika „Ilość oczyszczonych ścieków [m³/doba]” (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1) wynosiła do 2012 roku 2147 m³/dobę. Zrealizowana wartość wskaźnika "Ilość oczyszczonych ścieków [m³/doba]" (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1) wyniosła do 2012 roku 728 m³/dobę. Procent realizacji wskaźnika: 33,9%
2	O ile zwiększono przepustowość oczyszczalni?	<ul style="list-style-type: none"> Szacowana wartość wskaźnika "Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków [m³/doba]" (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1) wynosiła do 2012 roku 1020 m³/dobę. Zrealizowana wartość wskaźnika "Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków [m³/doba]" (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1) wyniosła do 2012 roku 0 m³/dobę. Procent realizacji wskaźnika: 0%
3	Jaka została zrealizowana długość sieci kanalizacji sanitarnej (wybudowana/zmodernizowana)?	<ul style="list-style-type: none"> Zrealizowana wartość wskaźnika „Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej” wyniosła w ramach kompleksowego projektu 21,98 km (64,7% realizacji), przy czym prognozy zakładały, że do końca 2013 roku wskaźnik zostanie zrealizowany w 100%. W ramach pozostałych projektów wartość wskaźnika wyniosła 49,45 km (889,4% realizacji), przy czym prognozy zakładały realizację wskaźnika w 4310,43%, tj. 239,66 km. Zrealizowana wartość wskaźnika „Długość zmodernizowanej sieci kanalizacji sanitarnej” wyniosła w 2013 roku 0,2 km czyli 100%. Brak informacji o wartości wskaźnika "Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej" w latach poprzednich. Sprawozdania zawierają informacje o wartościach wskaźnika "Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej".
4	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych? Jeśli tak to w jakiej skali i w jaki sposób?	<ul style="list-style-type: none"> W żadnym z analizowanych wniosków nie założono, że przedsięwzięcie przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych.
5	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych? Jeśli tak to w jaki sposób?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. W 8 projektach z zakresu „Gospodarki odpadami komunalnymi” założono, że przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych. (Zob. podrozdział 3.1.2)
6	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia masy	<ul style="list-style-type: none"> Tak. W 2 analizowanych wnioskach o dofinansowanie z kategorii „Gospodarka odpadami komunalnymi” pojawiły się

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
	odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska? Jeśli tak to w jaki sposób?	zapisy świadczące o tym, że przedsięwzięcia przyczynią się do ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska.
7	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji zadania związanego z budową lub rozbudową składowiska? Jeśli tak to w jakim zakresie?	<ul style="list-style-type: none"> • Szacowana liczba zmodernizowanych składowisk w 2013 roku wynosiła 8. • Do I półrocza 2013 udało się zmodernizować 1 składowisko, zaś prognozy wskazywały, że do końca 2013 roku liczba ta wyniesie 2, czyli realizacja wskaźnika wyniesie 25%. • W związku z powyższym można uznać, że przedsięwzięcie przyczyniło się realizacji zadania związanego z rozbudową (w drodze modernizacji) składowiska, niemniej jednak tylko w niewielkim zakresie (2 modernizacje z 8 zaplanowanych). • Brak informacji o liczbie zbudowanych lub rozbudowanych składowisk w sprawozdaniach z poprzednich lat.
8	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	<ul style="list-style-type: none"> • Wartość docelowa mocy zainstalowanej energii ze źródeł odnawialnych miała wynieść 8 MW do 2013 roku. • Przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału energii odnawialnej przede wszystkim dzięki montowaniu kolektorów słonecznych. Do 2012 roku udało się zrealizować 32,88% wartości docelowej mocy zainstalowanej energii ze źródeł odnawialnych (2,63 MW), przy czym prognozy wskazywały na realizację wskaźnika w 83,38% do końca 2013 roku (6,67 MW).
9	Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?	<ul style="list-style-type: none"> • Dane zawarte we wnioskach nie pozwoliły udzielić odpowiedzi na pytanie, o ile zwiększy się wydajność energetyczna, gdyż po pierwsze, większość beneficjentów nie wpisywała takich informacji, a po drugie pojawiające się sporadycznie dane nie były możliwe do porównania między projektami. Brak również informacji w tym zakresie w sprawozdaniach okresowych i rocznych.
10	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	<ul style="list-style-type: none"> • Tak, realizowane projekty przyczyniły się do ograniczenia zużycia energii, przede wszystkim dzięki termomodernizacji budynków. • Szacowana ilość energii, która miała zostać zaoszczędzona w wyniku realizacji projektów termomodernizacyjnych do 2012 roku, wynosiła 7685,21 MW/h. • Do 2012 roku udało się zaoszczędzić 9954,4 MW/h energii w wyniku realizacji projektów termomodernizacyjnych. • Procentowa realizacja wskaźnika: 129%. • Sprawozdanie z I półrocza 2013 roku wskazuje na to, że ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektów termomodernizacyjnych wyniosła 5002,05 MWh/rok, co stanowi 16,33% wartości docelowej wskaźnika określonej dla 2013 r. (wartość docelowa 30629 MWh/rok). Zgodnie z podpisanymi umowami do końca czerwca 2013 r. szacowana realizacja wskaźnika wynosiła 22438,44 MWh/rok, co stanowi 73,26% zakładanego do osiągnięcia wskaźnika w 2013 roku. • Ponadto według informacji zawartych w sprawozdaniu z I półrocza 2013 roku szacowana realizacja wskaźnika „Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów”, zgodnie z podpisanymi umowami do końca czerwca 2013 r. wynosiła 1324,12 GJ/rok, co stanowi 16,28% zakładanego do osiągnięcia wskaźnika w 2013 roku (zgodnie

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
		z umową o dofinansowanie wartość bazowa wskaźnika wynosiła 1931,56 GJ/rok, zaś wartość docelowa 607,44 GJ/rok). Natomiast szacowana realizacja wskaźnika „Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej w wyniku realizacji projektów”, zgodnie z podpisanymi umowami do końca czerwca 2013 r. wynosiła 1659,36 MWh/rok, co stanowiło 3,51% zakładanego do osiągnięcia wskaźnika w 2013 roku.
11	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	<ul style="list-style-type: none"> Tak, nastąpiło zmniejszenie emisji głównych zanieczyszczeń powietrza, m.in. wskutek likwidacji źródeł niskich emisji oraz przekształcenie dotychczasowych systemów ogrzewania na bardziej przyjazne środowisku. Szacowana zmiana emisji głównych zanieczyszczeń powietrza do 2012 roku miała wynieść 1,62 tony/rok dwutlenku siarki, 0,27 tony/rok tlenku azotu, 3,34 tony/rok pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz 410,28 tony/rok dwutlenku węgla. Nie określono wartości dla emisji ołowiu i tlenku węgla. Do 2012 roku dokonano zmiany emisji głównych zanieczyszczeń powietrza w następującym zakresie: 4,3 tony/rok dwutlenku siarki, 0,88 tony/rok tlenku azotu, 8,25 tony/rok pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz 866,84 tony/rok dwutlenku węgla. Nie określono wartości dla emisji ołowiu i tlenku węgla. W sprawozdaniu za I półrocze 2013 roku została podana sumaryczna wartość wskaźnika dotyczącego zmiany emisji głównych zanieczyszczeń powietrza (dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyły, dwutlenek węgla), która wyniosła 3425,53 tony/rok, co stanowi 11,77% wartości docelowej wskaźnika dla 2013 r. (wartość docelowa to 29103 tony/rok). Zgodnie z podpisanymi umowami do końca czerwca 2013 r. szacowana realizacja wskaźnika wynosiła 26730,66 tony/rok, co stanowi 91,85% zakładanego do osiągnięcia wskaźnika w 2013 roku.
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	<ul style="list-style-type: none"> Żaden beneficjent nie wskazał mierzalnych wskaźników informujących o tym, o ile zmniejszy się hałas.
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?	<ul style="list-style-type: none"> W żadnym z analizowanych projektów nie znalazła się informacja o tym, że projekt przyczyni się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt).
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. 25 projektów, spośród niżej wymienionych kategorii interwencji: „Ścieżki rowerowe”, „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)”, „Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska”, „Promowanie walorów przyrodniczych”, „Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego” realizowanych było na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach NATURA 2000.
15a	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje	<ul style="list-style-type: none"> Tak. W 7 wnioskach z obszaru „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
	wyzwania środowiskowe w zakresie zatrzymania utraty bioróżnorodności?	2000)”, podjęte kroki miały na celu zatrzymanie utraty bioróżnorodności. Podjęte działania były zróżnicowane i dotyczyły: budowy ogrodu edukacji ekologicznej, wzbogacenia składu gatunkowego zadrzewienia powierzchniowego, naprawy zastawek spiętrzających wodę, skierowania ruchu turystycznego i edukacyjnego w strefę, w której przebywanie nie jest szkodliwe dla gniazdujących tam gatunków ptactwa wodno-błotnego i drapieżników, modernizację i adaptację barki dla ochrony rybitw, adaptację schronów do ochrony nietoperzy, zakup urządzeń do ochrony rezerwatów stepowych, zakup sprzętu do pielęgnacji kolekcji i szkółki starych odmian drzew owocowych, stworzenie wieży widokowej oraz przeniesienie ośrodka rehabilitacji ptaków.
15b	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. W analizowanych projektach beneficjenci dostrzegali wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi. Projektodawcy deklarowali przede wszystkim, że zrealizowane przez nich przedsięwzięcia przyczynią się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, lub też do zwiększenia potencjału energii odnawialnej, która w pośredni sposób również będzie sprzyjać ograniczeniu zanieczyszczeń powietrza.
15c	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. Działania w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów zostały zadeklarowane w 125 projektach. Deklaracje beneficjentów dotyczące efektywnego wykorzystywania zasobów dotyczyły: zmniejszenia zużycia materiałów, ograniczenia zużycia energii, recyklingu, poprawy wydajności energetycznej, wprowadzenia Systemu Zarządzania Środowiskiem ISO 14001, odzysku ciepła, zmniejszenia strat ciepła, selektywnej zbiórki odpadów, kompostowania, wykorzystania energii słonecznej / biomasy / energii geotermalnej do celów grzewczych
16a	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. W ramach kategorii „Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)” zagadnienia z zakresu wsparcia przyrody i edukacji ekologicznej, zostały zaplanowane w 31 projektach. Typ podjętych działań oraz ich skala przedstawiały się następująco: budowa/przebudowa centrów edukacji ekologicznej (11), doposażenie centrów edukacji ekologicznej (9), wybudowanie ścieżek dydaktycznych, punktów, wież widokowych, tablic informacyjnych (250), budowa/przebudowa innych obiektów służących celom ochrony przyrody (70), organizacja imprez z zakresu edukacji ekologicznej (184), organizacja kampanii promocyjnych i informacyjnych z zakresu edukacji ekologicznej (26), organizacja imprez edukacyjnych związanych z dziedziną ochrony i promocji zasobów przyrodniczych (1 381).
16b	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe)?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. We wszystkich projektach z zakresu „Ścieżek rowerowych” i „Transportu miejskiego” realizowano zagadnienia z zakresu transportu przyjaznego środowisku. Łącznie w analizowanych wnioskach zaplanowana długość wybudowanych lub oznakowanych/wytyczonych ścieżek rowerowych wyniosła 87,747 km. Z obiektów infrastruktury drogowej skorzystało 29 573 osób. W ramach projektów z „Transportu miejskiego” zaplanowano

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
		budowę/przebudowę 11,75 km sieci tramwajowej (zob. podrozdział 3.1.7).
16c	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu efektywności ekologicznej?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. W projektach realizowano zagadnienia z zakresu efektywności ekologicznej poprzez: zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza (81 projektów), instalację systemu chłodzenia (2 projekty), instalację kotła na biopaliwo (1 projekt), montaż instalacji solarnych (1 projekt), instalację systemu katalitycznego oczyszczania gazów (1 projekt), instalację systemu monitoringu oparów (1 projekt), instalację systemu odpylania (1 projekt), instalację wentylacji nawiewno - wywiewnej z odzyskiem ciepła (1 projekt), wdrożenie tzw. czystych technologii (1 projekt), zakup suszarni próżniowej (1 projekt).
16d	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. Wszystkie projekty z kategorii „Energia odnawialna: słoneczna” (5 projektów), „Energia odnawialna: biomasa” (1 projekt) oraz „Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe” (1 projekt) realizowały zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii poprzez wyposażenie jednostek w system solarny (5 projektów), uruchomienie bioelektrowni (1 projekt) i wyposażenie jednostek w system wykorzystujący energię geotermalną (1 projekt).
16e	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki ściekowej?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. Zagadnienia z zakresu gospodarki ściekowej zostały zaplanowane w 18 projektach z kategorii „Oczyszczanie ścieków” i były realizowane poprzez zwiększenie ilości oczyszczonych ścieków łącznie z poziomu 1 707,47 m³/dobę do 2 469,00 m³/dobę (w 3 projektach), zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków z poziomu 3 451,00 m³/dobę do poziomu 6 565 m³/dobę (w 4 projektach), przebudowę 6 oczyszczalni ścieków (w 6 projektach) oraz realizację 1 projektu w zakresie racjonalizacji gospodarki wodno-ściekowej (polegającego na rozbudowanie oczyszczalni ścieków w Warlubiu).
16f	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. Zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami zostały zrealizowane we wszystkich projektach z kategorii interwencji „Gospodarki odpadami komunalnymi”. Skala działań przedstawiała się następująco: rekultywacja 2 składowisk w 2 projektach; realizacja 1 projektu z zakresu racjonalizacji gospodarki odpadami; wybudowanie 2 nowych sortowni w 2 projektach; wybudowanie 1 kompostowni w 1 projekcie; modernizacja 1 składowiska w 1 projekcie; modernizacja 2 sortowni w 2 projektach; zwiększenie mocy przerobowej Zakładu Zagospodarowania Odpadami z 10 200 do 14 000 tony/rok w 1 projekcie; zwiększenie liczby osób objętych system zagospodarowania odpadów z poziomu 43 902 do 62 392 w 5 projektach.
16g	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia gospodarki wodnej?	<ul style="list-style-type: none"> Tak. Wszystkie projekty z zakresu kategorii „Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami)” oraz z kategorii „Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom” realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia gospodarki wodnej. Badane projekty realizowały te zagadnienia w następującej skali: wybudowanie, wyremontowanie lub przebudowanie wałów przeciwpowodziowych o długości 1,46 km (1 projekt);

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
		objęcie ochroną przeciwpowodziową 2 068 000 osób (1 projekt); objęcie ochroną przeciwpowodziową terenów o powierzchni 4 850, 00 ha (2 projekty); elementy zapobiegające powodziom o długości 2,34 km (2 projekty), zabezpieczenie przed powodzią 7,885 tys. osób (3 projekty); zakupienie 44 sztuk sprzętu powodziowego (2 projekty); zakupienie 16 sztuk specjalistycznego sprzętu ratunkowego (2 projekty); przebudowa 1 stopnia wodnego (1 projekt); zabezpieczenie przed zagrożeniami naturalnymi i poważnymi awariami 2 000 000 mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego (wartość podana dwukrotnie w dwóch różnych projektach); zabezpieczenie przed powodzią 7 miejscowości (2 projekty); działania z zakresu retencji (1 projekt); działania z zakresu bezpieczeństwa powodziowego i retencji (1 projekt).
17	Czy alokacja przewidziana w RPO WK-P na lata 2007-2013 była adekwatna do potrzeb i możliwości beneficjentów, realizujących projekty w obszarze środowiskowym?	<ul style="list-style-type: none"> Zdaniem badanych osób, alokacja przewidziana w RPO WK-P na lata 2007-2013 była adekwatna do potrzeb i możliwości beneficjentów, realizujących projekty w obszarze środowiskowym (zob. podrozdział 3.2.1).
18	Jakie są potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE?	<ul style="list-style-type: none"> Do potencjalnych zagrożeń w wypełnianiu dyrektyw UE zaliczono przede wszystkim problem wykonywania dodatkowych badań na etapie realizacji projektu/składania wniosku (np. badanie dotyczące jakości powietrza czy dokonywanie powtórnych ocen oddziaływania na środowisko) oraz wydłużenie procesu przygotowania inwestycji (zob. podrozdział 3.2.2).
19	Jakie czynniki miały lub mogą mieć wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE?	<ul style="list-style-type: none"> Główne czynniki wpływające na realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE sprowadzają się do kwestii poziomu informacji o tych dyrektywach wśród beneficjentów, przeprowadzania szkoleń w zakresie uświadamiania beneficjentów (zob. podrozdział 3.2.3).
20	Jakie można wskazać dobre praktyki – najbardziej skutecznie przyczyniające się do realizacji dyrektyw UE?	<ul style="list-style-type: none"> Na poziomie kontaktu między IZ a beneficjentami do dobrych praktyk zaliczono prowadzenie szkoleń, punktów informacyjnych i opracowanie wniosków przez osoby najbardziej do tego kompetentne. Natomiast dobre praktyki w postaci realizowanych projektów zostały opisane w rozdziale IV.
21	Jakie dotychczasowe kierunki działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 są adekwatne w stosunku do zapisów dyrektyw objętych badaniem?	<ul style="list-style-type: none"> Były to działania przewidziane w ramach Osi Priorytetowej 1. (1.1, 1.2, 1.3), Osi Priorytetowej 2. (wszystkie Działania), Osi Priorytetowej 5 (5.3) i Osi Priorytetowej 6 (6.1.) w RPO WK-P na lata 2007-2013, przy czym Działania w ramach OP 2. należy uznać za najbardziej adekwatne (zob. podrozdział 3.2.5).
22	Jakie czynniki, zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013, osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE?	<ul style="list-style-type: none"> Do czynników zewnętrznych, które osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE, zaliczono osłabienie gospodarcze, niski poziom przygotowania informacyjnego beneficjentów oraz słabą implementację przepisów dyrektyw do polskiego systemu prawnego (zob. podrozdział 3.2.6).
23	Na ile realizacja dyrektyw UE,	<ul style="list-style-type: none"> Realizacja dyrektyw UE będących przedmiotem badania

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedzi na pytania badawcze
	będących przedmiotem badania, jest zbieżna z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu?	wpisuje się całkowicie w „Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego”, zaś określone w niej cele są komplementarne do wymogów określonych w dyrektywach (zob. podrozdział 3.2.7).
24	Na ile realizacja dyrektyw UE jest zgodna z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego?	<ul style="list-style-type: none"> Tak, realizacja dyrektyw UE jest zgodna z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego (zob. podrozdział 3.2.8).
25	Czy realizacja wytycznych wynikających dyrektyw UE może wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla regionu (jak np. zastój gospodarczy – np. ograniczenie inwestycji o charakterze przemysłowym, spadek jakości życia mieszkańców – np. niewybudowanie potrzebnej trasy kolejowej lub drogowej ze względów środowiskowych)?	<ul style="list-style-type: none"> Nie wskazano negatywnych konsekwencji dla regionu wynikających z realizacji wytycznych dyrektyw UE.

Źródło: Opracowanie własne ASM.

VI. REKOMENDACJE

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
1.	Trudności w uzyskaniu pełnych danych liczbowych na temat realizacji celów dyrektyw ze względu na brak wskaźników osiągnięcia celów w dokumentacjach projektów.	Niezbędne jest opracowanie zestawu wskaźników odnoszących się do poszczególnych dyrektyw środowiskowych.	Departament Zarządzania Funduszami i Projektami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO	Powołanie zespołu ekspertów środowiskowych, którego celem będzie opracowanie i wdrożenie wskaźników (np. liczba gatunków awifauny z załącznika I Dyrektywy „ptasiej” objętych ochroną), wskazanych przez ekspertów, do dokumentacji projektów.	II-III kw. 2014	Wysoka
2.	W ramach realizacji wymogów Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych zdefiniowano następujące problemy: 1. Nie osiągnięto zakładanej <i>liczby osób podłączonych do sieci kanalizacyjnej</i> . 2. Nie realizowano żadnego projektu z zakresu budowy nowych oczyszczalni, a jedynie rozbudowy i modernizacji już istniejących 3. Trudnością dla beneficjentów okazała się konieczność przygotowania raportu w ramach oceny oddziaływania na środowisko (OOS)	1. Niezbędna jest analiza przyczyn nieosiągnięcia zakładanej wartości wskaźnika rezultatu „liczba osób podłączonych do sieci kanalizacyjnej”. Należy zweryfikować czy wynika to z niechęci beneficjentów ostatecznych do podłączania do sieci, czy z nieprawidłowego oszacowania liczby mieszkańców objętych inwestycjami. 2. Wsparcie instytucjonalne i proceduralne dla projektów z zakresu budowy nowych oczyszczalni. 3. Szkolenia dla beneficjentów dotyczące stosowania procedur związanych z realizacją inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w tym z zakresu OOS	Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 1., 2., 5. i 6.)	1. Ocena sytuacji poprzez zlecenie i realizację ewaluacji ex-ante, której przedmiotem badania będzie analiza liczby osób nie podłączonych do sieci kanalizacyjnej, w tym osób planujących takie podłączenie. Dodatkowo, celem badania będzie opracowanie realnej wartości wskaźnika „liczba osób podłączonych do sieci kanalizacyjnej”. 2. Utrzymanie obecnego poziomu środków RPO WK-P na lata 2014-2020 na projekty z zakresu budowy nowych oczyszczalni i zastosowanie trybu indywidualnego wyboru dla tych projektów. 3. Organizacja szkoleń z procedur związanych z realizacją inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej i ocen oddziaływania na środowisko	II - IV kw. 2014	Wysoka
3.	W ramach Dyrektywy	1.W okresie programowania	Departament	Dobór kryteriów wyboru projektów		Wysoka

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
	<p>2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej zdefiniowano następujące problemy:</p> <p>1. Brak realizacji inwestycji przyczyniających się do polepszenia stanu wód (za wyjątkiem dwóch projektów: „Remont grobli przy moście na Zgłowiączce w miejscowości Nowy Młyn w ciągu drogi powiatowej nr 2906 Polówka-Stary Brześć” projekt „Wzmocnienie wstecznego, prawobrzeżnego wału przeciwpowodziowego kanału zrzutowego od oczyszczalni ścieków Kapuściska do rzeki Wisły” – oba objęte były analizą zgodności z RDW i pośrednio przyczyniły się do poprawy stanu wód, chociaż ich głównym celem była ochrona przeciwpowodziowa).</p>	2014-2020 należy opracować preferencyjne warunki wyboru projektów nastawionych na osiągnięcie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych, np. zabiegi renaturyzacji dolin rzecznych.	Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 1., 2., 5. i 6.)	<p>do dofinansowania poprzez promowanie inwestycji mających na celu osiągnięcie dobrego stanu wód, np. renaturyzacja rzek, ograniczenie spływu biogenów z terenów rolnych, poprawa jakości na terenie kąpielisk</p> <p>Organizacja szkoleń z zakresu stosowania procedur wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej, wymiana doświadczeń poprzez platformy i fora internetowe udostępnione na stronie www.mojregion.eu, jako dodatkowa zakładka przy RPO. Rola Urzędu Marszałkowskiego polegałaby na moderowaniu prowadzonych dyskusji i weryfikacji zamieszczanych informacji</p>	III - IV kw. 2014	
4.	W ramach realizacji wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i	1. Niezbędna jest promocja projektów przyczyniających się do ograniczenia	Departament Zarządzania Funduszami i	Dobór kryteriów wyboru projektów do dofinansowania, poprzez uznanie zasady 3R(reduce, reuse, recycle	III-IV kw. 2014	Wysoka

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
	<p>Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy zdefiniowano następujące problemy:</p> <p>1. Nie zrealizowano żadnego projektu z zakresu zapobiegania powstawaniu odpadów, a jedynie te dotyczące zagospodarowania już powstałych odpadów.</p> <p>2. Brak jest jednoznacznych podstaw prawnych dotyczących wymogów wynikających z realizacji dyrektywy i utrudnienia związane z doбором odpowiednich technologii zgodnych z wymaganiami BAT (najlepszych dostępnych technik)</p> <p>.</p>	<p>powstawania odpadów, w tym zmiana wzorców konsumpcji zgodnych z zasadą zrównoważonego rozwoju</p> <p>2. Należy podnieść poziom wiedzy z zakresu obowiązku stosowania procedur związanych z gospodarką odpadami oraz wyborem technologii zgodnych z wymogami BAT</p>	<p>Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 1., 2., 5. i 6.)</p>	<p>czyli unikaj powstawania odpadów, użyj ponownie, utylizuj) jako kryterium strategicznego.</p> <p>Organizacja szkoleń z zakresu stosowania procedur związanych z gospodarką odpadami, w tym z wymogami BAT; wymiana doświadczeń poprzez platformy i fora internetowe. udostępnione na stronie www.mojregion.eu, jako dodatkowa zakładka przy RPO. Rola Urzędu Marszałkowskiego polegałaby na moderowaniu prowadzonych dyskusji i weryfikacji zamieszczanych informacji</p>		
5.	<p>W ramach realizacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE</p>	<p>1. Należy promować inwestycje z zakresu OZE.</p> <p>2. Aktualizacja stanu prawnego dotyczącego OZE</p>	<p>Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś</p>	<p>Dobór kryteriów wyboru projektów do dofinansowania poprzez preferencje dla inwestycji z zakresu OZE.</p> <p>Szkolenia z zakresu aktualnego stanu prawnego dotyczącego OZE, wymiana doświadczeń poprzez platformy i fora internetowe udostępnione na stronie</p>	III-IV kw. 2014	Średnia

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
	<p>oraz 2003/30/WE zdefiniowano następujące problemy:</p> <p>1. Nie zrealizowano zakładanej mocy pochodzącej ze źródeł odnawialnych.</p> <p>2. Brak jest jednoznacznych podstaw prawnych</p>		Priorytetowa 1., 2., 5. i 6.)	www.mojregion.eu , jako dodatkowa zakładka przy RPO. Rola Urzędu Marszałkowskiego polegałaby na moderowaniu prowadzonych dyskusji i weryfikacji zamieszczanych informacji		
6.	<p>W ramach realizacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy zdefiniowano następujące problemy:</p> <p>1. Zrealizowano niewielką liczbę projektów (2) z zakresu przeciwdziałania powstawania zanieczyszczeń powietrza.</p> <p>2. Zdecydowana większość projektów realizująca zapisy dyrektywy nastawiona jest na uzyskanie efektywności energetycznej.</p>	<p>1. Należy promować projekty związane z likwidacją zanieczyszczeń „u źródła”, w tym: modernizacją istniejących systemów grzewczych, likwidacją niskiej emisji</p> <p>2. Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu procedur związanych z jakością powietrza oraz koniecznością wykonania dodatkowych dokumentacji.</p>	Instytucja Zarządzająca RPO WK-P (Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 1., 2., 5. i 6.)	<p>Dobór kryteriów wyboru projektów do dofinansowania poprzez promowanie zastosowania technologii niskoemisyjnych.</p> <p>Szkolenia z zakresu stosowania procedur wynikających z dyrektywy w sprawie jakości powietrza, wymiana doświadczeń poprzez platformy i fora internetowe udostępnione na stronie www.mojregion.eu, jako dodatkowa zakładka przy RPO. Rola Urzędu Marszałkowskiego polegałaby na moderowaniu prowadzonych dyskusji i weryfikacji zamieszczanych informacji</p>	III - IV kw. 2014	Średnia

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
	3. Trudnością dla beneficjentów okazała się konieczność wykonywania dodatkowych badań i audytów dotyczących wskaźników jakości powietrza, w tym pyłów, jak również konieczność zmiany pierwotnych założeń projektów dotyczących termomodernizacji.					
7.	<p>W ramach realizacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku: zdefiniowano następujące problemy:</p> <p>1. Brak wskaźników, których realizacja przyczyniłaby się do redukcji hałasu.</p> <p>2. Wydłużenie procesu przygotowania inwestycji w związku z obowiązkiem stosowania procedur związanych z działaniami na rzecz redukcji hałasu</p>	<p>1.Należy opracować zestaw wskaźników, których realizacja przyczyni się do redukcji hałasu w projektach infrastrukturalnych.</p> <p>2.Należy podnieść poziom wiedzy z zakresu stosowania procedur związanych z ochroną przed hałasem.</p>	Instytucja Zarządzająca RPO WK-P (Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 1., 2., 5. i 6.)	<p>Dobór kryteriów wyboru projektów do dofinansowania poprzez promowanie inwestycji w infrastrukturę, przyczyniających się do mierzalnej redukcji hałasu.</p> <p>Szkolenia z zakresu stosowania procedur i obowiązków wynikających z dyrektywy, wymiana doświadczeń poprzez platformy i fora internetowe udostępnione na stronie www.mojregion.eu, jako dodatkowa zakładka przy RPO. Rola Urzędu Marszałkowskiego polegałaby na moderowaniu prowadzonych dyskusji i weryfikacji zamieszczanych informacji.</p>	III-IV kw. 2014	Wysoka

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
8.	<p>W ramach realizacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa oraz Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory</p> <p>Zdefiniowano następujące problemy:</p> <p>1. Zrealizowano niewielką liczbę projektów, które (7) w sposób bezpośredni przyczyniły się do realizacji celów dyrektyw, w tym zatrzymania utraty różnorodności biologicznej oraz utrzymania właściwego stanu gatunków i siedlisk. Zrealizowane projekty nastawione były na promowanie walorów przyrodniczych, a nie na ich ochronę.</p> <p>2. Trudnością dla beneficjentów okazała się konieczność opracowania dodatkowych raportów i przeprowadzania dodatkowych procedur w zakresie oddziaływania</p>	<p>1. Należy stosować preferencyjne warunki wyboru projektów nastawionych na zachowanie konkretnych gatunków i siedlisk,</p> <p>2. Wprowadzenie wskaźników realizacji celu np. liczba gatunków z załączników Dyrektywy „ptasiej” i „siedliskowej”, powierzchnia siedlisk chronionych [ha],</p> <p>3. Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu procedur związanych z ochroną siedlisk i gatunków Natura 2000, procedurą oceny oddziaływania na środowisko</p>	<p>Departament Zarządzania Funduszami i Programami Unijnymi, Wydział Zarządzania RPO, Biuro Programowania RPO (Oś Priorytetowa 2. i 6.)</p>	<p>Dobór kryteriów wyboru projektów do dofinansowania poprzez promowanie projektów nastawionych na ochronę siedlisk i gatunków o znaczeniu wspólnotowym</p> <p>Szkolenia, wymiana doświadczeń poprzez platformy i fora internetowe udostępnione na stronie www.mojregion.eu, jako dodatkowa zakładka przy RPO. Rola Urzędu Marszałkowskiego polegałaby na moderowaniu prowadzonych dyskusji i weryfikacji zamieszczanych informacji.</p>	III-IV kw. 2014	Wysoka

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresaci rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Termin realizacji	Ważność rekomendacji
	inwestycji na obszar Natura 2000 oraz ograniczenie skali inwestycji ze względu na te oddziaływania					

ZAŁĄCZNIK nr 1. KWESTIONARIUSZ WYWIADU CATI

Dzień Dobry! Nazywam się ..... i jestem ankierem firmy ASM Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o. Obecnie na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, przeprowadzamy badanie pod nazwą „Realizacja zobowiązań wynikających z dyrektyw UE w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez działania współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013”.

W celu lepszego dostosowania Programu do potrzeb beneficjentów w najbliższych latach, chcielibyśmy zapytać Państwa o dotychczasowe doświadczenia związane z realizacją projektu. Zapraszając Pana/ią do udziału w badaniu ankietowym zapewniamy poufność wszystkich odpowiedzi. Z jednej strony zobowiązuje nas do tego ustawa o ochronie danych osobowych, a z drugiej strony standardy i zasady etyki ankierskiej. Wyniki tego badania posłużą jedynie do zbiorczych statystyk.

Dane metryczkowe. *Na podstawie danych z bazy.*

Oś Priorytetowa:

Działanie:

Kategoria interwencji:

Część zasadnicza.

1. Zapisy, które z niżej wymienionych Dyrektyw, musieli wziąć Państwo pod uwagę przy tworzeniu wniosku o dofinansowanie? *Wskazać wszystkie prawidłowe odpowiedzi.*
  - 1) Dyrektywa dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych
  - 2) Dyrektywa w dziedzinie polityki wodnej
  - 3) Dyrektywa w sprawie odpadów
  - 4) Dyrektywa w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych
  - 5) Dyrektywa w sprawie jakości powietrza
  - 6) Dyrektywa odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku
  - 7) Dyrektywa w sprawie ochrony dzikiego ptactwa
  - 8) Dyrektywa w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory
2. Czy realizacja projektu zgodnie z założeniami Dyrektywy (*system wyświetla po kolei nazwy wszystkich dyrektyw, wskazanych w pytaniu nr 1*) stanowiła dla Państwa utrudnienie?
  - 1) Zdecydowanie tak -> W jaki sposób wymóg dostosowania się do Dyrektywy utrudnił realizację projektu?
  - 2) Raczej tak -> W jaki sposób wymóg dostosowania się do Dyrektywy utrudnił realizację projektu?
  - 3) Trudno powiedzieć
  - 4) Raczej nie
  - 5) Zdecydowanie nie
  - 6) Nie wiem

To pytanie (P2) będzie wyświetlane dla każdej zaznaczonej dyrektywy w pytaniu nr 1

3. Czy obowiązujące obecnie wskaźniki, wymogi środowiskowe mają wpływ na zmniejszenie Pana aktywności w aplikowaniu o środki z RPO?
  - 1) Zdecydowanie tak
  - 2) Raczej tak
  - 3) Trudno powiedzieć
  - 4) Raczej nie

- 5) Zdecydowanie nie
- 6) Nie wiem
- 4. Które z obecnie obowiązujących wskaźników, wymogów środowiskowych stanowią dla Pana/i największą barierę w aplikowaniu o dofinansowanie z RPO?

- 5. Czy wysokość uzyskanego dofinansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego była dla Państwa wystarczająca? Innymi słowy, czy za pomocą środków finansowych, możliwych do uzyskania w ramach Programu mogli Państwo zrealizować projekt(y) w obszarze środowiskowym w interesującym Państwa zakresie?
  - 7) Raczej tak
  - 8) Zdecydowanie tak
  - 9) Trudno powiedzieć
  - 10) Raczej nie
  - 11) Zdecydowanie nie
- 6. Czy byliby Państwo w stanie efektywnie realizować projekt w obszarze środowiskowym, za wyższą kwotę niż tą, którą otrzymali Państwo na realizację projektu?
  - 12) Zdecydowanie tak
  - 13) Raczej tak
  - 14) Trudno powiedzieć
  - 15) Raczej nie
  - 16) Zdecydowanie nie

Dziękuję za rozmowę!

ZAŁĄCZNIK nr 2. MATRYCA – DESK RESEARCH

Narzędzie badawcze

Do analizy projektów wykorzystany zostanie **standaryzowany kwestionariusz – matryca**, zawierający kluczowe pytania wynikające z celów badawczych. Narzędzie badawcze, w pliku Excel, znajduje się w załączniku nr 1. Matryca zostanie poddana weryfikacji empirycznej w formie pilotażu narzędzia – według niej została zrealizowana wstępna analiza dla N=5 projektów.

Za główny czynnik różnicujący projekty realizowane w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013, uznano kategorię interwencji. W związku z powyższym, w zależności od kategorii interwencji, w którą wpisuje się dany projekt, zostanie on przeanalizowany pod kątem różnych pytań badawczych. Zastosowane rozwiązanie ma istotny wpływ na trafność narzędzia badawczego skonstruowanego do analizy projektów, w ramach techniki DR.

W poniższej tabeli znajdują się informacje, dotyczące przyporządkowania pytań badawczym, poszczególnym kategoriom interwencji.

Tabela 21. Przyporządkowanie pytań badawczych poszczególnym kategoriom interwencji.

Nr pytania badawczego	Pytanie badawcze	Nazwa i numer kategorii interwencji	Liczba projektów
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	Ścieżki rowerowe (24)	4
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?		
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?		
16b	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe)?		
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	Transport miejski (25)	3
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?		
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?		
16b	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe)?		
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	Inteligentne systemy transportu (28)	0
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli		

Nr pytania badawczego	Pytanie badawcze	Nazwa i numer kategorii interwencji	Liczba projektów
14	<p>tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?</p> <p>Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?</p>		
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	Kolej (16)	1
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?		
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?		
16b	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe)?		
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	Tabor kolejowy (18)	1
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?		
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?		
1	O ile zwiększono ilość oczyszczanych ścieków?	Oczyszczanie ścieków (46)	2
2	O ile zwiększono przepustowość oczyszczalni?		
3	Jaka została zrealizowana długość sieci kanalizacji sanitarnej (wybudowana/zmodernizowana)?		
15c	<p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p> <p>Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki ściekowej?</p>		
5	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych? Jeśli tak to w jaki sposób?	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi (44)	1
6	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia masy odpadów komunalnych		

Nr pytania badawczego	Pytanie badawcze	Nazwa i numer kategorii interwencji	Liczba projektów
7 15c	<p>ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska? Jeśli tak to w jaki sposób?</p> <p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji zadania związanego z budową lub rozbudową składowiska? Jeśli tak to w jakim zakresie?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p> <p>Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami?</p>		
8 9 10 15b 15c 16c	<p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?</p> <p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p> <p>Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu efektywności ekologicznej?</p>	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (Kogeneracja), zarządzanie energią (43)	5 8
11 15b 15c	<p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p>	Jakość powietrza (47)	3 1
11 15b	<p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach</p>	Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń (48)	1

Nr pytania badawczego	Pytanie badawcze	Nazwa i numer kategorii interwencji	Liczba projektów
15c	dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?		
16c	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów? Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu efektywności ekologicznej?		
8	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	Gaz ziemny (35)	5
9	Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?		
10	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?		
15b	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?		
15c	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?		
8	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	Energia odnawialna: słoneczna (40)	5
9	Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?		
10	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?		
15b	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?		
15c	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?		
16d	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii?		
8	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	Energia odnawialna: biomasa (41)	1
9	Czy w wyniku realizacji projektu doszło		

Nr pytania badawczego	Pytanie badawcze	Nazwa i numer kategorii interwencji	Liczba projektów
10 15b 15c 16d	<p>do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?</p> <p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p> <p>Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii?</p>		
8 9 10 15b 15c 16d	<p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?</p> <p>Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p> <p>Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii?</p>	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe (42)	1
4 15c 16g	<p>Czy przedsięwzięcie przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych? Jeśli tak to w jakiej skali i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?</p> <p>Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia gospodarki wodnej?</p>	Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami) (53)	7
4 15c	<p>Czy przedsięwzięcie przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych? Jeśli tak to w jakiej skali i w jaki sposób?</p> <p>Czy w zrealizowanych projektach</p>	Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom (54)	1

Nr pytania badawczego	Pytanie badawcze	Nazwa i numer kategorii interwencji	Liczba projektów
16g	dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów? Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia gospodarki wodnej?		
14 15a 15c 16a	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000? Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie zatrzymania utraty bioróżnorodności? Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów? Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej?	Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000) (51)	3 3
14 15c 16c	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000? Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów? Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu efektywności ekologicznej?	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (6)	1 0
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?	Promowanie walorów przyrodniczych (55)	1 0
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?	Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego (56)	2
SUMA			219

ZAŁĄCZNIK nr 3. KWESTIONARIUSZ WYWIADU IDI

Dzień dobry, nazywam się ... i reprezentuję firmę ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku. Na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, realizujemy badanie pod nazwą „Realizacja zobowiązań wynikających z dyrektyw UE w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez działania współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013”. Głównym celem badania jest ocena stopnia realizacji zobowiązań wynikających z dyrektyw UE w obszarze ochrony środowiska, ochrony przyrody, gospodarki wodnej i odpadowej oraz w zakresie zrównoważonego rozwoju poprzez zadania realizowane w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013.

PYTANIA WPROWADZAJĄCE

1. Proszę się przedstawić, powiedzieć gdzie Pan/i pracuje i na jakim stanowisku?
2. Jakie jest Pana/i doświadczenie zawodowe związane z Regionalnym Programem Operacyjnym?
3. Proszę powiedzieć, na temat, których z wybranych, wymienionych przeze mnie Działań RPO WK-P posiada Pan/i największą wiedzę: 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2; 2.3; 2.4; 2.5; 2.6; 5.3, 6.1? Formułując odpowiedzi na dalsze pytania, proszę odnosić się do tych z wymienionych działań, o których posiada Pan/i największą wiedzę.
4. Proszę powiedzieć treści, których z niżej wymienionych Dyrektyw są Panu/i najbardziej znane: dyrektywa dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych; dyrektywa ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej; dyrektywa w sprawie odpadów; dyrektywa w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych; dyrektywa w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy, dyrektywa odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku; w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. W dalszej części rozmowy proszę odnosić się do wiedzy na temat funkcjonowania jedynie znanych Panu/i dyrektyw.

CZĘŚĆ ZASADNICZA

5. Jakie są Pana/i zdaniem potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu przez beneficjentów znanych Panu/i dyrektyw UE?
6. Z czego wynikają wymienione zagrożenia i problemy?
7. Czy wymienionych zagrożeń można uniknąć w przyszłej perspektywie finansowej? Jeśli tak, to w jaki sposób?
8. Jakie czynniki miały lub mogą mieć wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających ze znanych Panu/i dyrektyw UE?
9. Jakie czynniki, zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013, osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE?
10. Czy znane są Panu/i dobre praktyki – najbardziej skutecznie przyczyniające się do realizacji dyrektyw UE? Jeśli tak, proszę o wskazanie, na czym one polegały, i w jakich okolicznościach, projektach miały miejsce.
11. Jakie były dotychczas podejmowane działania przez IZ w celu dostosowania RPO do zapisów poszczególnych dyrektyw?
12. Jakie są planowane kierunki działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody na lata 2014-2020, w kontekście zapisów dyrektyw wymienionych na początku rozmowy?
13. Na ile realizacja znanych Panu/i dyrektyw UE jest zgodna z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego?
14. Na ile realizacja dyrektyw UE, będących przedmiotem badania, jest zbieżna z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu?
15. Czy realizacja wytycznych wynikających z dyrektyw UE może wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla regionu (jak np. zastój gospodarczy – np. ograniczenie inwestycji o charakterze przemysłowym, spadek jakości życia mieszkańców – np. niewybudowanie potrzebnej trasy kolejowej lub drogowej ze względów środowiskowych)?

16. Czy alokacja przewidziana w RPO WK-P na lata 2007-2013 była adekwatna do potrzeb i możliwości beneficjentów, realizujących projekty w obszarze środowiskowym? Proszę odnieść się do sytuacji w znanych Panu/Pani działaniach RPO, wymienionych na początku rozmowy.

17. Czy chciał(a)by Pan/i dodać coś jeszcze do naszej rozmowy?

Dziękuję za rozmowę!

ZAŁĄCZNIK nr 4. KWESTIONARIUSZ PANELU EKSPERTÓW

Wprowadzenie

Prezentowanie się moderatora.

Prezentowanie uczestników.

Wyjaśnienie celu spotkania.

Informacja o nagrywaniu wywiadu.

Przekazanie konspektów, w których znajdują się informacje o założeniach poszczególnych Dyrektyw środowiskowych, objętych badaniem ewaluacyjnym.

Zagadnienia do dyskusji

Opinie na temat obowiązujących dyrektyw będących przedmiotem badania ewaluacyjnego.

Potencjalne zagrożenia związane z wypełnianiem dyrektyw.

Problemy, jakie mogą się pojawić w związku z realizowaniem zapisów dyrektyw.

Przykłady dobrych praktyk z zakresu projektów dotyczących ochrony środowiska.

Dyskusja na temat potencjalnych negatywnych konsekwencji dla województwa, wynikających ze stosowania dyrektyw.

Zgodność dyrektyw z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego.

Zbieżność dyrektyw z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu.

Proponowany zakres zmian w obecnie obowiązujących dyrektywach.

ZAŁĄCZNIK nr 5. ZESTAWIENIE PYTAŃ BADAWCZYCH W POWIĄZANIU Z TECHNIKAMI BADAWCZYMI.

Tabela 22. Zestawienie pytań badawczych z poszczególnymi technikami badawczymi i pytaniami z narzędzi.

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
1	O ile zwiększono ilość oczyszczanych ścieków?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Jaka była planowana wartość wskaźnika "Ilość oczyszczonych ścieków [m3/doba]", wpisana we wniosku o dofinansowanie (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1)? Jaka była zrealizowana wartość wskaźnika "Ilość oczyszczonych ścieków [m3/doba]", wskazana w końcowym wniosku o płatność (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1)? Dotyczy projektów zakończonych.
2	O ile zwiększono przepustowość oczyszczalni?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Jaka była planowana wartość wskaźnika "Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków [m3/doba]", wpisana we wniosku o dofinansowanie (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1) Jaka była zrealizowana wartość wskaźnika "Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków [m3/doba]", wskazana w końcowym wniosku o płatność (wskaźnik środowiskowy mierzony w Działaniu 2.1)? Dotyczy projektów zakończonych.
3	Jaka została zrealizowana długość sieci kanalizacji sanitarnej (wybudowana/zmodernizowana)?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Jaka była planowana wartość wskaźnika "Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej", wpisana we wniosku o dofinansowanie (wskaźnik produktu mierzony w Działaniu 2.1)? Jaka była zrealizowana wartość wskaźnika "Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej", wskazana w końcowym wniosku o płatność (wskaźnik produktu mierzony w Działaniu 2.1). Dotyczy projektów zakończonych.
4	Czy przedsięwzięcie przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych? Jeśli tak to w jakiej skali i w jaki sposób?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych? Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do poprawy stanu chemicznego wód powierzchniowych i podziemnych (sposób realizacji przedsięwzięcia)

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
		DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Wskazane we wniosku o dofinansowanie, planowane, mierzalne wskaźniki, świadczące o efektach poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych (skala przedsięwzięcia) Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki dotyczące poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych. Dotyczy tylko zakończonych projektów.
5	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych? Jeśli tak to w jaki sposób?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych? Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do realizacji selektywnego zbierania oraz ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych (sposób realizacji przedsięwzięcia).
6	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska? Jeśli tak to w jaki sposób?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska? Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią do ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych na składowiska (sposób realizacji przedsięwzięcia).
7	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji zadania związanego z budową lub rozbudową składowiska? Jeśli tak to w jakim zakresie?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do realizacji zadania związanego z budową lub rozbudową składowiska? Wskazane we wniosku o dofinansowanie, planowane, mierzalne wskaźniki dotyczące budowy lub rozbudowy składowiska (zakres przedsięwzięcia) Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki, dotyczące budowy lub rozbudowy składowiska. Dotyczy tylko projektów zakończonych.

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
8	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej? • Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do zwiększenia potencjału produkcji energii odnawialnej (sposób realizacji przedsięwzięcia) • Wskazane we wniosku o dofinansowanie, planowane, mierzalne wskaźniki, mówiące o ile zwiększy się potencjał produkcji energii odnawialnej w ramach projektu (skala przedsięwzięcia) • Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki mierzące zwiększenie potencjału produkcji energii odnawialnej. Dotyczy projektów zakończonych.
9	Czy w wyniku realizacji projektu doszło do poprawy wydajności energetycznej? Jeśli tak to o ile i jakie działania zostały podjęte?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do poprawy wydajności energetycznej? • Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do poprawy wydajności energetycznej (sposób realizacji przedsięwzięcia) • Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki, odnoszące się do poprawy wydajności energetycznej. Dotyczy projektów zakończonych.
10	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do ograniczenia zużycia energii? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do ograniczenia zużycia energii? • Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do poprawy wydajności energetycznej (opis przedsięwzięcia) • Wskazane we wniosku o dofinansowanie, planowane, mierzalne wskaźniki, mierzące ograniczenie zużycia energii (skala przedsięwzięcia) • Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki, mierzące ograniczenie zużycia energii. Dotyczy projektów zakończonych.

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
11	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu? Jeśli tak to o ile i w jaki sposób?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu? • Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do zmniejszenia emisji dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu (opis przedsięwzięcia) • Wskazane we wniosku o dofinansowanie, planowane, mierzalne wskaźniki, mówiące o ile zmniejszy się emisja dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu (skala przedsięwzięcia) • Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki, mówiące o ile zmniejszy się emisja dwutlenku siarki, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5, ołowiu i tlenku węgla w powietrzu. Dotyczy tylko projektów zakończonych.
12	Czy przedsięwzięcie przyczyniło się do zmniejszenia hałasu? Jeśli tak to w jaki sposób i o ile?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy we wniosku o dofinansowanie założono, że projekt przyczyni się do zmniejszenia hałasu? • Opis wskazanych we wniosku o dofinansowanie działań, które przyczynią się do zmniejszenia hałasu (opis przedsięwzięcia) • Wskazane we wniosku o dofinansowanie, planowane, mierzalne wskaźniki, mówiące o ile zmniejszy się hałas (skala przedsięwzięcia) • Wskazane w końcowym wniosku o płatność rzeczywiście osiągnięte wskaźniki, mówiące o ile zmniejszy się hałas. Dotyczy tylko projektów zakończonych.
13	Czy realizacja projektu przyczyniła się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? Jeśli tak to czy podjęto działania rekompensacyjne lub minimalizujące wpływ przedsięwzięcia na siedliska?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy we wniosku o dofinansowanie znalazła się informacja, że realizacja projektu przyczyni się do zniszczenia lub degradacji siedlisk (roślin, grzybów, ptaków, nietoperzy, zwierząt)? • Czy we wniosku o dofinansowanie znalazł się opis działań rekompensacyjnych lub minimalizujących wpływ projektu na siedliska, jeżeli beneficjent pisał we

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
		DR – analiza projektów	wniosku o zniszczeniu lub degradacji siedlisk? <ul style="list-style-type: none"> Opis, zawartych we wniosku o dofinansowanie, działań rekompensacyjnych lub minimalizujących wpływ projektu na zniszczenie lub degradację siedlisk. Dotyczy wniosków, w których stwierdzono, że realizacja projektu przyczyni się do negatywnego wpływu na siedliska.
14	Czy projekt był realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie znalazł się zapis, że projekt będzie realizowany na obszarach objętych ochroną, w tym na obszarach Natura 2000? Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej?
15a	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie zatrzymania utraty bioróżnorodności?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie wskazano na podjęcie działań w kierunku zatrzymania utraty bioróżnorodności? Jakie zaplanowano we wniosku o dofinansowania działania w kierunku zatrzymania utraty bioróżnorodności?
15b	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie wskazano na podjęcie działań w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)? Jakie zaplanowano we wniosku o dofinansowania działania w zakresie walki ze zmianami klimatycznymi (w tym łagodzenie i adaptacja do zmian)?
15c	Czy w zrealizowanych projektach dostrzega się i jak adresuje wyzwania środowiskowe w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie wskazano na podjęcie działań w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów? Jakie zaplanowano we wniosku o dofinansowania działania w zakresie efektywnego wykorzystania zasobów?
16a	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej?	DR – analiza projektów DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej? Jaka była planowana skala działań z zakresu wsparcia ochrony przyrody i edukacji ekologicznej zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie?
16b	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu	DR – analiza projektów	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
	transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe)?	DR – analiza projektów	<p>działań z zakresu transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe)?</p> <ul style="list-style-type: none"> Jaka była planowana skala działań z zakresu transportu przyjaznego środowisku (transport kolejowy, transport miejski, ścieżki rowerowe), zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie?
16c	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu efektywności ekologicznej?	<p>DR – analiza projektów</p> <p>DR – analiza projektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Jaka była planowana skala działań z zakresu efektywności ekologicznej, zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie? Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu odnawialnych źródeł energii?
16d	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii?	<p>DR – analiza projektów</p> <p>DR – analiza projektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Jaka była planowana skala działań z zakresu odnawialnych źródeł energii, zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie? Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu gospodarki ściekowej?
16e	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki ściekowej?	<p>DR – analiza projektów</p> <p>DR – analiza projektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu gospodarki ściekowej? Jaka była planowana skala działań z zakresu gospodarki ściekowej, zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie?
16f	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu gospodarki odpadami?	<p>DR – analiza projektów</p> <p>DR – analiza projektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu gospodarki odpadami? Jaka była planowana skala działań z zakresu gospodarki odpadami, zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie?
16g	Czy i w jakiej skali badane projekty realizowały zagadnienia z zakresu wsparcia gospodarki wodnej?	<p>DR – analiza projektów</p> <p>DR – analiza projektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> Czy we wniosku o dofinansowanie założono realizację działań z zakresu wsparcia gospodarki wodnej? Jaka była planowana skala działań z zakresu gospodarki wodnej, zadeklarowana we wniosku o dofinansowanie?
17	Czy alokacja przewidziana w RPO WK-P na lata 2007-2013 była adekwatna do potrzeb i możliwości beneficjentów, realizujących projekty w obszarze środowiskowym?	CATI	<ul style="list-style-type: none"> Czy wysokość uzyskanego dofinansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego była dla Państwa wystarczająca? Innymi słowy, czy za pomocą środków finansowych, możliwych do uzyskania w ramach Programu mogli Państwo zrealizować

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
		CATI IDI	projekt(y) w obszarze środowiskowym w interesującym Państwa zakresie? <ul style="list-style-type: none"> Czy byliby Państwo w stanie efektywnie realizować projekt w obszarze środowiskowym, za wyższą kwotę niż tą, którą otrzymali Państwo na realizację projektu? Czy alokacja przewidziana w RPO WK-P na lata 2007-2013 była adekwatna do potrzeb i możliwości beneficjentów, realizujących projekty w obszarze środowiskowym?
18	Jakie są potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE?	IDI PE CATI IDI IDI IDI	<ul style="list-style-type: none"> Jakie są potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu dyrektyw UE? Potencjalne zagrożenia związane z wypełnianiem dyrektyw. Czy realizacja projektu zgodnie z założeniami Dyrektywy stanowiła utrudnienie? Jakie są Pana/i zdaniem potencjalne zagrożenia i problemy w wypełnianiu znanych Panu/i dyrektyw UE? Z czego wynikają wymienione zagrożenia i problemy? Czy wymienionych zagrożeń można uniknąć w przyszłej perspektywie finansowej? Jeśli tak, to w jaki sposób
19	Jakie czynniki miały lub mogą mieć wpływ na dotychczasową realizację wymogów wynikających z dyrektyw UE?	Desek research CATI IDI	<ul style="list-style-type: none"> Odpowiedź na podstawie analizy dokumentów Które z obecnie obowiązujących wskaźników, wymogów środowiskowych stanowią dla Pana/i największą barierę w aplikowaniu o dofinansowanie z RPO? Jakie czynniki, zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013, osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE?
20	Jakie można wskazać dobre praktyki – najbardziej skutecznie przyczyniające się do realizacji dyrektyw UE?	Case study IDI PE	<ul style="list-style-type: none"> Odpowiedź na podstawie analizy wybranych projektów Czy znane są Panu/i dobre praktyki – najbardziej skutecznie przyczyniające się do realizacji dyrektyw UE? Jeśli tak, proszę o wskazanie, na czym one polegały, i w jakich okolicznościach, projektach miały miejsce. Przykłady dobrych praktyk z zakresu projektów dotyczących ochrony środowiska.

Lp.	Pytanie badawcze	Technika badawcza	Pytania z narzędzia
21	Jakie dotychczasowe kierunki działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 są adekwatne w stosunku do zapisów dyrektyw objętych badaniem?	Desk research IDI IDI	<ul style="list-style-type: none"> Odpowiedź na podstawie analizy dokumentów Jakie były dotychczas podejmowane działania przez IZ w celu dostosowania RPO do zapisów poszczególnych dyrektyw? Jakie są planowane kierunki działań w zakresie wsparcia ochrony środowiska i ochrony przyrody na lata 2014-2020, w kontekście zapisów dyrektyw wymienionych na początku rozmowy?
22	Jakie czynniki, zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013, osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE?	Desk research IDI	<ul style="list-style-type: none"> Odpowiedź na podstawie analizy dokumentów Jakie czynniki, zewnętrzne wobec RPO WK-P na lata 2007-2013, osłabiały wpływ Programu na realizację wytycznych wynikających z dyrektyw UE?
23	Na ile realizacja dyrektyw UE, będących przedmiotem badania, jest zbieżna z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu?	Desk research IDI PE	<ul style="list-style-type: none"> Odpowiedź na podstawie analizy dokumentów Na ile realizacja dyrektyw UE, będących przedmiotem badania, jest zbieżna z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu? Zbieżność dyrektyw z prowadzoną polityką gospodarczo-społeczną regionu.
24	Na ile realizacja dyrektyw UE jest zgodna z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego?	Desk research IDI PE	<ul style="list-style-type: none"> Odpowiedź na podstawie analizy dokumentów Na ile realizacja znanych Panu/i dyrektyw UE jest zgodna z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego? Zgodność dyrektyw z potrzebami rozwojowymi województwa kujawsko-pomorskiego.
25	Czy realizacja wytycznych wynikających z dyrektyw UE może wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla regionu (jak np. zastój gospodarczy – np. ograniczenie inwestycji o charakterze przemysłowym, spadek jakości życia mieszkańców – np. niewybudowanie potrzebnej trasy kolejowej lub drogowej ze względów środowiskowych)?	PE PE IDI	<ul style="list-style-type: none"> Problemy, jakie mogą się pojawić w związku z realizowaniem zapisów dyrektyw. Dyskusja na temat potencjalnych negatywnych konsekwencji dla województwa, wynikających ze stosowania dyrektyw. Czy realizacja wytycznych wynikających z dyrektyw UE może wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla regionu (jak np. zastój gospodarczy – np. ograniczenie inwestycji o charakterze przemysłowym, spadek jakości życia mieszkańców – np. niewybudowanie potrzebnej trasy kolejowej lub drogowej ze względów środowiskowych)?

Źródło: Raport metodologiczny (opracowanie własne ASM)